โครงการอุทยานประวัติศาสตร์

สุโขทัย

แผนแม่บท

เมษายน 2521

กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ

ห้องสมุด
อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

ห้องสมุดอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย
เลขทะเบียน 9 639
วันที่ได้รับ ก 2548
เลขเรียกหนังสือ 959.3ส๓ ค ผ

ห้องสมุด
อุทยานประวัติศาสตร์

โครงการอุทยานประวัติศาสตร์ สุโขทัย

แผนแม่บท

เมษายน 2521

กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

ในปี พ.ศ. 2519 กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ ได้ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการ การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จัดทำแผนแม่บทการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมแห่งชาติขึ้นเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนางานของกรมศิลปากรขึ้นเป็นครั้งแรก

ต่อมาภายหลังกรมศิลปากรได้เสนอโครงการพัฒนาโบราณสถานเมืองสุโขทัยเก่า เป็นอุทยานประวัติศาสตร์ โดยกำหนดพื้นที่ภายในกำแพงเมืองซึ่งมีขนาดกว้าง 1,600 × 1,800 เมตร ให้แล้วเสร็จภายในปี 2524 ภายในวงเงิน 44,000,000 บาท และคณะรัฐมนตรีได้อนุมัติให้ดำเนินการได้เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2519

การบริหารโครงการซึ่งมีพื้นที่กว้างขวาง และใช้จำนวนงบประมาณมากเช่นนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาวิจัยปัญหาต่าง ๆ ให้รอบคอบ และจัดทำแผนแม่บทของโครงการขึ้น การดำเนินงานจึงจะบรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการได้ แต่เนื่องจากกรมศิลปากรขาดผู้เชี่ยวชาญด้านเศรษฐกิจ สังคม สถาปัตยกรรม วิศวกรรม ประวัติศาสตร์ ฯลฯ จึงได้ขอความร่วมมือไปยังหน่วยราชการต่าง ๆ เช่น จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรมแผนที่ทหาร กองบัญชาการทหารสูงสุด กรมพัฒนาที่ดิน สำนักนโยบายและแผนมหาดไทย ขอเจ้าหน้าที่มาช่วยในการศึกษาวิจัยและจัดทำแผนแม่บทให้ ซึ่งส่วนราชการดังกล่าวได้ให้การสนับสนุนด้วยดี

นอกจากนี้องค์การศึกษาฯ สหประชาชาติ ยังได้รับโครงการอุทยานประวัติศาสตร์ไว้ในความอุปถัมภ์ และได้ส่งผู้เชี่ยวชาญสาขาต่าง ๆ มาเป็นที่ปรึกษาของคณะทำงานของไทยเราด้วย จนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเป็นผลสำเร็จ ตามรูปเล่มที่ท่านกำลังจะได้อ่านต่อไป

แผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์ สุโขทัย จะเป็นแผนกำหนดการปรับปรุงโบราณสถานสุโขทัยให้สมบูรณ์ด้วยสภาพแวดล้อมที่ดี มีระบบการวางผังเมืองที่ถูกต้อง และมีทัศนียภาพที่งดงาม เพื่อฟื้นฟูแหล่งอารยธรรมโบราณซึ่งเคยมีพื้นฐานทางสังคมของพุทธศาสนาที่มั่นคง และยังคงเป็นแกนกลางในการดำรงความเป็นชาติมาจนถึงปัจจุบันนี้ให้กลับมีชีวิตขึ้นและคงสภาพใกล้เคียงกับอดีตเมื่อครั้งยังรุ่งเรือง อันจะมีการพัฒนาที่ทำให้เกิดประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมแก่ชาติบ้านเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อประชาชนในท้องถิ่นนั้น

กรมศิลปากรขอขอบคุณคณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายที่ได้ช่วยกันพิจารณาจัดทำแผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยได้เป็นผลสำเร็จ และหวังว่าการดำเนินงานพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย คงจะสำเร็จลุล่วงไปตามเป้าหมายของทางราชการ

(นายเดโช สวนานนท์)
อธิบดีกรมศิลปากร

สารบัญ

		หน้า
	คำนำ	
	สรุปสาระของโครงการ	
บทที่ 1	ความเป็นมาของโครงการ	1
	1.1 ความสำคัญของเมืองสุโขทัย	2
	1.1.1 ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์	2
	1.1.2 ความรุ่งเรืองทางศาสนาและวัฒนธรรม	4
	1.1.3 ความเจริญทางด้านเทคนิควิทยาและสังคม	6
	1.2 มรดกทางศิลปของสุโขทัย	7
	1.3 เหตุผลในการเสนอโครงการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย	7
บทที่ 2	สภาพปัจจุบัน	
	2.1 บทนำ	10
	2.2 ลักษณะและสภาพโบราณสถาน	
	2.2.1 ทั่วไป	10
	2.2.2 จำนวนโบราณสถาน	11
	2.2.3 สภาพโบราณสถาน	13
	2.2.4 ปัญหาในการบูรณะ	15
	2.3 ลักษณะภูมิทัศน์และทัศนียภาพ	
	2.3.1 ภูมิทัศน์ทั่วไป	15
	2.3.2 ทัศนียภาพบริเวณโบราณสถาน	17
	2.3.3 สิ่งประกอบภูมิทัศน์	18
	2.3.4 หลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และการตีความ	18
	2.3.5 ปัญหาด้านการบำรุงรักษาบริเวณ	18
	2.3.6 สรุปประเด็นปัญหา	20
	2.3.7 สภาพดินทางการเกษตรสำหรับการจัดภูมิทัศน์	20
	2.4 รายละเอียดเกี่ยวกับการใช้ที่ดินปัจจุบัน	
	2.4.1 ทั่วไป	22
	2.4.2 ประเภทการใช้ที่ดิน	22
	2.4.3 การถือครองที่ดิน	27
	2.5 สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ	
	2.5.1 ทั่วไป	29
	2.5.2 สาธารณูปโภค	29
	2.5.3 สาธารณูปการ	29

หน้า

2.6 ปัญหาแหล่งน้ำ
2.6.1 ทั่วไป 34
2.6.2 สภาพแหล่งน้ำในปัจจุบัน 34
2.6.3 ปัญหาอุทกภัย 35
2.7 สภาพสังคมและเศรษฐกิจ 36
2.8 การท่องเที่ยว 37
2.9 สรุป
บทที่ 3 แผนพัฒนาโครงการ 41
3.1 หลักการ 42
3.2 แผนแม่บท 42
3.2.1 แผนการใช้ที่ดิน 42
3.2.2 แผนการควบคุมการใช้ที่ดิน 43
3.3 แผนบูรณะโบราณสถาน 45
3.4 แผนการปรับปรุงภูมิทัศน์ 49
3.5 แผนการจัดชุมชน 56
3.6 แผนพัฒนาด้านการท่องเที่ยว 59
3.7 แผนการส่งเสริมรายได้และอาชีพ 64
3.8 แผนงานก่อสร้าง สาธารณูปโภค สาธารณูปการ 65
3.8.1 งานปรับปรุงพื้นที่ 65
3.8.2 งานปรับปรุงชุมชน 65
3.8.3 งานพัฒนาแหล่งน้ำ 66
3.8.4 งานปรับปรุงถนน 66
3.8.5 งานพัฒนาไฟฟ้า 68
3.8.6 งานพัฒนาระบบการสื่อสาร 70
3.8.7 งานพัฒนาสาธารณูปการ 70
3.8.9 งานก่อสร้างอาคาร 70
บทที่ 4 ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน 72
4.1 งานของอทยานประวัติศาสตร์ 73
4.1.1 งานปรับปรุงและบูรณะโบราณสถาน 73
4.1.2 งานจัดภูมิทัศน์และปลูกสวนป่าตามจารึก 73
4.1.3 งานลงทุนบริหารโครงการ 73
4.2 งานปรับปรุงชุมชน 74

	หน้า
4.3 งานพัฒนาแหล่งน้ำ	74
4.3.1 งานขุดแต่งคลอง	74
4.3.2 งานจัดระบบน้ำประปา	75
4.4 งานสร้างและปรับปรุงถนน	75
4.5 งานปรับปรุงไฟฟ้า	76
4.6 งานส่งเสริมการท่องเที่ยว	76
4.7 สรุปรายจ่ายในโครงการ	77
บทที่ 5 การประเมินผลการลงทุน	79
5.1 องค์ประกอบของเงินทุน	80
5.2 การประเมินผลการลงทุนในกิจกรรมของรัฐบาล	81
5.3 การวิเคราะห์ผลโดยตรงของโครงการ	82
บทที่ 6 แนวการดำเนินการ	87
6.1 การจัดหาเงินทุน	88
6.2 การบริหารโครงการ	88
6.3 การจัดการโครงการ	89

สรุปสาระโครงการ

เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า มรดกทางศิลปวัฒนธรรมเป็นทรัพยากรที่สำคัญและมีคุณค่ายิ่งอย่างหนึ่งของชาติ ที่สะท้อนให้เห็นอุดมการ ชีวิตจิตใจของประชาชนในยุคสมัยต่าง ๆ ที่สืบเนื่องต่อกันมาจนถึงยุคสมัยของเราในปัจจุบัน โบราณศิลปวัตถุสถานเมืองสุโขทัยซึ่งเริ่มตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18–20 รวมระยะเวลาประมาณ 200 ปี เป็นหลักฐานสำคัญสมัยหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าคนไทยในยุคสมัยนั้นเป็นผู้ที่มีความชำนาญทางเทคนิควิทยาอย่างสูง เพราะโบราณวัตถุ โบราณสถานทางศาสนาก็ดี และการก่อสร้างทางชลประทานได้รับการทนุบำรุงส่งเสริมประสานกันอย่างดีเยี่ยม ตลอดจนการทนุบำรุงทางเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมก็ได้รับการส่งเสริมอย่างพร้อมเพรียงกันด้วย ซึ่งนอกจากจะสะท้อนให้เห็นว่าเมืองสุโขทัยไม่ได้เป็นเพียงเมืองที่มีความเจริญทางจิตใจอย่างเดียวแล้ว ยังทำให้น่าเชื่ออย่างบริสุทธิ์ใจว่า เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของสุโขทัยมีระดับมาตรฐานที่ค่อนข้างสูงกว่าอาณาจักรอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงในยุคสมัยนั้นด้วย

เพราะความสง่างามของตัวเมือง ตลอดจนมรดกทางการก่อสร้างและศิลปกรรมต่าง ๆ นี่เองที่เป็นความสำคัญของเมืองสุโขทัย ไม่ว่าจะในฐานะราชธานีที่สำคัญในอดีต และเป็นแหล่งโบราณวัตถุสถานที่บ่งบอกความยิ่งใหญ่งดงามซึ่งปรากฏอยู่ทั่วไป ยิ่งทำให้ชาวไทยเรารู้จักเมืองสุโขทัยและภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ของชาติในสมัยนั้นเป็นอย่างยิ่ง จนเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า สุโขทัยเป็นยุคทองที่สำคัญที่สุดสมัยหนึ่งของชาติไทยเราในอดีต เมืองสุโขทัยเก่าจึงเป็นเมืองที่ได้รับความสนใจจากนักเรียน นักศึกษา ประชาชนชาวไทยและชาวต่างประเทศจนเกิดแนวทางการพัฒนาบริเวณโบราณสถานเมืองสุโขทัยเก่า เป็นอุทยานประวัติศาสตร์ของชาติขึ้นในปี พ.ศ. 2518

เครงการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เป็นโครงการของแผนงานสงวนรักษา อนุรักษ์ และซ่อมแซมมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของกรมศิลปากร ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้นำเสนอคณะรัฐมนตรีอนุมัติเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2519 ให้กรมศิลปากรดำเนินการพัฒนาพื้นที่ขอบเขตเมืองสุโขทัย เนื้อที่ประมาณ 1,600 ไร่ เป็นอุทยานประวัติศาสตร์ ภายในวงเงิน 44,000,000 บาท

วัตถุประสงค์ของโครงการมีดังนี้ คือ

ก. อนุรักษ์โบราณสถานในเมืองสุโขทัยและบริเวณใกล้เคียงไว้เป็นหลักฐานทางศิลปประวัติศาสตร์และอารยธรรมของชาติ ตลอดจนพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ทางประวัติศาสตร์ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมและเศรษฐกิจ

ข. ศึกษาประวัติศาสตร์ สังคมและเศรษฐกิจและวิถีชีวิตของประชาชนในอดีตเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างเอกลักษณ์ของชาวไทยในปัจจุบัน

ค. ปรุงแต่งหรือคงไว้ซึ่งบรรยากาศของเมืองสุโขทัยในอดีตไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

ง. ปรับปรุงกายภาพของเมืองให้เกิดความร่มรื่นด้วยพันธุ์ไม้ในประวัติศาสตร์และพันธุ์ไม้พื้นเมืองในปัจจุบัน

จ. ฟื้นฟูศิลปพื้นบ้าน การละเล่นพื้นเมือง รวมทั้งเทศกาลที่สำคัญให้สัมพันธ์กับกายภาพของเมือง

ฉ. พัฒนารายได้ของประชาชนในพื้นที่ของโครงการในรูปอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

ช. กำหนดพื้นที่ในเมืองสุโขทัยและบริเวณสุโขทัยเป็นอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

พื้นที่ทั้งหมดของโบราณสถานเมืองสุโขทัยมีเนื้อที่เกือบ 40,000 ไร่ ซึ่งกรมศิลปากรได้ประกาศกำหนดขอบเขตโบราณสถานไว้ตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 เมื่อวันที่ 2 เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2504 และประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 92 ตอนที่ 112 เมื่อวันที่ 17 เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2518 แต่กรมศิลปากรพิจารณาแล้วเห็นว่า พื้นที่ดีเด่นที่จะต้องรีบดำเนินการปรับปรุงโดยรีบด่วนตามกำลังคนและกำลังงบประมาณได้แก่พื้นที่ภายในกำแพงเมืองสุโขทัยเก่า ส่วนพื้นที่ที่เหลือจะดำเนินการในขั้นต่อไปซึ่งได้ร่างเค้าโครงการเสนอคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติพิจารณาปรับปรุงภายในเขตกำแพงเมืองซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 1,600 ไร่ โดยแบ่งการดำเนินงานในแผนพัฒนาฉบับที่ 4 ออกเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 พ.ศ. 2509 งบประมาณ 1,000,000 บาท สำหรับศึกษาค้นคว้าและวิจัยทางวิชาการ จัดทำแผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์และกำหนดรายละเอียดของกิจกรรมต่าง ๆ

ระยะที่ 2 พ.ศ. 2520–2524 งบประมาณ 43,000,000 บาท สำหรับดำเนินการ

แต่ภายหลังจากที่สำนักงบประมาณได้อนุมัติงบประมาณปี พ.ศ. 2520 จำนวน 1,000,000 บาท ให้กรมศิลปากรเพื่อเป็นการศึกษาค้นคว้าและจัดทำแผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์ ปรากฏว่าในการดำเนินงานต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สถาปัตยกรรม วิศวกรรม ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี จึงจะดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายได้ ซึ่งเกินความสามารถของเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรที่จะดำเนินการโดยลำพัง และกรมศิลปากรเห็นว่าโบราณสถานเมืองสุโขทัยเป็นสมบัติของชาวไทยทั้งชาติ ไม่ใช่ของกรมศิลปากรเช่นที่หลายคนเข้าใจ ดังนั้น ในการจัดทำแผนแม่บทดังกล่าว กรมศิลปากรจึงได้ขอความร่วมมือไปยังส่วนราชการต่าง ๆ ของผู้เชี่ยวชาญหลายสาขาที่มีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะช่วยดำเนินการศึกษาวิจัย และกำหนดรายละเอียดกิจกรรมซึ่งกรมศิลปากรได้รับความร่วมมือจากส่วนราชการต่าง ๆ ด้วยดี เช่น

กรมแผนที่ทหาร กองบัญชาการทหารสูงสุด
กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
แขวงการทางสุโขทัย กรมทางหลวง
มหาวิทยาลัยศิลปากร
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย
องค์การศึกษาฯ สหประชาชาติ

การศึกษา ค้นคว้าวิจัย และจัดทำแผนแม่บทดังกล่าวนี้ ได้รับความช่วยเหลือจากอาจารย์ ข้าราชการ นักศึกษา อาสาสมัครช่วยเหลือโดยไม่ได้คิดค่าจ้างเหมาเป็นจำนวนมาก ทำให้ทางราชการจ่ายเงินค่าศึกษา ค้นคว้าวิจัยและออกแบบเป็นจำนวน 300,000 บาท เท่านั้น

นอกจากนี้ ยังมีส่วนราชการอื่น ๆ ได้อนุมัติเจ้าหน้าที่มาเป็นที่ปรึกษาในการออกแบบอุทยานอีก ดังนี้ คือ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

สำนักงบประมาณ

กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

สำนักนโยบายและแผน กระทรวงมหาดไทย

ในการดำเนินงานได้มีการประชุมพิจารณาแผนแม่บทกันเป็นระยะ ๆ รวม 16 ครั้ง และครั้งสุดท้ายเป็นการสัมมนาพิจารณาร่างแผนแม่บทและเขียนเอกสารประกอบแผนแม่บทตลอดจนเตรียมการจัดทำรูปเล่มให้ปรากฏออกมาเป็นเอกสารที่สมบูรณ์แบบ

การดำเนินการศึกษาค้นคว้าในเบื้องแรก ได้ศึกษาข้อมูลทางวิชาการหลายสาขา และความเป็นไปได้ของโครงการ ดังนี้

1. ด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ เพื่อทราบจำนวนและแหล่งที่ตั้งโบราณสถาน ประวัติความเป็นมาของเมือง ลำดับความสำคัญของโบราณสถาน ตลอดจนสภาพของการใช้ที่ดินในอดีต

2. ด้านกายภาพ เพื่อต้องการศึกษาความรู้ทางด้านนิเวศน์วิทยา การบริการสาธารณูปโภคของเมืองในปัจจุบัน ภูมิทัศน์ของเมือง สภาพของดินทางด้านวิศวก่อสร้าง และทางด้านเกษตร ตลอดจนกรรมสิทธิ์ของที่ดินในปัจจุบัน

3. ด้านสังคม เศรษฐกิจ เพื่อทราบจำนวนประชากรในเขตพื้นที่ จำนวนบ้านเรือน ทัศนคติของชาวเมือง สภาพทางเศรษฐกิจและรายได้ ตลอดจนอาชีพของประชาชนกับแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจในอนาคต

นอกจากนี้ยังได้มีการกำหนดแนวทางที่จะพัฒนาเมืองสุโขทัยให้เป็นอุทยานประวัติศาสตร์ไว้คือ

1. สงวนรักษาโบราณสถาน และฟื้นฟูประวัติศาสตร์
2. ปรับปรุงภูมิทัศน์ (Landscape) ให้เป็นอุทยานประวัติศาสตร์
3. พัฒนาสภาพแวดล้อม (In frastructure development)
4. ส่งเสริมการศึกษาและการท่องเที่ยว

และได้แบ่งกิจกรรมออกไปได้ดังนี้

1. พัฒนางานโบราณคดี เพื่อบูรณะและสงวนรักษาโบราณสถานและจัดทำเป็นอุทยานประวัติศาสตร์

2. พัฒนาทางกายภาพ และสาธารณูปโภค เพื่อปรับปรุงพื้นที่การรักษาความสะอาด ระบบหมุนเวียนของน้ำ การตระเตรียมแหล่งน้ำ ท่อระบายน้ำ ถนนเชื่อมโยง ปรับปรุงภูมิทัศน์ และสภาพแวดล้อมตลอดจนการอนุรักษ์ที่อยู่อาศัยในเมือง ข้อบังคับการใช้ประโยชน์ที่ดินทั่วไป

3. พัฒนาด้านสังคม จัดบริการทางด้านการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรมและฟื้นฟูประเพณีโบราณ

4. พัฒนาด้านเศรษฐกิจ ส่งเสริมการทัศนาจรโบราณสถาน การสร้างโรงแรม และอุตสาหกรรมพื้นบ้าน

5. กิจกรรมสนับสนุน อันเป็นผลพลอยได้จากการพัฒนา 4 ประการข้างต้น

การกำหนดกิจกรรมตามแนวทางพัฒนาเมืองสุโขทัยดังกล่าวนี้ ได้มีรายละเอียดแจ้งไว้ในบทต่าง ๆ ของแผนแม่บท

แผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยนั้น เป็นแผนงานที่สนับสนุนเป้าหมายของโครงการ ที่จะสงวนรักษาโบราณสถานและพัฒนาให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนที่อยู่อาศัยในท้องถิ่นนี้โดยตรง และเป็นประโยชน์ต่อประชาชนชาวไทยทั้งชาติโดยส่วนรวม

ดังนั้น ความยิ่งใหญ่ในครั้งหนึ่งของสุโขทัยกำลังกลับคืนมาเมื่อมีการร่วมมือกันสงวนรักษาและบูรณะโบราณสถาน ทั้งที่เป็นพระราชวัง ศาสนสถาน ประตูเมือง กำแพงเมือง คูเมือง เขื่อน คลอง คูน้ำ สระน้ำ ฝายน้ำล้น ซึ่งเป็นศูนย์กลางแห่งชีวิตจิตใจและมนตราของอาณาจักร

เมืองสุโขทัยเก่าจะเป็นอุทยานประวัติศาสตร์ในอนาคตนั้น มิได้อยู่ที่กรมศิลปากรเพียงหน่วยงานเดียว หากอยู่ที่ประชาชนทุกคน เพราะทรัพย์สมบัติทางวัฒนธรรมนี้เป็นสมบัติของชาติ เป็นสมบัติของประชาชนชาวไทยและมวลมนุษย์ทั้งโลก กรมศิลปากรมีหน้าที่เพียงสงวนรักษาและบูรณะไว้ให้ลูกหลานของท่วนเท่านั้น

เป็นที่หวังกันว่า หากมีความมานะพยายามเพื่อความสำเร็จรวมทั้งมีการร่วมมือกันอย่างดีที่สุดของผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดแล้ว ก็จะสามารถสงวนรักษาและสร้างสรรค์อดีตราชธานีแห่งนี้ขึ้นมาได้ เพื่อทำให้ดินแดนเมืองสุโขทัยเก่าซึ่งเคยเจริญรุ่งเรืองมาแล้วในอดีตได้กลับฟื้นคืนบรรยากาศแบบเก่าอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้ ไม่เพียงแต่เพื่อพิทักษ์รักษาเอกลักษณ์ของความเป็นชาติเท่านั้น แต่ยังพิทักษ์รักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมของมวลมนุษย์ชาติอีกด้วย

ผู้ดำเนินการศึกษาและออกแบบ
อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

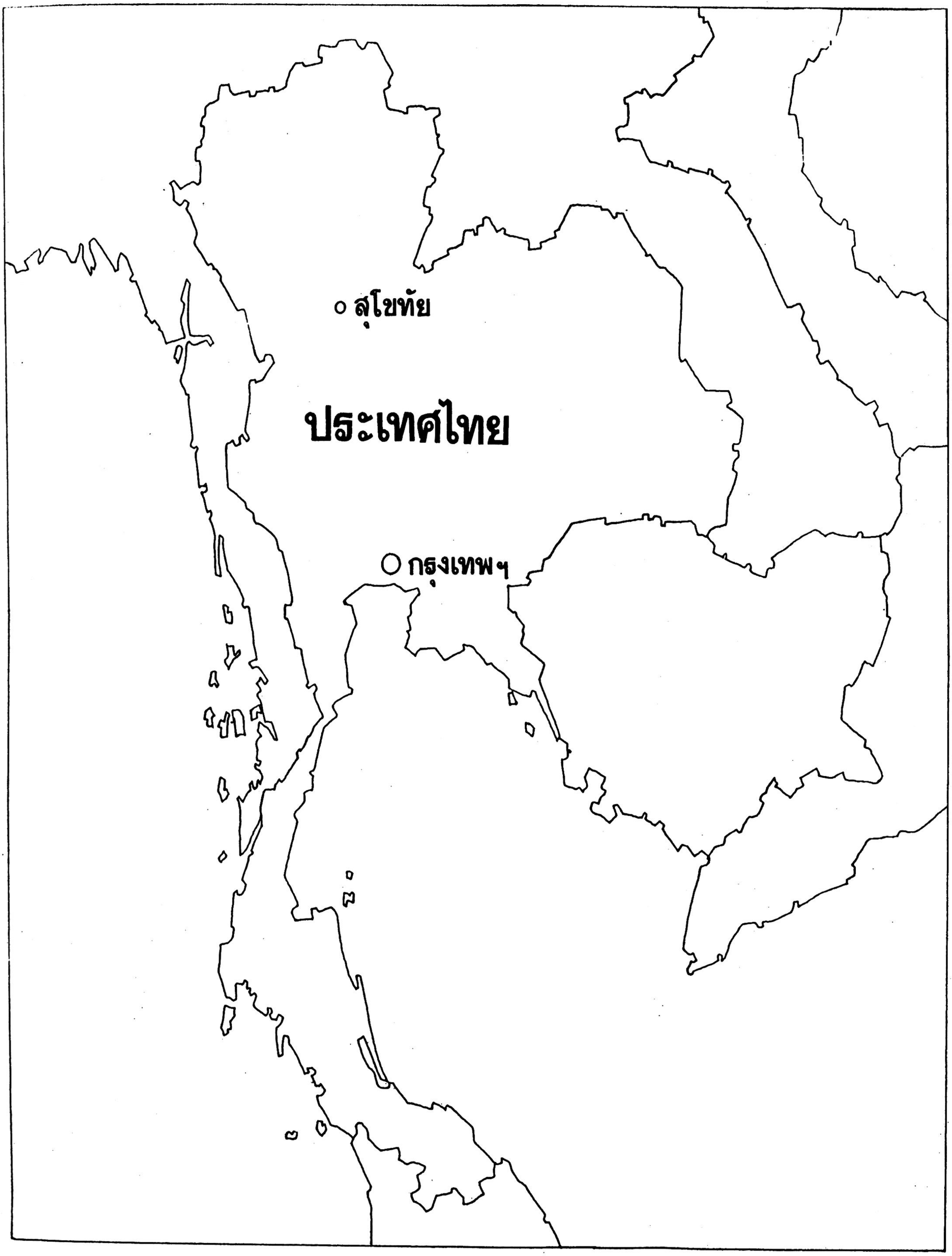
นักผังเมือง	ผศ. เจตกำจร	พรหมโยธี	มหาวิทยาลัยศิลปากร
	ผศ. ประสงค์	เอี่ยมอนันต์	”
	อ. กำธร	กุลชล	”
	อ. อัษฎางค์	โปรานานนท์	”
ภูมิสถาปนิก	ผศ. เดชา	บุญค้ำ	จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย
สถาปนิก	ผศ. อนุวิทย์	เจริญศุภกุล	มหาวิทยาลัยศิลปากร
	นาย วีระ	โรจน์พจนรัตน์	กองโบราณคดี กรมศิลปากร
	นาย ยศไกร	คล่องตรวจโรค	มหาวิทยาลัยศิลปากร
วิศวกรชลประทาน	รศ. ธำรง	เปรมปรีดิ์	จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย
	ผศ. ประจิต	จิรัปภา	”
	ดร. สุรพล	จิวาลักษณ์	”
	นาย มนตรี	จตุฑศรี	”
วิศวกรโยธา	ดร. พิบูลย์	จินาวัฒน์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
วิศวกรไฟฟ้า	นาย จีระศักดิ์	พูนผล	สำนักนโยบายและแผน กระทรวง มหาดไทย
เศรษฐกร	อ. ไพฑูรย์	สายสว่าง	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
	อ. กุณฑล	ศรีเสริมโภค	”
	น.ส. นาฏนภางค์	ปวีณการก์	”
นักโบราณคดี	นาย นิคม	มูสิกะคามะ	กองโบราณคดี กรมศิลปากร
	น.ส. มณีรัตน์	ท้วมเจริญ	”
นักประวัติศาสตร์	ผศ. ธิดา	สาระยา	จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย
	อ. วิไลลักษณ์	เมฆารัตน์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
นักมานุษยวิทยา	ผศ. ศรีศักร	วัลลิโภดม	มหาวิทยาลัยศิลปากร
	อ. ชำนาญ	วงษ์วิภาค	”

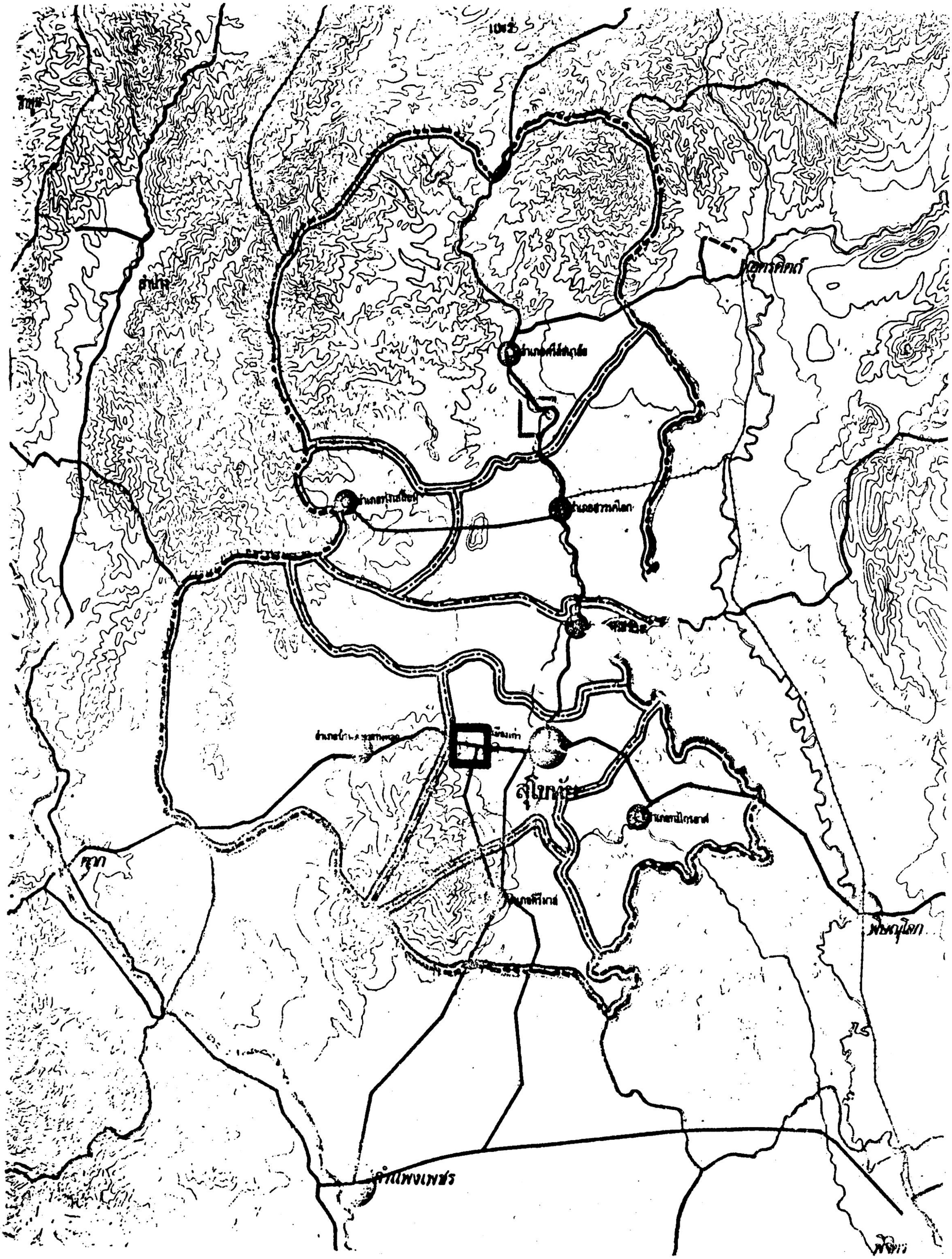
คณะกรรมการที่ปรึกษา
โครงการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

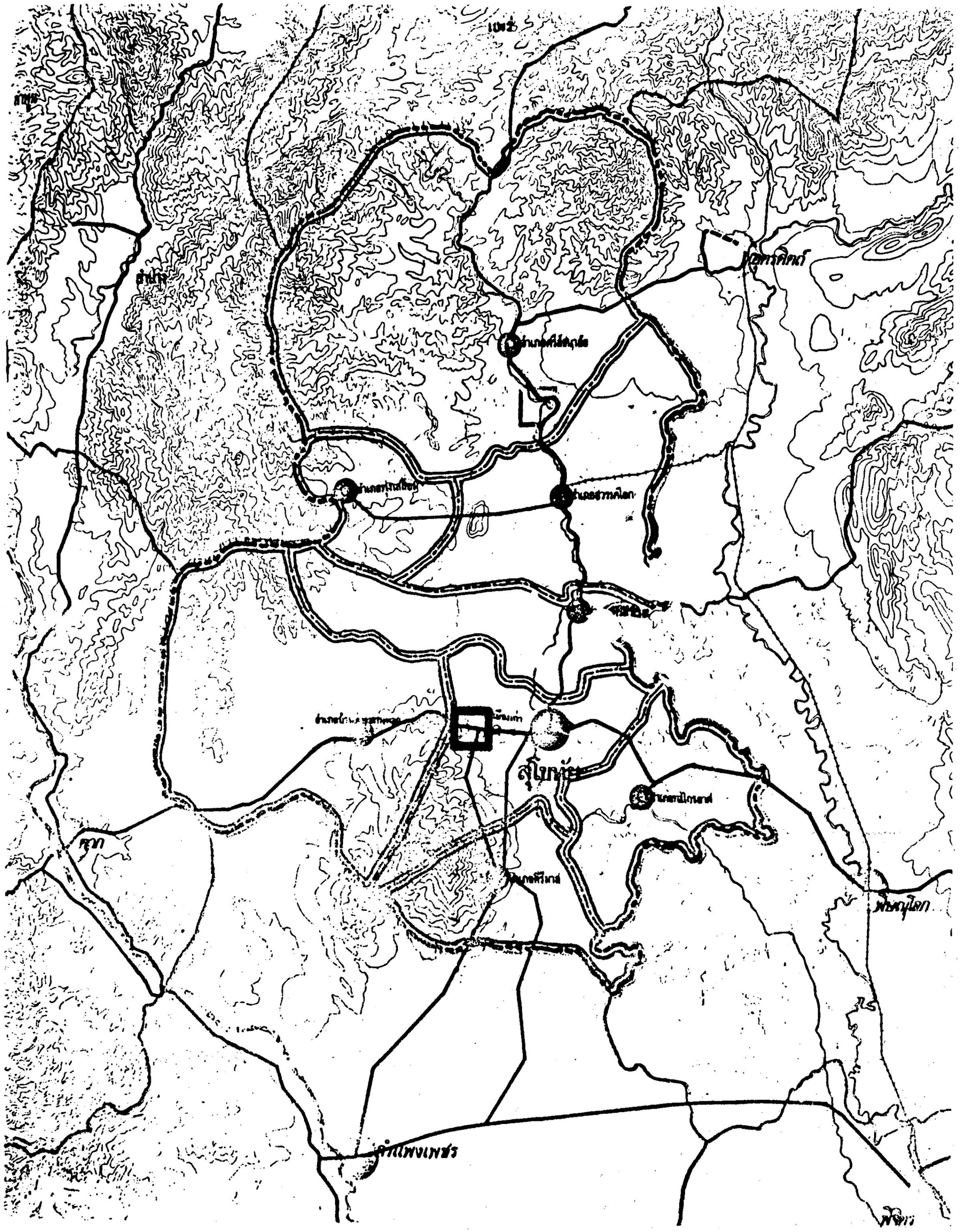
นาย นิจ	หิญชีระนันทน์	สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย
นาย อุรา	สุนทรสารทูล	สำนักนโยบายและแผน กระทรวงมหาดไทย
ดร. เอกวิทย์	ณ ถลาง	รองอธิบดีกรมสามัญศึกษา
นาง สาวิตรี	สุวรรณสถิตย์	กระทรวงศึกษาธิการ
นาย ธรรมศักดิ์	โรจนสุนทร	องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
นาย ไสว	ชัยจันทร์	สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
นาง พวงเพชร	กล้าหาญ	สำนักงบประมาณ
นาย ประสิทธิ์	อุเทนสุต	ป่าไม้เขตตาก ผู้แทนกรมป่าไม้
นาง จันทร์ลัดดา	น้ำทิพย์	กองสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร
ดร. สุวิชญ์	รัศมิภูติ	กองสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร
นาง อุไรวรรณ	ตันติวงศ์	กองสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร
นาย สมศักดิ์	รัตนกุล	กองโบราณคดี กรมศิลปากร
นาย มะลิ	โคกสันเทียะ	กองโบราณคดี กรมศิลปากร

ที่ปรึกษาจากองค์การ ยูเนสโก

อาจารย์ ยามาดา (YAMADA)	มหาวิทยาลัยโตเกียว
ดร. ซัคกาโมโน (SOEKMONO)	ผู้อำนวยการโครงการ BOROBUDUR
ศาสตราจารย์ ซีกเลอร์ (SEKLER)	มหาวิทยาลัยฮาร์เวิร์ด

สุโขทัย
ประเทศไทย
กรุงเทพฯ

สุโขทัย

สุโขทัย

บทที่ 1 ความเป็นมาของโครงการ

1.1 ความสำคัญของเมืองสุโขทัย

1.1.1 ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์

1.1.2 ความรุ่งเรืองทางศาสนาและวัฒนธรรม

1.1.3 ความเจริญทางด้านเทคนิควิทยาและสังคม

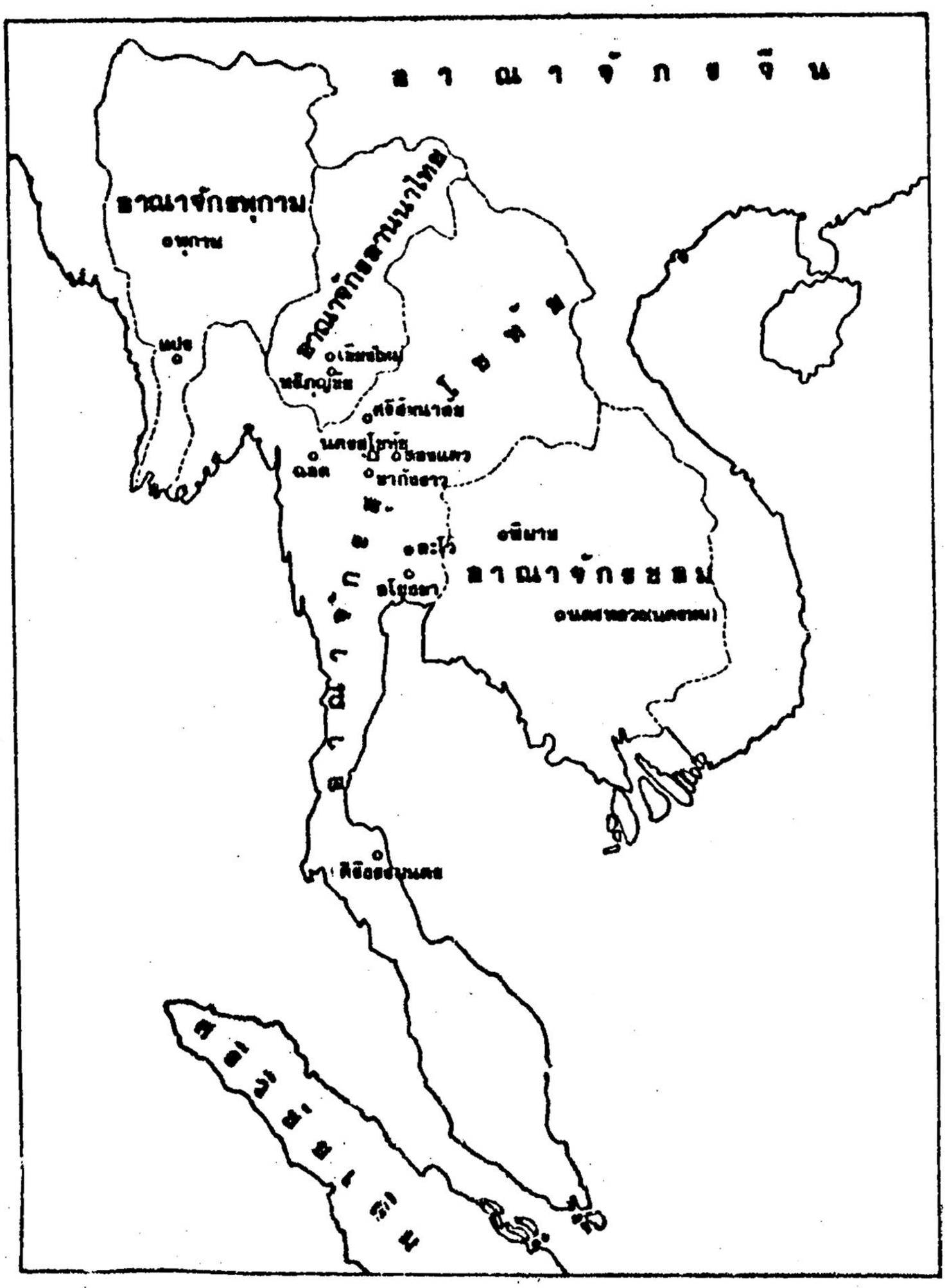
1.2 มรดกทางศิลปของสุโขทัย

1.3 เหตุผลในการเสนอโครงการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

1.1 ความสำคัญของเมืองสุโขทัย

1.1.1 ความสำคัญของเมืองสุโขทัยในประวัติศาสตร์

ดินแดนแถบเอเชียอาคเนย์ ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 18 ถึงพุทธศตวรรษที่ 19 เป็นสมัยของการเปลี่ยนแปลงทางด้านประวัติศาสตร์ การเมือง และวัฒนธรรม บรรดาอาณาจักรสำคัญ ๆ เช่น อาณาจักรกัมพูชา อาณาจักรพุกาม ซึ่งมีอำนาจทางการเมืองและความรุ่งเรืองของวัฒนธรรมมาช้านานได้เสื่อมลง เป็นผลให้เกิดอาณาจักรใหม่ ๆ ขึ้นแทนที่ โดยเฉพาะในบริเวณที่เคยอยู่ห่างไกลจากจุดศูนย์กลางของความเจริญมาก่อน อาณาจักรที่เกิดขึ้นใหม่เหล่านี้ ได้แก่ อาณาจักรลานนา ลานช้าง เมาะตะมะ และสุโขทัย

นอกจากเหตุการณ์ทางการเมืองแล้ว ในด้านวัฒนธรรมได้มีการเปลี่ยนแปลงลัทธิศาสนาและระบบความเชื่อของแต่เดิมมาสู่การนับถือพุทธศาสนา ซึ่งแพร่หลายมาจากประเทศลังกาในตอนต้นพุทธศตวรรษที่ 18 คือพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ ซึ่งได้เข้ามาเป็นศาสนาประจำอาณาจักรต่าง ๆ ในเอเชียอาคเนย์ พร้อม ๆ กันนี้ก็มีการขยายตัวด้านเศรษฐกิจ และการคมนาคมระหว่างอาณาจักรในเอเชียอาคเนย์ กับอาณาจักรใหญ่ ๆ ภายนอก เช่น จีน และอาหรับ

ในดินแดนซึ่งเป็นประเทศไทยในปัจจุบัน อาณาจักรสุโขทัยเป็นอาณาจักรที่เข้าสู่ความรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วกว่าบรรดาอาณาจักรอื่น ๆ เมืองสุโขทัยซึ่งเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรนี้ตั้งอยู่ในตำแหน่งที่เป็นทางผ่านของอารยธรรมแห่งยุค ไปสู่บรรดาอาณาจักรต่าง ๆ ในผืนแผ่นดินใหญ่เอเชียอาคเนย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตอนต้นพุทธศตวรรษที่ 19 เมืองสุโขทัยเป็นศูนย์กลางของพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ ซึ่งแผ่ขยายไปยังอาณาจักรใกล้เคียง เช่น อาณาจักรลานนา แพร่ น่าน และลานช้าง นอกจากนี้เมืองสุโขทัยยังเป็นศูนย์แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและศิลปกรรม กับอาณาจักรตอนล่างและทางตะวันตก เช่น อาณาจักรละโว้ (กัมพูชา) สุพรรณภูมิ นครศรีธรรมราช และเมาะตะมะ

ถึงแม้ว่าอาณาจักรสุโขทัยจะเจริญรุ่งเรืองอยู่เพียง 200 ปีก็ตาม แต่เมืองสุโขทัยซึ่งเป็นเมืองหลวงก็ยังดำรงอยู่ต่อมาในฐานะที่เป็นเมืองสำคัญทางศาสนา และเป็นแหล่งศิลปวัฒนธรรม ดังที่มีซากโบราณสถานปรากฏเป็นหลักฐานอยู่จนถึงปัจจุบันนี้ หลักฐานสำคัญอีกประการหนึ่งของราชธานีสุโขทัยก็คือ ศิลาจารึก ซึ่งทำให้สามารถกำหนดอายุของเมืองสุโขทัยได้อย่างชัดเจนและแน่นอน ศิลาจารึกยังกล่าวถึงกษัตริย์ในราชวงศ์ 2 ราชวงศ์ที่ได้ปกครองเมืองสุโขทัยมา ราชวงศ์แรกสิ้นสุดลงในรัชสมัยพ่อขุนศรีนาวนำถม ราชวงศ์ต่อมา คือ ราชวงศ์พระร่วง มีพ่อขุนศรีอินทราทิตย์เป็นปฐมกษัตริย์ มีพ่อขุนรามคำแหงเป็นกษัตริย์องค์สำคัญในระยะแรก กษัตริย์องค์นี้ทรงสถาปนาความมั่นคงให้กับอาณาจักรในทุก ๆ ด้าน กล่าวคือ ในด้านการทหารทรงขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวาง ในด้านการปกครอง ทรงสร้างแบบฉบับการปกครองแบบพ่อกับลูก ที่ให้ความเป็นธรรมแก่ประชาชนโดยทั่วถึง ในด้านศาสนา ทรงอุปถัมภ์ลัทธิลังกาวงศ์ และทรงปฏิบัติธรรม ทั้งทรงสนับสนุนให้ประชาชนปฏิบัติตามเป็นกิจวัตร นอกจากนั้นทรงสร้างวัดไว้หลายแห่ง ทางด้านภาษาและวรรณกรรม ทรงให้กำเนิดอักษรไทยที่ใช้กันแพร่หลาย จนมาถึงสมัยหลัง ๆ โดยสันนิษฐานว่าทรงดัดแปลงมาจากอักขระที่ใช้กันมาก่อนในอาณาจักรโบราณในบริเวณนี้ ในด้านเศรษฐกิจ ทรงสนับสนุนให้มีการค้าอย่างเสรี อันนำมาซึ่งการติดต่อสัมพันธ์กับอาณาจักรต่าง ๆ

กษัตริย์องค์สำคัญของราชวงศ์พระร่วงในระยะต่อมา คือ พระมหาธรรมราชาลิไท ซึ่งทรงนำสุโขทัยเข้าสู่ยุคทองของอารยธรรมสุโขทัย หลังจากนั้นแล้วก็อาจกล่าวได้ว่า อาณาจักรสุโขทัยเสื่อมลงตามลำดับ จนกระทั่งได้ผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกรุงศรีอยุธยา ในพุทธศตวรรษที่ 21

แม้ว่าสุโขทัยจะรวมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกรุงศรีอยุธยาแล้วก็ตาม แต่เมืองสุโขทัยก็ยังคงความสำคัญในฐานะเมืองทางศาสนาอยู่ต่อมาอีกระยะหนึ่ง เพราะปรากฏหลักฐานในจารึกสมัยหลัง ๆ ว่า มีผู้สร้างวัดวาอารามและกัลปนาที่ดินอุทิศแก่พระศาสนาที่สุโขทัยสืบต่อมา

1.1.2 ความรุ่งเรืองทางศาสนาและวัฒนธรรม

ความรุ่งเรืองทางศาสนาและวัฒนธรรม

เมืองสุโขทัยเป็นแบบฉบับของเมืองหลวงของอาณาจักรโบราณ ในสมัยพุทธศตวรรษที่ 18–19 ซึ่งนอกจากจะเป็นศูนย์กลางของการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมแล้ว ยังเป็นที่รวมของความเจริญรุ่งเรือง และความสำคัญทางศาสนา ประเพณี ศิลปกรรม และพิธีกรรม ของสังคมในยุคนั้นด้วย จากโบราณวัตถุสถานที่พบในเมืองโดยจำเพาะวัดพระพายหลวง ศาลตาผาแดง และวัดศรีสวาย ชี้ให้เห็นว่าก่อนหน้าที่พุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์จะเข้ามีบทบาทสำคัญในอาณาจักรสุโขทัยนั้น ได้มีการนับถือลัทธิศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนามหายานคล้ายกันกับอาณาจักรกัมพูชา ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 นอกจากนี้ในศิลาจารึกยังได้ระบุถึงการนับถือผี โดยเฉพาะผีที่เขาพระขพุงหลวง ซึ่งเป็นเทือกเขาที่อยู่ทางทิศใต้ของเมืองสุโขทัยว่า มีบทบาทในการควบคุมเจ้าผู้ครองนครให้ประพฤติตนอยู่ในทศพิธราชธรรม เป็นเอกลักษณ์ของอาณาจักร เช่น พระเจดีย์ทรงดอกบัว ที่พบตามวัดสำคัญ ๆ ของบรรดาเมืองในอาณาจักร นอกจากนั้นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในสมัยสุโขทัยเป็นจำนวนมาก ได้ถูกนำมาเป็นพระประธานและปูชนียวัตถุที่สำคัญของประเทศปัจจุบัน เช่น พระพุทธชินราช พระพุทธสิหิงค์ พระศรีศากยมุนี และพระพุทธชินสีห์

ในด้านประเพณี ศิลาจารึกได้ระบุให้เห็นว่า สุโขทัยมีประเพณีและงานนักขัตฤกษ์เช่นเดียวกับที่มีอยู่ในปัจจุบัน เช่น ประเพณีกรานกฐิน ประเพณีไหว้พระพุทธบาท ประเพณีไหว้พระธาตุ และประเพณีการเทศน์มหาชาติ

ในด้านวรรณกรรม มีการร้อยแก้วบรรยายเหตุการณ์บ้านเมือง การบำเพ็ญกุศล การสร้างวัด การออกกฎหมาย และการเล่าพระราชประวัติพระมหากษัตริย์ด้วย ถ้อยคำสละสลวย ไตรภูมิพระร่วง ซึ่งพระมหาธรรมราชาลิไททรงพระราชนิพนธ์ขึ้น ก็เป็นวรรณคดีทางศาสนาที่สั่งสอนศีลธรรมให้แก่ประชาชน

ในสมัยที่นับถือพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์เมืองสุโขทัยกลายเป็นศูนย์กลางการเผยแพร่ลัทธิที่ไปยังอาณาจักรใกล้เคียง ได้มีการสร้างวัดขึ้นมากมายทั้งภายในและบริเวณนอกเมือง บรรดาวัด น้อย ใหญ่ เหล่านี้มีทั้งที่เป็นอารามหลวงและอารามราษฎร์ ซึ่งแบ่งตามประเพณีและความสำคัญที่มีต่อสังคมได้ 3 ประเภท คือ ประเภทอรัญวาสี คามวาสี และนครวาสี วัดอรัญวาสีสร้างขึ้นในบริเวณที่ห่างเมืองออกไปทางตะวันตก เพื่อเป็นอารามของพระสงฆ์ที่มุ่งหาความสงบทางวิปัสสนาธุระในการแสวงโลกุตระตามอุดมคติของพุทธศาสนา วัดที่สำคัญได้แก่ วัดอรัญญิก และวัดสะพานหิน ซึ่งมีพระพุทธรูปสูงใหญ่ประดิษฐานอยู่เหนือยอดเขา มองเห็นได้แต่ไกล อันสะท้อนให้เห็นความรุ่งเรืองทางศาสนาของกรุงสุโขทัยในอดีต วัดคามวาสี สร้างขึ้นเป็นศูนย์กลางของชุมชนหมู่บ้าน เป็นที่ประกอบพิธีกรรมและประเพณีต่าง ๆ ร่วมกันของบุคคลในชุมชน ส่วนวัดนครวาสีส่วนใหญ่เป็นพระอารามหลวง หรือวัดที่เจ้านายหรือขุนนางสร้างขึ้นในเขตเมือง วัดที่สำคัญ ได้แก่ วัดมหาธาตุ เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งในความเชื่อของประชาชนถือว่าเป็นศูนย์กลางของจักรวาล วัดนี้เป็นที่รวมทางด้านจิตใจของผู้คนทุกหมู่เหล่า และเป็นศูนย์กลางของพิธีทางศาสนาของรัฐ นอกจากการสร้างวัดเป็นมหากุศลดังกล่าวแล้ว สุโขทัยยังนิยมการสร้างปูชนียสถานซึ่งทุกวันนี้ยังมีความเชื่อกันอยู่เป็นประเพณีคือ การประดิษฐานรอยพระพุทธบาท และปลูกต้นศรีมหาโพธิ์

ศิลาจารึกยังได้ระบุอีกว่า เมืองสุโขทัยเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนา ที่สำคัญ มีการเชิญพระสังฆราชจากอาณาจักรมอญมาสั่งสอนศาสนาให้แก่พระมหากษัตริย์ และพระสงฆ์ในเมืองสุโขทัย พระเถระชั้นผู้ใหญ่จากสุโขทัยก็ได้รับการอาราธนาให้ไปสั่งสอนศาสนาในอาณาจักรลานนาด้วย พระมหากษัตริย์สุโขทัย

องค์สำคัญคือ พระมหาธรรมราชาลิไท ได้เคยสละราชสมบัติออกผนวชอยู่ชั่วระยะหนึ่ง ในวันธรรมสวนะ ชาวสุโขทัยนิยมรับศีล ทำบุญและทำทาน

ความเลื่อมใสและศรัทธาพุทธศาสนาของชาวสุโขทัย ยังผลให้เกิดความรุ่งเรืองทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม ซึ่งในสายตาของคนทั่วไปในปัจจุบันเห็นว่า เป็นยุคทองของศิลปไทย ลักษณะพระสถูปเจดีย์ที่เมืองสุโขทัยนอกจากมีความงดงามแล้ว ยังมีลักษณะพิเศษที่แสดงถึงความศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า

1.1.3 ความเจริญทางด้านเทคนิควิทยากับสังคม

จากร่องรอยของโบราณสถานที่เกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของเมืองสุโขทัย ชี้ให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าทางเทคนิควิทยา ที่มีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของสังคม อันดับแรกได้แก่ ลักษณะผังเมืองรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ที่มีกำแพงล้อมรอบ 3 ชั้น ซึ่งศิลาจารึกเรียกว่า ตรีบูรนั้นเป็นรูปแบบที่สมบูรณ์ของเมืองโบราณ ในสมัยก่อนที่จะรับคติการสร้างกำแพงเมืองที่มีป้อมปราการ และใบเสมารับทางปืนอันเป็นอิทธิพลที่ได้รับมาจากชาวยุโรป ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น นอกจากมีหน้าที่ในการป้องกันข้าศึกศัตรูแล้ว ยังเป็นส่วนหนึ่งของระบบการระบายน้ำให้ชุมชนแห่งนี้ด้วย รอบเมืองสุโขทัยมีคันดินเป็นจำนวนมาก ที่รับน้ำจากที่สูงมาใช้ในส่วนต่าง ๆ ของเมือง ซึ่งได้แก่ วัดวาอาราม และย่านที่อยู่อาศัย ตรงกลางเมืองมีตระพังโพยสี่เป็นที่เก็บน้ำสาธารณะเพื่อการบริโภค และอุปโภคของชุมชนตลอดปี คันดินเหล่านี้ยังทำหน้าที่เป็นถนนที่เชื่อมตัวเมืองกับวัดวาอารามและชุมชนที่อยู่ห่างไกลที่เห็นได้ชัดเจน คือ ถนนพระร่วง ในที่ราบลุ่มทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นแหล่งทำนามีการขุดคลองชลประทาน และทำฝายจากลำน้ำแม่ลำพัน ไปเลี้ยงต้นข้าวในนา เมืองสุโขทัยยังมีอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผา ที่มีย่านผลิตอยู่ทางด้านเหนือของตัวเมือง ผลิตวัตถุทางสถาปัตยกรรมและทำท่อระบายน้ำ รวมทั้งภาชนะเครื่องใช้ต่าง ๆ เครื่องปั้นดินเผาของสุโขทัยบางประเภท เป็นสินค้าออกที่ส่งไปยังดินแดนใกล้เคียง และดินแดนโพ้นทะเล เช่น อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ เป็นต้น

ในด้านการหล่อโลหะ สุโขทัยมีความเจริญอยู่ในระดับสูง ดังเห็นได้จากการมีพระพุทธรูปที่มีความสวยงามทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ นอกจากนั้นยังมีภาชนะที่ใช้ในชีวิตประจำวันของชาวบ้านและชาวเมือง

1.2 มรดกทางศิลปของสุโขทัย

เมื่ออาณาจักรสุโขทัยสิ้นสุดลง อันเนื่องจากการผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกรุงศรีอยุธยาในพุทธศตวรรษที่ 21 เมืองสุโขทัยได้กลายเป็นเมืองทางศาสนา และวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่ต่อมาถูกทอดทิ้งให้ร้างไป อันเนื่องจากภาวะสงครามระหว่างไทยกับพม่า ซึ่งมีระยะยาวนานกว่า 200 ปี ยังมีการกล่าวถึงเป็นครั้งคราวอย่างเช่น ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาได้ระบุว่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงนำแม่ทัพนายกองมาประกอบพระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาที่วัดศรีชุม ในเขตเมืองสุโขทัยเก่า ก่อนที่จะประกาศอิสรภาพกรุงศรีอยุธยาจากการเป็นเมืองขึ้นของพม่า ในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมืองสุโขทัยอยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรมมาก พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจึงโปรดให้นำพระพุทธรูปต่าง ๆ ที่สำคัญในเมืองสุโขทัยมาเก็บรักษาไว้ที่กรุงเทพมหานคร เป็นเหตุให้มีพระอารามหลวง และอารามราษฎร์ ทั้งในกรุงเทพฯและต่างจังหวัดได้นำพระพุทธรูปสมัยสุโขทัยไปบูชาเป็นพระสำคัญของวัดทั่วประเทศ เหตุนี้ ศิลป ประติมากรรม สกุลช่างสุโขทัยจึงได้รับการยกย่องว่างดงาม และนิยมเป็นแบบอย่างแก่การสร้างพระพุทธรูปในสมัยปัจจุบัน การศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของสุโขทัยที่ได้จากศิลาจารึก ตำนาน พงศาวดาร โบราณวัตถุสถาน (ที่เมืองสุโขทัย) ทำให้เราได้ทราบว่าเมืองสุโขทัยได้ให้มรดกทางวัฒนธรรมแก่คนไทยในปัจจุบันหลาย ๆ ด้าน ที่สำคัญคือ อักษรไทย คติทางพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ ไตรภูมิพระร่วง ซึ่งเป็นวรรณคดีชิ้นสำคัญของสุโขทัย ก็สะท้อนให้เห็นแนวความคิดในเรื่องจักรวาล และการสั่งสอนศีลธรรมอันดีให้แก่ประชาชนที่มีมาแต่ครั้งสุโขทัย พระมหากษัตริย์ไทยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตลอดจนบุคคลสำคัญในการปกครอง และการบริหารประเทศมักอ้างการปกครองที่สงบราบรื่นสมัยสุโขทัยว่า เป็นรูปแบบในอุดมคติที่ควรจะยึดถือ

1.3 เหตุผลในการเสนอโครงการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

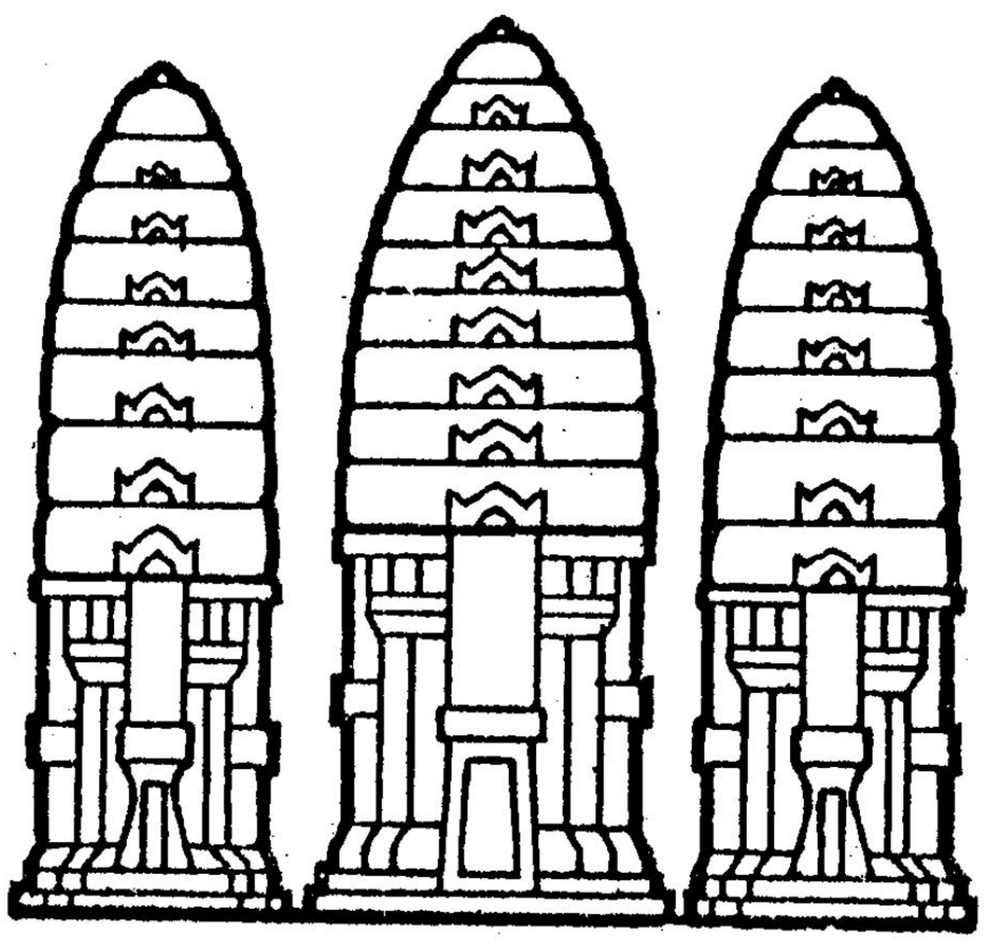
ในเขตที่กำหนดให้เป็นอุทยานประวัติศาสตร์ มีโบราณสถานที่เป็นศาสนสถานอยู่ถึง 126 แห่ง และยังมีโบราณสถานที่เกี่ยวกับการชลประทาน และแหล่งผลิตเครื่องสังคโลกอีกเป็นจำนวนมาก การบูรณะส่วนใหญ่มุ่งที่ศาสนสถานที่สำคัญเพียงบางจุด ยังมีที่ถูกละเลยอีกมาก ซึ่งกำลังเสื่อมโทรมลงทุกวัน อันเนื่องจากการเสื่อมโทรมตามธรรมชาติ และการลักลอบขุดหาสมบัติของคนร้าย นอกจากนี้ ในบริเวณโดยรอบยังมีประชาชนบุกรุกที่ดิน เพื่อทำกิน และตั้งบ้านเรือนอยู่อีกโดยไม่ได้คำนึงถึงคุณค่าของโบราณสถาน ความกดดันทางด้านจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ยิ่งทำให้ปัญหานี้รุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้เครื่องมือกลในการทำไร่ ซึ่งถ้าปล่อยให้เป็นไปในสภาพเช่นนี้ โบราณสถานในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ก็จะถูกทำลายและสูญหายไปในที่สุด

การที่จะป้องกันไม่ให้เกิดการเสื่อมโทรมมากขึ้นไปอีก จำเป็นที่จะต้องดำเนินการสำรวจ ขุดค้น ขุดแต่ง และบูรณะ และดูแลรักษาตามหลักวิชา ให้มีประสิทธิภาพโดยรีบด่วน แต่โดยเหตุที่ว่าโบราณสถานแห่งนี้มีลักษณะเป็นกลุ่มโบราณสถานประกอบขึ้นเป็นเมืองโบราณ จึงควรมีการวางผังเพื่อพัฒนาบริเวณทั้ง 70 ตารางกิโลเมตร ของบริเวณที่กำหนดให้ เป็นอุทยานประวัติศาสตร์ ได้แก่ การบูรณะโบราณสถานและการจัดภูมิทัศน์ให้กลมกลืนกับสภาพภูมิประเทศและภูมิฐานดั้งเดิมของสุโขทัยให้มากที่สุด

ในขณะเดียวกัน ดังที่ได้กล่าวแล้วถึงความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และแนวนโยบายของชาติที่ต้องการให้ประชาชนมีเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ มีความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ ศิลปและวัฒนธรรมของไทย เมื่อมีการพัฒนาทางด้านการรักษาโบราณสถานในรูปนี้แล้ว จึงเห็นควรที่จะดำเนินการให้ประชาชนได้มาใช้บริเวณโบราณสถานแห่งนี้ เพื่อการศึกษาหาความรู้ และการพักผ่อนหย่อนใจจนซาบซึ้งในศิลปวัฒนธรรมของไทย

ส่วนในด้านผลประโยชน์อื่นที่ควรจะจัดให้มีขึ้น ได้แก่ การส่งเสริมให้บริเวณนี้เป็นจุดท่องเที่ยวของชาวไทยและชาวต่างประเทศ ซึ่งแม้ในสภาพปัจจุบันก็เป็นแหล่งที่ได้รับความสนใจในด้านนี้อยู่แล้ว การปรับปรุงเพื่ออำนวยความสะดวกขึ้นอีกเล็กน้อย ก็จะสามารถทำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดีที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศได้

ในการจัดทำแผนพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จึงได้ยึดวัตถุประสงค์ที่จะรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชาติ และส่งเสริมการศึกษาและการท่องเที่ยวเป็นหลัก แต่การกำหนดขอบเขตของโครงการนั้น ได้คำนึงถึงข้อจำกัดในสภาพสังคมเศรษฐกิจ และสภาพธรรมชาติของบริเวณที่ตั้ง ตลอดจนปัจจัยในด้านกำลังคนและงบประมาณที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

บทที่ 2 สภาพปัจจุบัน

2.1 บทนำ

2.2 ลักษณะและสภาพโบราณสถาน

2.2.1 ทั่วไป

2.2.2 จำนวนโบราณสถาน

2.2.3 สภาพโบราณสถาน

2.2.4 ปัญหาในการบูรณะ

2.3 ลักษณะภูมิทัศน์และทัศนียภาพ

2.3.1 ภูมิทัศน์ทั่วไป

2.3.2 ทัศนียภาพบริเวณโบราณสถาน

2.3.3 สิ่งประกอบภูมิทัศน์

2.3.4 หลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และการตีความ

2.3.5 ปัญหาด้านการบำรุงรักษาบริเวณ

2.3.6 สรุปประเด็นปัญหา

2.3.7 สภาพดินทางการเกษตรสำหรับการจัดภูมิทัศน์

2.4 รายละเอียดเกี่ยวกับการใช้ที่ดินปัจจุบัน

2.4.1 ทั่วไป

2.4.2 ประเภทการใช้ที่ดิน

2.4.3 การถือครองที่ดิน

2.5 สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

2.5.1 ทั่วไป

2.5.2 สาธารณูปโภค

2.5.3 สาธารณูปการ

2.6 ปัญหาแหล่งน้ำ

2.6.1 ทั่วไป

2.6.2 สภาพแหล่งน้ำในปัจจุบัน

2.6.3 ปัญหาอุทกภัย

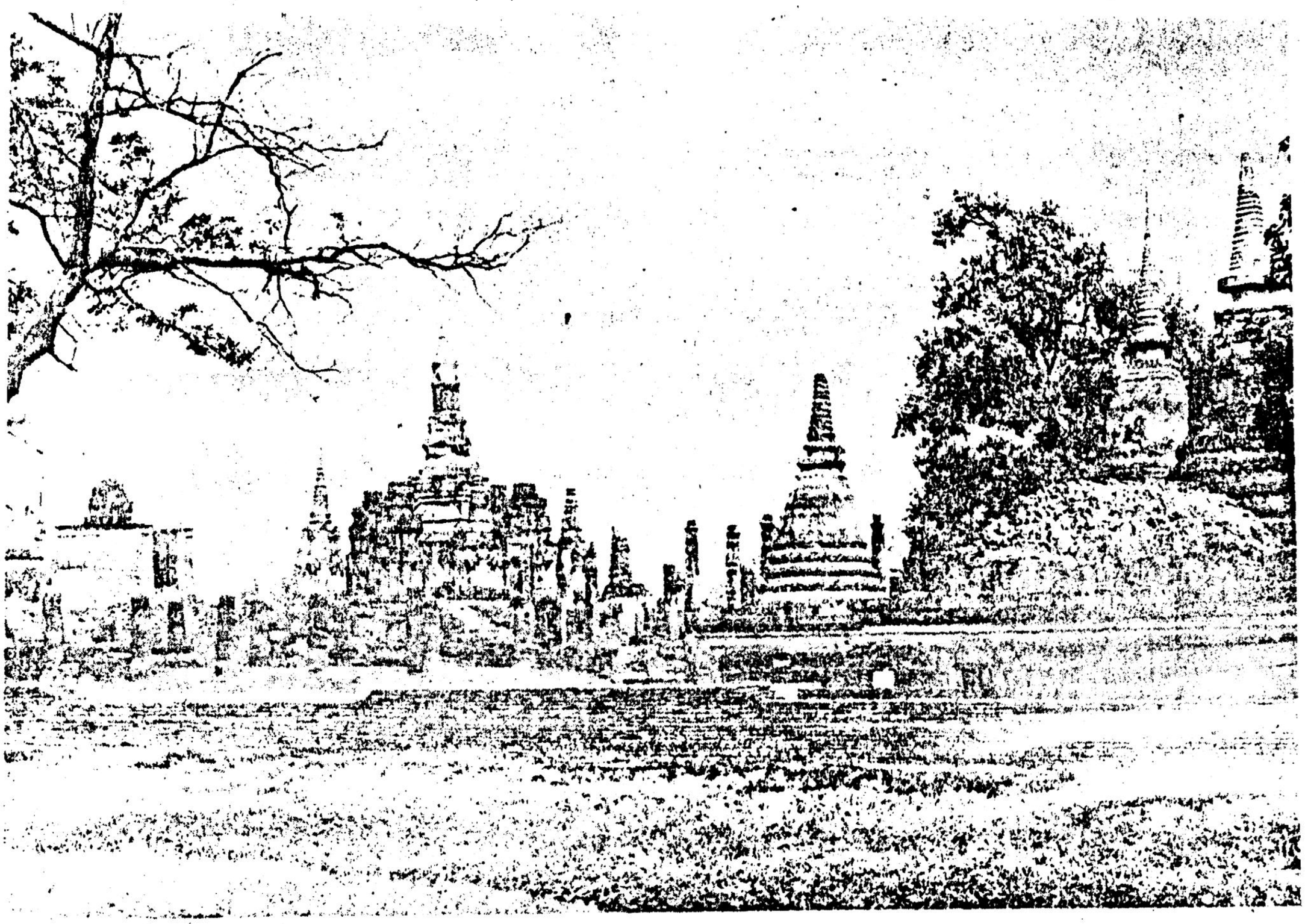
2.7 สภาสังคมและเศรษฐกิจ

2.8 การท่องเที่ยว

2.9 สรุป

บทที่ 2 สภาพปัจจุบัน

2.1 บทนำ

บริเวณที่กำหนดให้เป็นอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อยู่ในเขตตำบลเมืองเก่า อ.เมือง จ.สุโขทัย อยู่ห่างจากเมืองสุโขทัยซึ่งเป็นจังหวัดทางภาคเหนือของประเทศ ไปทางตะวันตก 12 กิโลเมตร อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 447 กิโลเมตร สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลาดประมาณ 0.3-0.8% จากเชิงเขาด้านทิศตะวันตกไปยังที่ราบลุ่มด้านทิศตะวันออก ดินฟ้าอากาศโดยทั่วไป แห้งแล้ง ฝนตกน้อย มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยปีละไม่เกิน 1,027 มิลลิเมตร อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 24-30 องศาเซลเซียส

2.2 ลักษณะและสภาพของโบราณสถาน

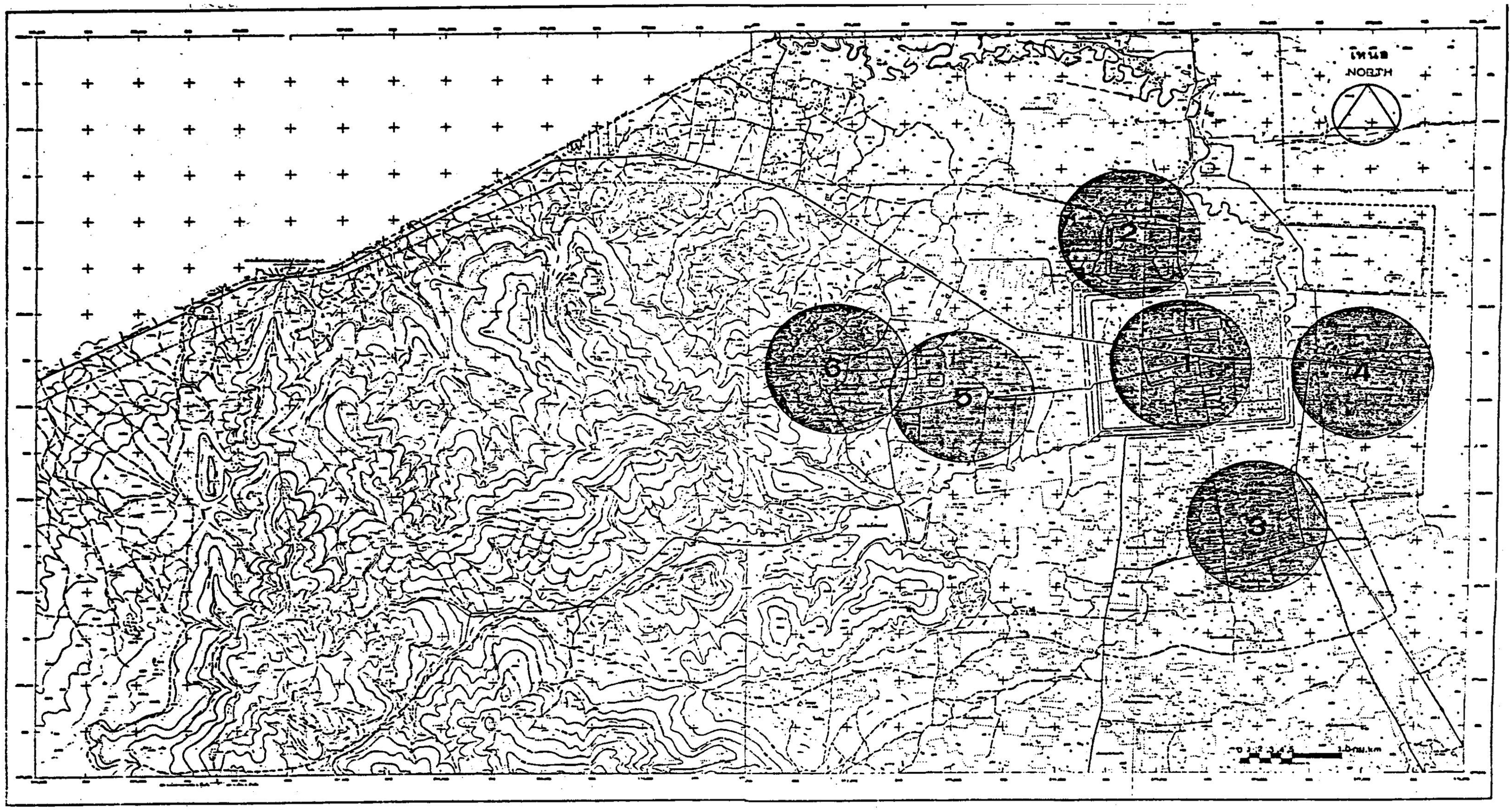
2.2.1 ทั่วไป ตัวเมืองสุโขทัยมีลักษณะสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้างประมาณ 1,400 เมตร ยาวประมาณ 1,800 เมตร กำแพงเมืองเป็นคันดิน 3 ชั้น มีคูน้ำคั่นไว้แต่ละชั้น ลำคูกว้างตั้งแต่ 10-30 เมตร ตอนกลางมีประตูทั้งสี่ทิศ ทั้งในและนอกกำแพงเมืองมีโบราณสถานกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป กลางเมืองสุโขทัย

มีวัดมหาธาตุ ซึ่งเป็นวัดที่ใหญ่ที่สุดของนครแห่งนี้ มีวัดขนาดรอง ๆ ลงมาอีกหลายวัด ในกลุ่มวัดเหล่านี้มีสระน้ำใหญ่ ๆ อยู่ 4 สระด้วยกันคือ ตระพังเงิน ตระพังทอง ตระพังสระศรี ตระพังตระกวน ตระพังหรือสระขนาดใหญ่ เหล่านี้มีขนาดกว้างยาวตั้งแต่ 200 × 200 ตารางเมตร ถึง 800 × 800 ตารางเมตร ทางด้านทิศเหนือปรากฏสภาพเมืองโบราณมีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาด 900 × 900 ตารางเมตร ล้อมรอบด้วยคูน้ำแม่โจน ตอนกลางซึ่งมีลักษณะเป็นเกาะ เป็นที่ตั้งของวัดพระพายหลวง ถัดคูแม่โจนไปทางทิศตะวันออกตรงแนวแกนที่ตั้งของวัดนี้ มีพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นที่ลุ่ม ขนาด 750 × 1,350 ตารางเมตร ล้อมรอบด้วยคันดินซึ่งกว้างประมาณ 4–6 เมตร สูง 3–4 เมตร ทางด้านทิศตะวันตกของตัวเมืองเป็นเทือกเขายาว มีทำนบกั้นน้ำระหว่างช่องเขาซึ่งมีมาแต่โบราณ ปัจจุบันได้ปรับปรุงให้ถาวรยิ่งขึ้น น้ำในเขื่อนนี้ระบายลงสู่คลองเสาหอ เข้าสู่คูเมืองด้านทิศใต้บนเนินเขาและเชิงเขาเป็นที่ตั้งของกลุ่มศาสนสถาน ซึ่งในศิลาจารึกเรียกว่า อรัญญิก

2.2.2 จำนวนโบราณสถาน เท่าที่สำรวจพบแล้วมีจำนวน 125 แห่ง มีทั้งเป็นศาสนสถาน สาธารณูปโภค และแหล่งทำหัตถกรรม โบราณสถานเหล่านี้อาจแบ่งเป็นกลุ่ม ๆ ได้ 6 กลุ่ม คือ

(1) กลุ่มโบราณสถานในเขตกำแพงเมือง
(2) กลุ่มโบราณสถานนอกเขตกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ
(3) กลุ่มโบราณสถานนอกเขตกำแพงเมืองด้านทิศใต้
(4) กลุ่มโบราณสถานนอกเขตกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก
(5) กลุ่มโบราณสถานนอกเขตกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก
(6) กลุ่มโบราณสถานบนเนินเขา

ประเภทโบราณสถาน	รวม	ในเขตกำแพงเมือง	นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ	ใต้	ออก	ตก	บนเนินเขา
วัด ศาสนสถาน	109	30	12	20	17	21	9
สาธารณูปโภค	13	3	3	2	2	2	1
หัตถกรรม	1	–	1	–	–		
อื่น ๆ	2	2	–	–	–		
รวม	125	36	16	22	19	23	10

1 กลุ่มโบราณในเขตกำแพงเมือง
2 กลุ่มโบราณนอกเขตกำแพงเมืองด้านเหนือ
3 กลุ่มโบราณนอกเขตกำแพงเมืองด้านใต้
4 กลุ่มโบราณนอกเขตกำแพงเมืองด้านตะวันออก
5 กลุ่มโบราณนอกเขตกำแพงเมืองด้านตะวันตก
6 กลุ่มโบราณบนเนินเขา

กลุ่มโบราณสถาน

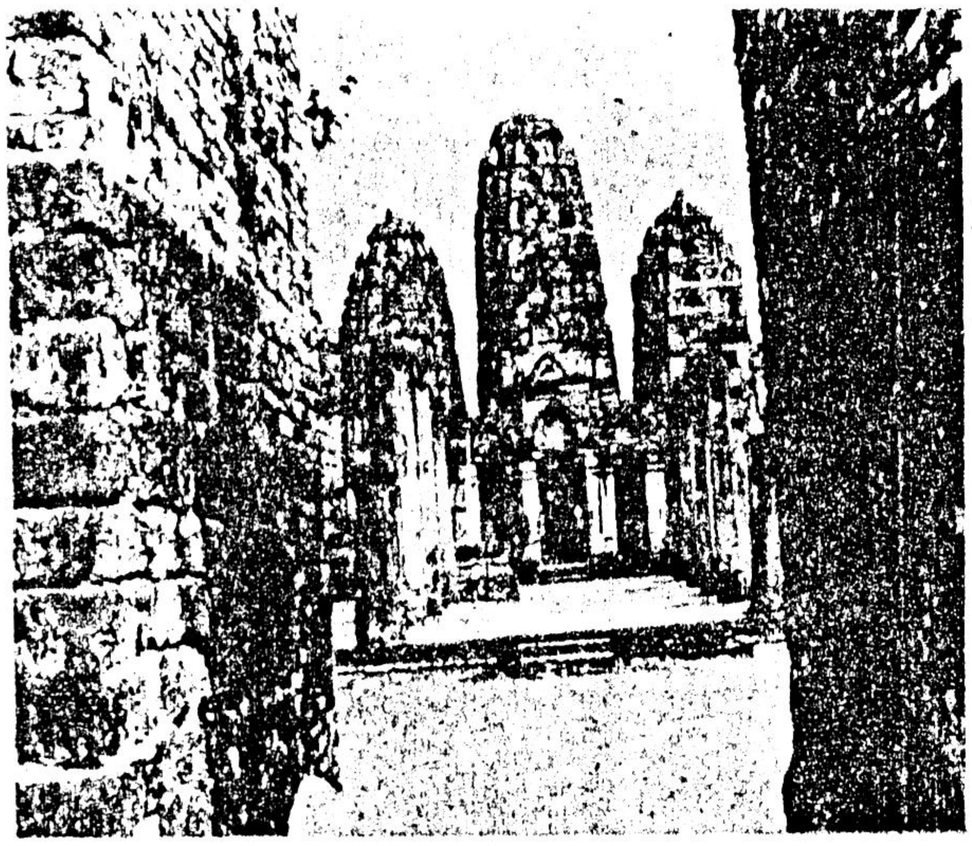
ห้องสมุด
อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

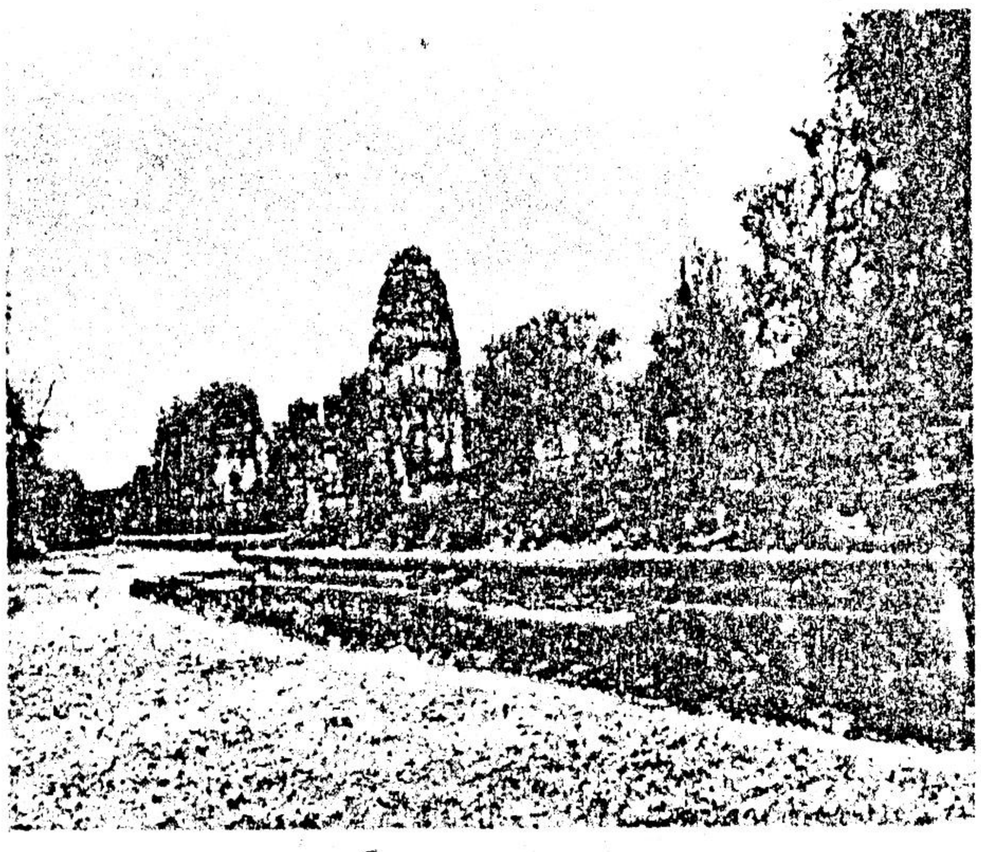
2.2.3 สภาพโบราณสถานในปัจจุบันนี้

โบราณสถานของเมืองสุโขทัยทั้งบริเวณในตัวเมืองและนอกคันกำแพงเมืองในรัศมีประมาณ 3 กิโลเมตร ได้ทำการขุดแต่งบูรณะ ปรับปรุง บำรุงรักษาแล้ว รวม 52 แห่งด้วยกัน ในจำนวนนี้มีโบราณสถานภายในกำแพงเมือง 17 แห่ง และนอกคันกำแพงเมืองกระจัดกระจายกันทั่วไปอีก 35 แห่ง แต่การขุดแต่งและบูรณะดังกล่าวแล้วนั้น กรมศิลปากรได้ดำเนินการเพียงเพื่อจะรักษาสภาพที่เหลือของโบราณสถานนั้น ๆ ไว้ไม่ให้หักพังเสื่อมสลายลงไปอีกเป็นประการสำคัญ และได้เลือกดำเนินการเฉพาะโบราณสถานที่มีความสำคัญในด้านศิลปสถาปัตยกรรมโบราณคดี และมีความเป็นมาที่ศิลาจารึกสุโขทัยกล่าวถึง อย่างเช่น วัดมหาธาตุ วัดศรีชุม และวัดเชตุพน เป็นต้น และด้วยงบประมาณอันจำกัด สภาพโบราณสถานที่บูรณะแล้วเหล่านั้นจึงยังขาดความมั่นคงแข็งแรงเท่าที่ควรจะรักษาไว้ได้ ในรายละเอียดทั่ว ๆ ไป ซึ่งจะต้องบูรณะเพิ่มเติมใหม่ในบางแห่งบางตอนของแต่ละจุด ส่วนโบราณสถานที่ยังมิได้รับการขุดแต่งนั้น ส่วนใหญ่เป็นโบราณสถานที่อยู่นอกเมือง ซึ่งได้สำรวจพบในขณะที่ดำเนินงานสำรวจโครงการนี้ เป็นจำนวนถึง 78 แห่ง และที่สำรวจพบแล้วและขึ้นทะเบียนไว้แล้ว ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2478 แต่ยังมิได้ขุดแต่งอีก 8 แห่ง สภาพโดยทั่วไปของโบราณสถานที่ยังมิได้ขุดแต่งเหล่านี้เป็นเนินดินปกคลุมด้วยต้นไม้และวัชชพืช รอเวลาผุกร่อนด้วยภัยธรรมชาติ สัตว์เลี้ยง และการทำลายของมนุษย์ ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าวิตกว่าอาจจะเสื่อมค่าและหมดร่องรอยไปในที่สุด ลักษณะโดยทั่วไปของสภาพโบราณสถานในปัจจุบันนี้ อาจแบ่งตามสภาพได้ดังนี้

สภาพโบราณสถาน	รวม	ภายในกำแพงเมือง	นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ	นอกกำแพงเมืองด้านทิศใต้	นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก	นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก	บนเนินเขา
บูรณะแล้ว	51	17	3	8	8	8	7
ยังไม่ได้บูรณะ	74	18	13	15	10	15	3

โบราณสถานอันดับ ๑

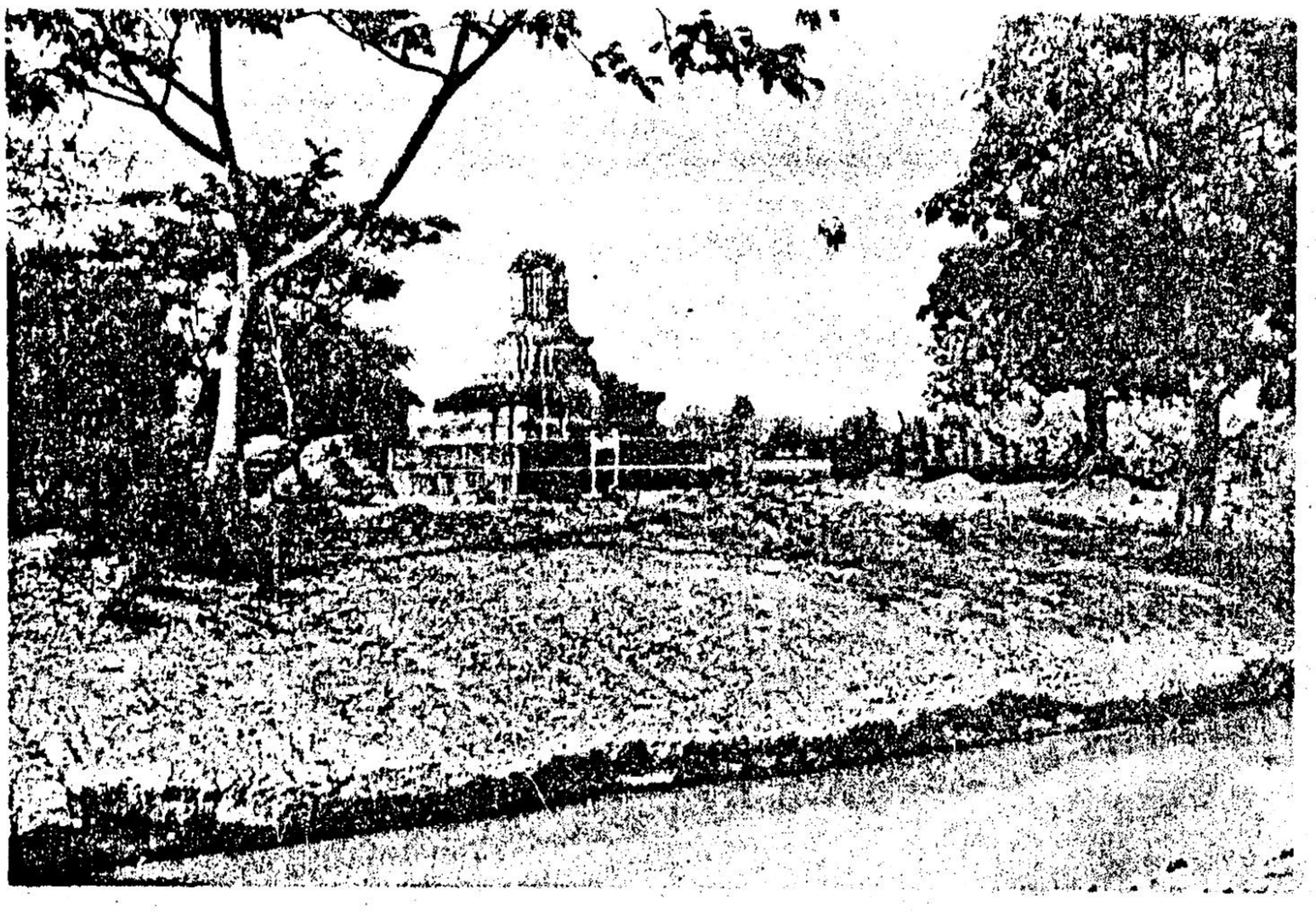
2.2.4 ปัญหาในการบูรณะ

เนื่องจากโบราณสถานส่วนใหญ่สร้างด้วยอิฐและศิลาแลง บางแห่งสร้างผสมกันทั้งอิฐและศิลาแลง สถาปัตยกรรมบางแห่งนำเอาหินชนวนมาเป็นส่วนประกอบของอาคารด้วย ส่วนใหญ่ใช้เป็นคานทับหลังรับซุ้มประตูและกำแพงแก้ว การตกแต่งอาคารนิยมใช้ปูนปั้นฉาบทำลวดลายภายนอก ปูนปั้นดังกล่าวนี้ใช้ก่ออิฐหรือหินในส่วนก่อสร้างด้านนอก ส่วนการเชื่อมวัสดุก่อสร้างด้านใน อาศัยดินเหนียวหรือวางซ้อนกันเฉย ๆ ซึ่งไม่สามารถต่อสู้กับสภาพดินฟ้าอากาศได้ดี และการก่อสร้างแบบนี้ได้กระทำมาแล้วไม่น้อยกว่า 500 ปี จึงชำรุดทรุดโทรม เพราะกาลเวลา ถูกทอดทิ้งให้รกร้าง วัชชพืชขึ้นปกคลุม มีคนร้ายลักลอบขุดค้น เพื่อหาโบราณวัตถุในองค์เจดีย์ ยิ่งเพิ่มความชำรุดทรุดโทรมของโบราณสถานให้หักพังไปเร็วยิ่งขึ้น ถ้าปล่อยทิ้งไว้เป็นการทำลายหลักฐานทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม และสถาปัตยกรรม ของชาติในอดีตที่จะกลับคืนมาอีกไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องทำการบูรณะรักษาไว้ ให้คงสภาพปัจจุบัน เพื่อการศึกษา ค้นคว้า และเพื่อพัฒนาให้เป็นอุทยานประวัติศาสตร์แห่งชาติสืบต่อไปในอนาคต

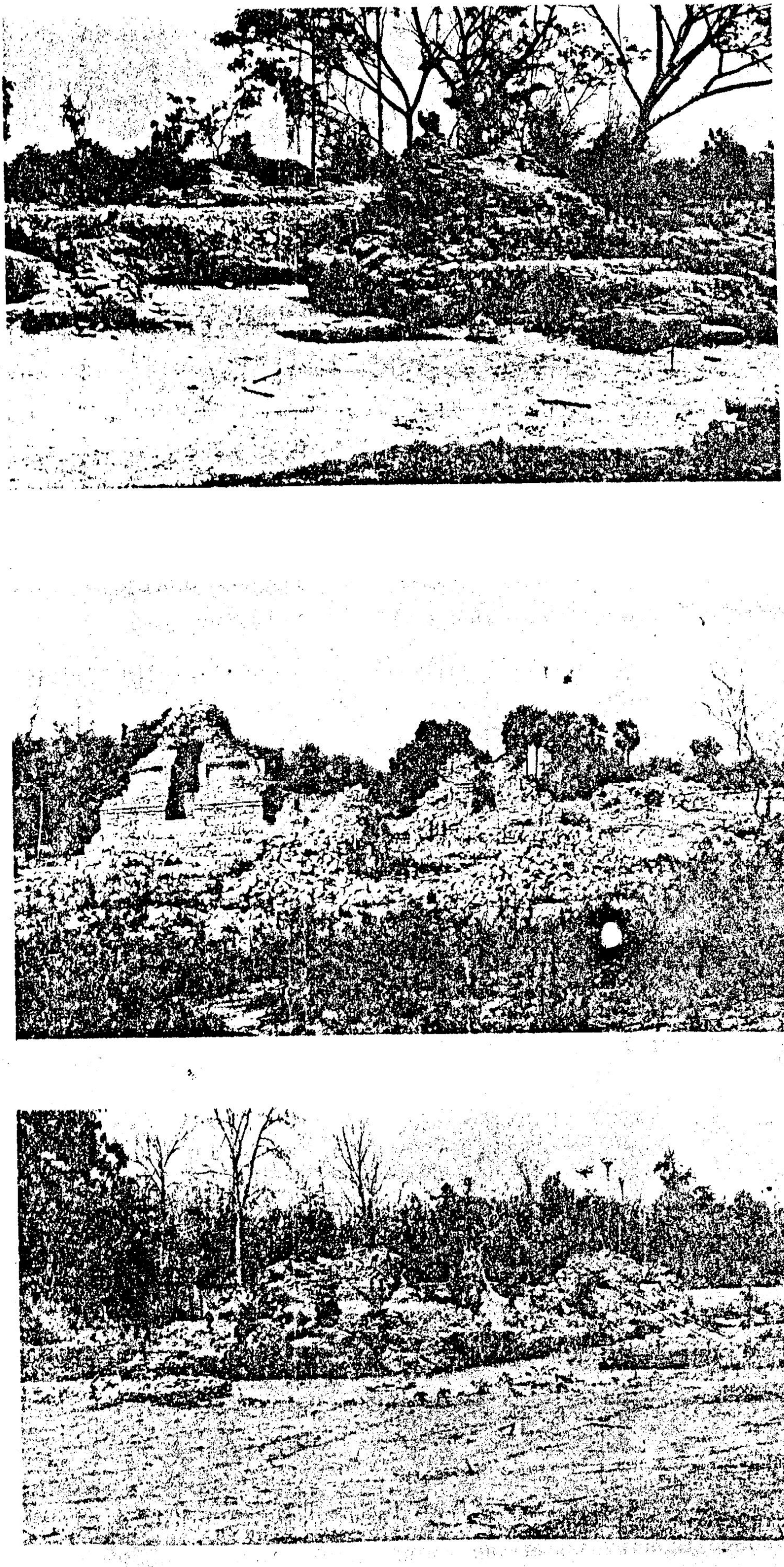
แต่เป็นที่ทราบกันทั่วไปแล้วว่า โบราณสถานที่สร้างด้วยอิฐนั้นยากแก่การบูรณะ ถ้าพิจารณาคำว่าการบูรณะหมายถึงการสงวนรักษาหลักฐานของเดิมเอาไว้ ไม่ใช่การต่อเติมให้สมบูรณ์แบบ

เมืองสุโขทัยเป็นเมืองที่อากาศแห้งแล้ง มีตะไคร่น้ำน้อย เป็นประโยชน์ในการสงวนรักษาโบราณสถาน แต่ยากในการปลูกต้นไม้

2.3 ลักษณะภูมิทัศน์และทัศนียภาพ

2.3.1 ภูมิทัศน์ทั่วไป สภาพทั่วไปประกอบด้วย โบราณสถาน สระน้ำ และตระพังต่าง ๆ ภูเขา ซึ่งถือได้ว่าเป็นลักษณะพิเศษของเมืองสุโขทัย สภาพภายในบริเวณเมืองเก่า มีกลุ่มโบราณสถานกระจัดกระจาย

โบราณสถานที่ขุดแต่งแล้ว แต่ยังไม่ได้บูรณะ

อยู่ทั่วไป แต่ค่อนข้างหนาแน่นในบริเวณภายในกำแพงเมือง โดยมีวัดมหาธาตุเป็นแกนกลาง มีต้นไม้อยู่บ้าง แต่ไม่สัมพันธ์กับโบราณสถาน

2.3.2 ทัศนียภาพบริเวณโบราณสถาน

2.3.2.1 กลุ่มโบราณสถาน

(1) กลุ่มโบราณสถานในเขตกำแพงเมือง ประกอบด้วยวัดที่สำคัญ ได้แก่ วัดมหาธาตุ วัดสระศรี วัดชนะสงคราม วัดตระพังเงิน ศาลตาผาแดง วัดใหม่ ฯลฯ เป็นกลุ่มโบราณสถานที่อยู่เป็นกลุ่มไม่ห่างกันนัก มีส่วนเปิดสนามหญ้า สระน้ำ ทำให้เกิดทัศนียภาพที่งดงามอย่างลึกซึ้ง อันประกอบด้วย น้ำ โบราณสถาน และภูเขา ซึ่งเป็นฉากหลัง (BACK GROUND) ด้านทิศตะวันตก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะพิเศษของสุโขทัย

(2) กลุ่มโบราณสถานด้านทิศเหนือ โบราณสถานที่สำคัญ ได้แก่ วัดพระพายหลวง วัดศรีชุม วัดสังฆาวาส วัดอ้อมรอบ และเตาทุเรียง ฯลฯ นับเป็นกลุ่มโบราณสถานที่มีความสำคัญเป็นอันดับ 2 รองจากกลุ่มโบราณสถานในเขตกำแพงเมือง

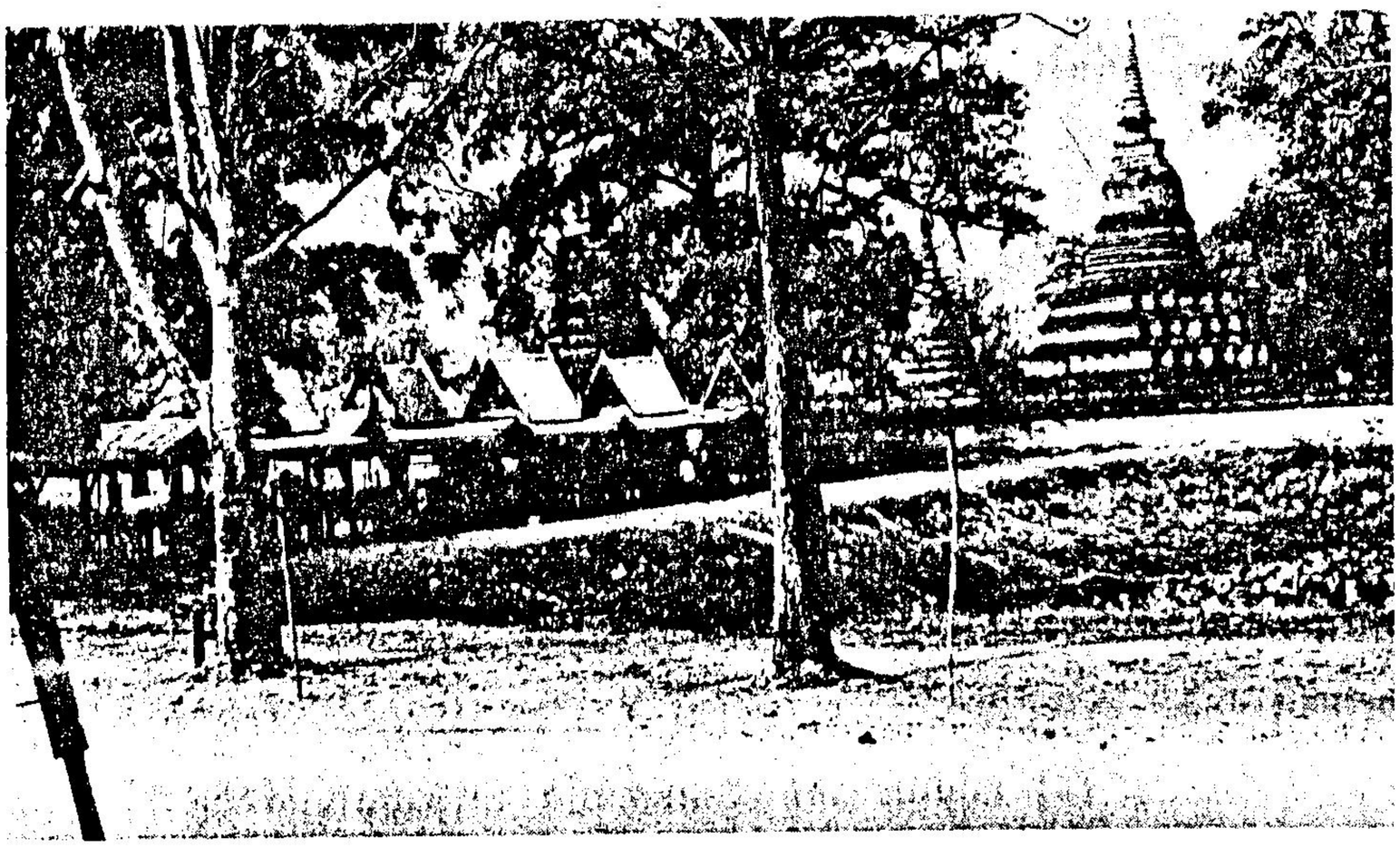
(3) กลุ่มโบราณสถานด้านทิศตะวันออก โบราณสถานที่สำคัญ ได้แก่ วัดช้างล้อม, วัดตระพังทองหลาง วัดหญ้ากร่อน วัดเจดีย์สูง เป็นบริเวณที่มีปัญหามากที่สุด มีชุมชนเกิดขึ้นใหม่ตลอดถนนด้านทิศตะวันออกของกำแพงเมือง มีอาคารบ้านเรือน ร้านค้า โรงเลื่อย โรงสี สร้างปะปนกับโบราณสถาน และยากที่จะย้ายออกไป เพราะส่วนใหญ่มีโฉนด หรือหนังสือ น.ส. 3 เป็นกรรมสิทธิ์ในที่ดินของตนเองแล้ว

(4) กลุ่มโบราณสถานด้านทิศใต้ วัดที่สำคัญ ได้แก่ วัดเชตุพน วัดก้อนแลง วัดต้นจันทน์ วัดศรีพิจิตรกิติกัลยาราม วัดวิหารทอง วัดโพรงเม่น วัดมุมลังกา ลักษณะพิเศษของคุณค่าทางทัศนียภาพของโบราณสถานกลุ่มนี้ เกิดจากข้อได้เปรียบของการเลือกตั้งเมืองสุโขทัยที่มีภูเขาอยู่ทางทิศตะวันตก ก่อให้เกิดผลด้านคุณค่าทางทัศนียภาพเป็นอย่างมาก ภูเขาที่อยู่ทางด้านทิศตะวันตกและทิศใต้จะเป็นฉากหลังของกลุ่มโบราณสถาน ทำให้เกิดแบบแผน (PATTERN) และลักษณะอย่างหนึ่งของโบราณสถานกลุ่มนี้

(5) กลุ่มโบราณสถานด้านทิศตะวันตกบริเวณโดยรอบส่วนใหญ่เป็นไร่อ้อย วัดที่สำคัญ ได้แก่ วัดมังกร วัดพระยืน วัดตึก หอเทวาลัยเกษตรพิมาน

(6) กลุ่มโบราณสถานบนเนินเขา วัดที่สำคัญ ได้แก่ วัดสะพานหิน วัดพระบาทน้อย วัดเจดีย์งาม วัดถ้ำหีบ วัดอรัญญิก และวัดช้างรอบ เป็นกลุ่มโบราณสถานที่มีลักษณะแตกต่างจากโบราณสถานกลุ่มอื่น ๆ เพราะเป็นโบราณสถานที่อยู่บนเนินเขา เมื่อขึ้นไปบริเวณโบราณสถานสามารถเห็นทัศนียภาพที่ไกล เห็นความต่อเนื่องของที่ว่างและโบราณสถานที่อยู่ข้างล่าง และเป็นโบราณสถานที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติอันร่มรื่น

2.3.2.2 สิ่งรกตาและการชิงเด่นของอาคาร และสาธารณูปโภคมีหลายแห่ง ทั้งภายในและภายนอกเขตกำแพงเมือง เช่น หลังคาของศาลาในบริเวณอนุสาวรีย์พ่อขุนรามคำแหง โรงสี โรงเลื่อย เสาไฟฟ้า ร้านขายของที่ระลึก เป็นต้น

2.3.2.3 สระน้ำและตระพัง สระน้ำหรือตระพังมีเป็นจำนวนมาก โดยทั่วไปจะมีน้ำล้อมรอบบริเวณวัด เจดีย์ ป่อน้ำ และสระ เป็นสิ่งจำเป็น นอกจากจะใช้สำหรับอุปโภค บริโภค และทำการเกษตรแล้ว ยังให้ความชุ่มชื่นด้านจิตใจอีกด้วย จำนวนตระพัง สระ ป่อน้ำ ที่สำรวจมีจำนวนดังนี้

สระน้ำขนาดย่อมมีน้ำตลอดปี	312	แห่ง
สระน้ำขนาดย่อมไม่มีน้ำตลอดปี	36	แห่ง
สระน้ำขนาดกลางมีน้ำตลอดปี	61	แห่ง
สระน้ำขนาดกลางไม่มีน้ำตลอดปี	2	แห่ง
ตระพังขนาดใหญ่มีน้ำตลอดปี	10	แห่ง
ตระพังขนาดใหญ่ไม่มีน้ำตลอดปี	3	แห่ง
รวม	424	แห่ง

2.3.2.4 คูเมืองและกำแพงเมือง บริเวณกำแพงเมืองและคูเมืองส่วนใหญ่มีพืชพันธุ์ปกคลุม ทำให้มองไม่เห็นรูปร่างลักษณะของคูเมือง กำแพงเมือง ได้ชัดเจนด้วยสายตาในระยะไกล

2.3.3 สิ่งประกอบภูมิทัศน์ ป้าย ทางเดิน และม้านั่ง ฯลฯ

2.3.3.1 ป้าย ป้ายบอกข้อความ ป้ายชื่อ และป้ายอื่น ๆ ซึ่งอยู่ในบริเวณเมืองเก่าสุโขทัย ยังไม่อยู่ในมาตรฐานที่ดี ตัวอักษร วัสดุ และสีที่ใช้เขียน ยังขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

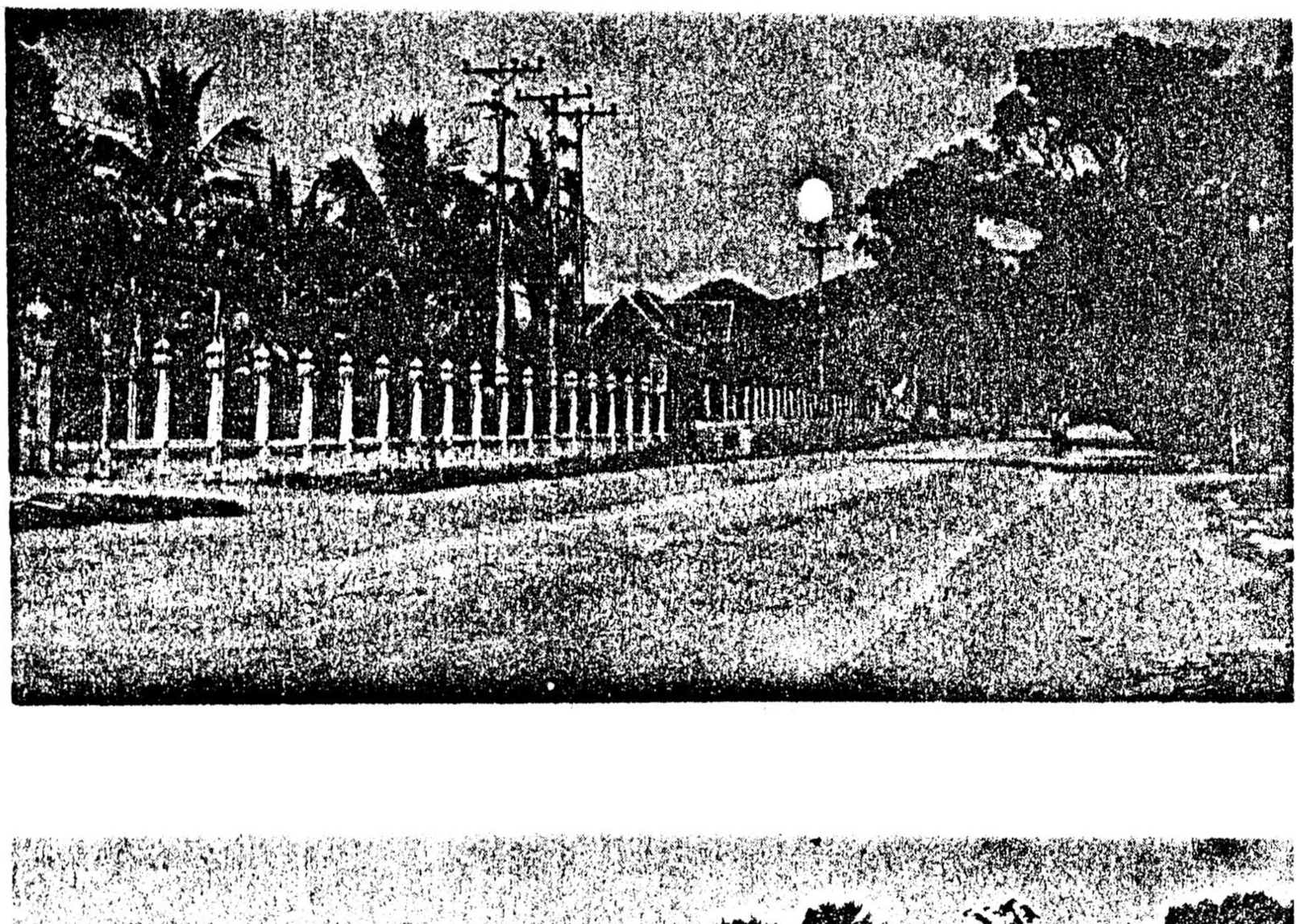
2.3.3.2 ม้านั่ง เป็นสิ่งจำเป็นในอุทยานประวัติศาสตร์ แต่ยังมีไม่เพียงพอแก่ความต้องการ

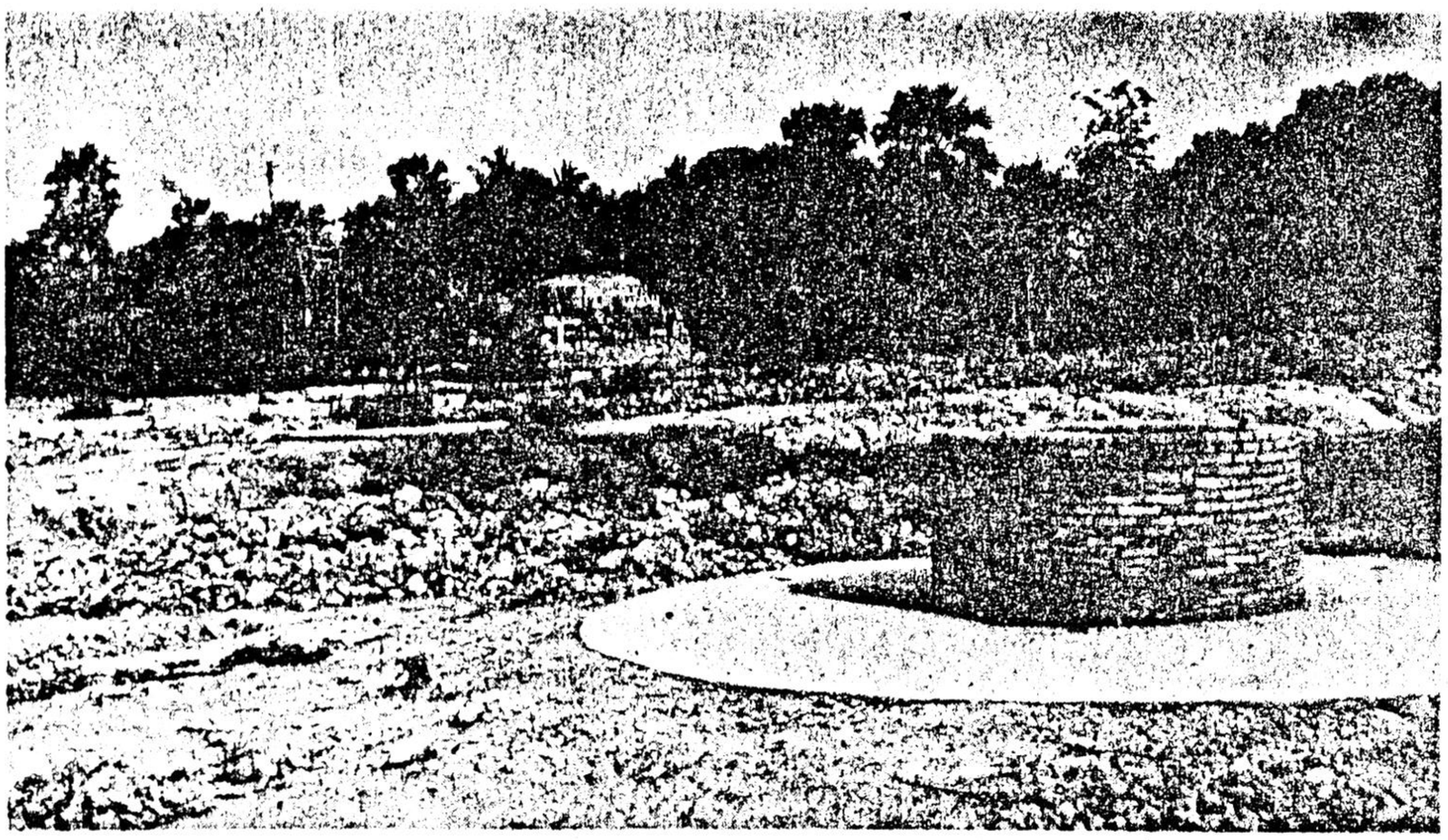
2.3.4 หลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และการตีความ

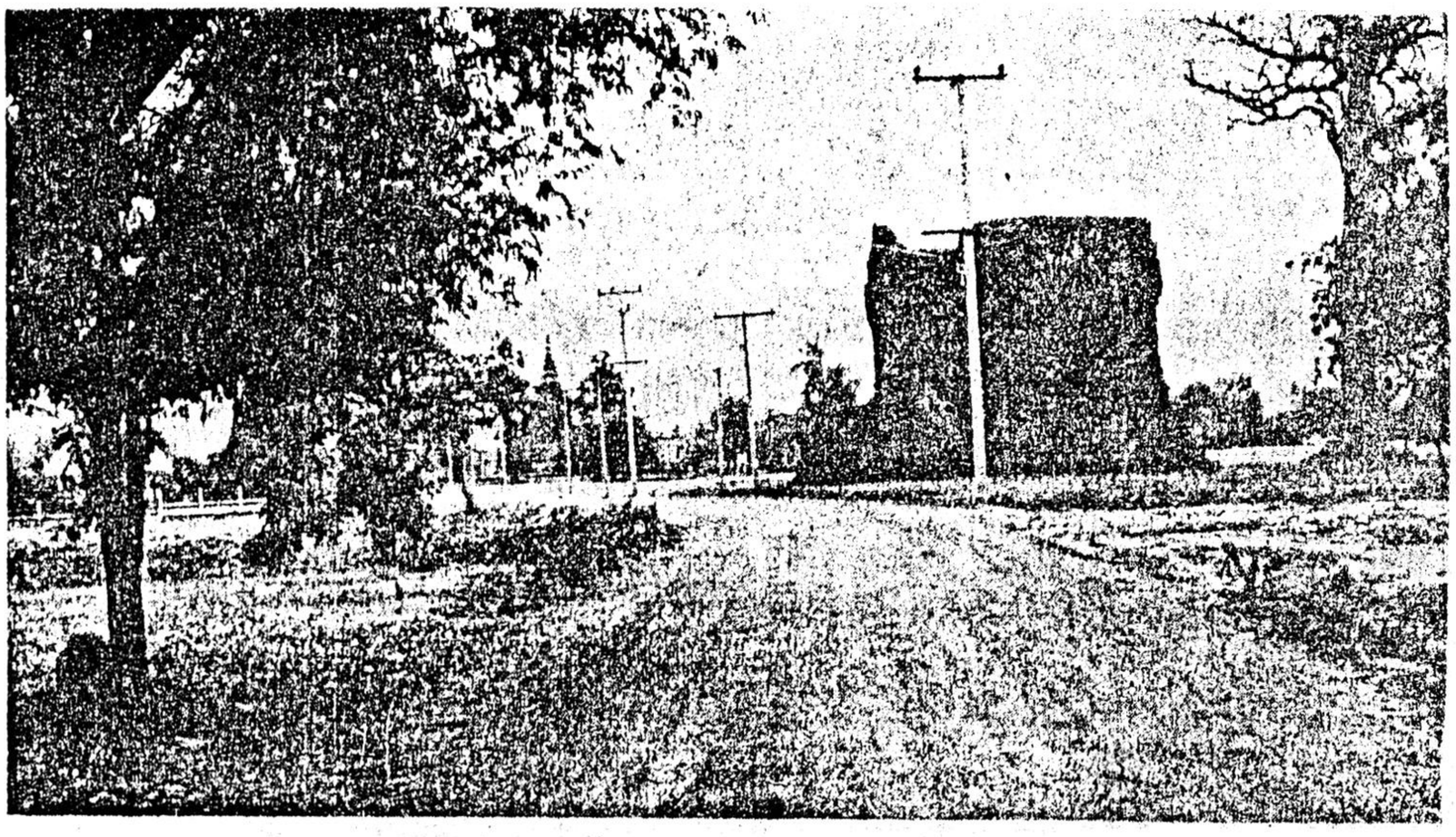
หลักฐานจากศิลาจารึกและทางประวัติศาสตร์ กล่าวถึงลักษณะการจัดแต่งภูมิทัศน์ในสมัยสุโขทัยไว้น้อยมาก หลักฐานส่วนใหญ่กล่าวถึงอาคารทางศาสนา บ้านเรือน ไร่นา แหล่งเก็บน้ำ และป่าผลไม้ต่าง ๆ องค์ประกอบภูมิทัศน์ต่าง ๆ ได้แก่ วิหารปู่ครู ทะเลหลวง ป่าหมาก ป่าพลู ไร่นา ถิ่นฐานบ้านใหญ่บ้านเล็ก ป่ามะม่วง ป่ามะพร้าว

2.3.5 ปัญหาด้านบำรุงรักษาบริเวณ

การบำรุงรักษาบริเวณอุทยานให้สะอาด เป็นหัวใจสำคัญที่สุดรองจากการทะนุบำรุงตัว

บริเวณที่ต้องปรับปรุงภูมิทัศน์

โบราณสถาน สภาพการบำรุงรักษาปัจจุบัน คือ

(1) เนื้อที่ที่ต้องดูแลรักษา 1,520 ไร่

(2) รถตัดหญ้ามีจำนวนน้อย

(3) รถตัดหญ้าเสียบ่อยมาก เนื่องจากพื้นที่ขรุขระ

(4) ต้องใช้คนตัดหญ้าด้วยมือในบริเวณที่เครื่องตัดหญ้าตัดไม่ได้

(5) คนรักษาความสะอาดด้านเก็บกวาดมีจำนวนน้อย

(6) ไม่มีการรดน้ำต้นไม้ เว้นแต่ในบริเวณพิพิธภัณฑ์ เนื่องจากขาดเครื่องสูบน้ำ

(7) ยามดูแลโบราณสถาน และบริเวณโครงการมีน้อย

2.3.6 สรุปประเด็นปัญหา

จากการศึกษาสภาพภูมิทัศน์ในเขตโบราณสถาน มีข้อสรุป คือ

(1) สภาพที่เป็นปัญหาต้องแก้ไข เนื่องจากสาเหตุหลายอย่างซึ่งจะต้องทำผังแม่บทกำหนดการใช้ที่ดิน

(2) จะต้องกำหนดเขตโบราณสถานแต่ละแห่งให้แน่นอน

(3) อาคารบ้านพักอาศัยที่อยู่ห่างโบราณสถาน ไม่บังโบราณสถาน ใช้วัสดุไม่เหมาะสม ถ้าประกอบอาชีพทางเลี้ยงสัตว์ ควรให้ย้ายออกไป

(4) ร้านขายของที่ระลึก ขายเครื่องดื่ม ควรกำหนดที่ขายให้เหมาะสม ไม่ควรขายใกล้โบราณสถานเกินไป เช่น หน้าวัดมหาธาตุ

(5) เปลี่ยนเส้นทางถนนสายต่าง ๆ ที่ตัดผ่านโบราณสถานเสียใหม่

(6) บริเวณที่มีปัญหาที่ต้องปรับปรุงหรือย้ายออกไป คือ

ก. โรงสี โรงเลื่อย

ข. อนุสาวรีย์พ่อขุนรามคำแหงและศาลา

ค. วัดสร้างใหม่ด้านใต้ของวัดเชตุพนและด้านใต้วัดมหาธาตุ

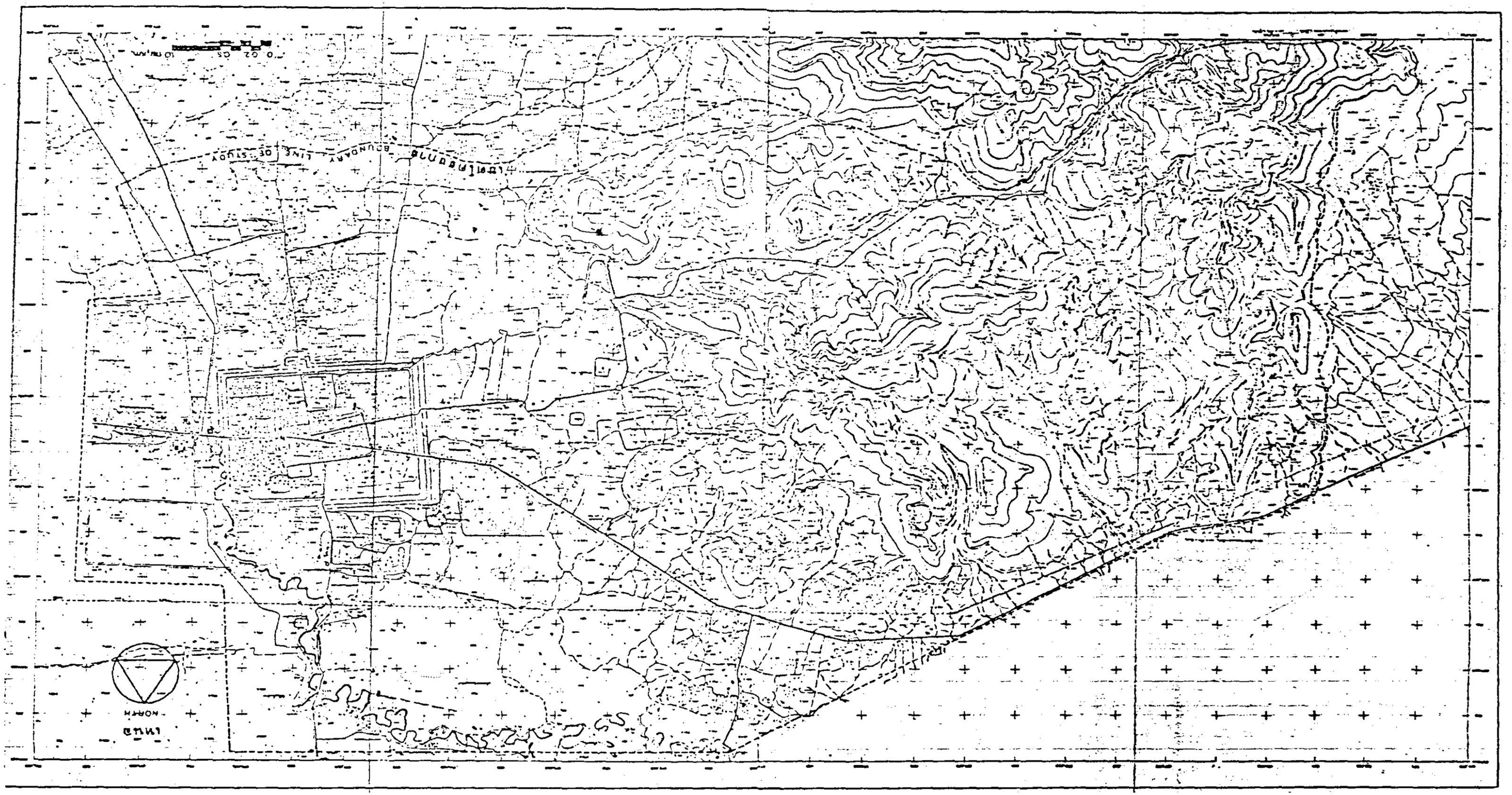
ง. ร้านขายของที่ระลึก

จ. สาธารณูปโภค เช่น สายไฟฟ้าแรงสูง

2.3.7 สภาพดินทางการเกษตรสำหรับการจัดภูมิทัศน์

จากการสำรวจที่ดินโดยใช้วิธีการสำรวจค่อนข้างละเอียด และลึกประมาณ 100–120 ซม. และขุดหลุมเก็บตัวอย่าง 7 หลุม ลึกประมาณ 120 ซม. บริเวณสำรวจประมาณ 7,539 ไร่ รอบในเขตกำแพงเมืองและบริเวณโดยรอบ พบว่ามีที่ดินที่เหมาะสมสำหรับการทำสวนผลไม้และป่าเศรษฐกิจที่ไม่มีข้อจำกัดใด ๆ อยู่ 1,796 ไร่ และที่ดินที่เหมาะสมแต่มีขีดจำกัดขึ้นบ้างเล็กน้อย คือมีปริมาณเศษอิฐและเศษกระเบื้องปนอยู่ในดินประมาณ 10–26% ซึ่งต้องการความระมัดระวังในการดำเนินการมากกว่าประเภทแรก ดินประเภทนี้มีอยู่ 709 ไร่ (T 2) ดังปรากฏในแผนที่แสดงที่ดินที่เหมาะสมกับการทำสวนผลไม้ และป่าไม้ ฉะนั้น พอสรุปได้ว่าในการจัดทำการปลูกผลไม้ตามโครงการ จึงไม่มีอุปสรรคในด้านดิน และมีที่ดินพอที่จะจัดทำสวนตามจารึกขึ้นได้มากถึง 2,520 ไร่

ห้องสมุด
อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

NORTH

2.4 รายละเอียดเกี่ยวกับการใช้ที่ดินปัจจุบัน

2.4.1 ทั่วไป เนื่องจากยังไม่มีข้อกำหนดประเภทบริเวณการใช้ที่ดินที่แน่นอนในเขตอุทยานประวัติศาสตร์มาก่อน ทั้ง ๆ ที่เป็นบริเวณที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ทางด้านประวัติศาสตร์ และโบราณคดี การใช้ที่ดินโดยทั่วไปไม่เป็นระเบียบ ในเขตกำแพงเมืองบริเวณโบราณสถานถูกรุกล้ำเป็นที่พักอาศัยบ้าง เลี้ยงสัตว์บ้าง ทำการกสิกรรมบ้าง นอกเขตกำแพงเมืองส่วนใหญ่เป็นที่เกษตรกรรม และป่าสงวน ซึ่งส่วนใหญ่ยังไม่ได้ออกโฉนดหรือ น.ส. 3 ส่วนที่ออก น.ส. 3 ไปแล้วนั้น ส่วนใหญ่เป็นบริเวณพักอาศัยและที่ทำนาซึ่งอยู่ด้านตะวันออก

2.4.2 ประเภทการใช้ที่ดิน

2.4.2.1 บริเวณโบราณสถาน จำนวน 126 แห่ง อยู่กระจัดกระจายทั่วไป ทั้งภายในกำแพงเมือง และนอกเขตกำแพงเมือง

2.4.2.2 บริเวณพักอาศัย ลักษณะการตั้งถิ่นฐานหรือที่พักอาศัยของประชาชนในบริเวณเมืองเก่าสุโขทัย จำแนกได้ 2 ประเภท ดังนี้คือ

(1) การตั้งถิ่นฐานแบบเป็นกลุ่ม

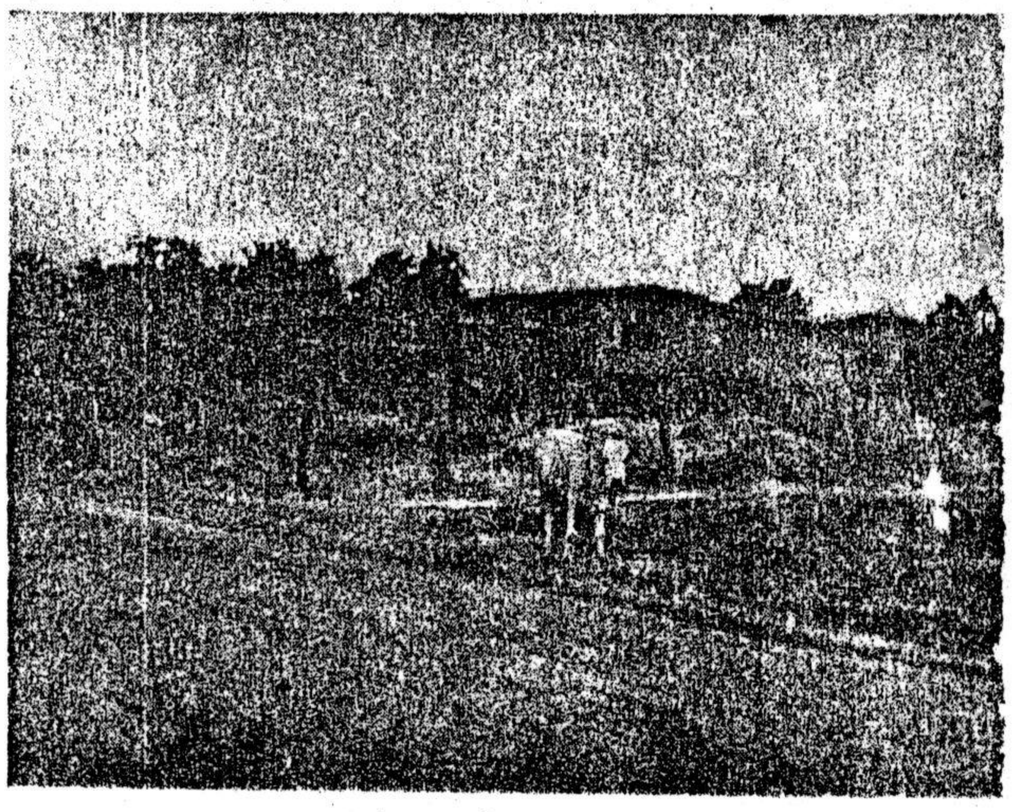
การตั้งถิ่นฐานแบบเป็นกลุ่ม มีอยู่ภายในบริเวณกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก ซึ่งประชาชนรวมกันตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นกลุ่ม ทางด้านเหนือและด้านใต้ของถนนจรดวิถีถ่อง ประมาณ 537 หลังคาเรือน เรียกว่า บ้านเหนือและบ้านใต้ บ้านเหนือเป็นย่านพักอาศัยที่หนาแน่นมาก บ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นอาคารไม้ 2 ชั้น หลังคามุงด้วยสังกะสี ตามริมถนนลูกรังซึ่งแยกออกจากถนนจรดวิถีถ่อง มีอาคารไม้ชั้นเดียวสร้างอย่างไม่เป็นระเบียบ และอยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรม

(2) การตั้งถิ่นฐานแบบกระจัดกระจาย

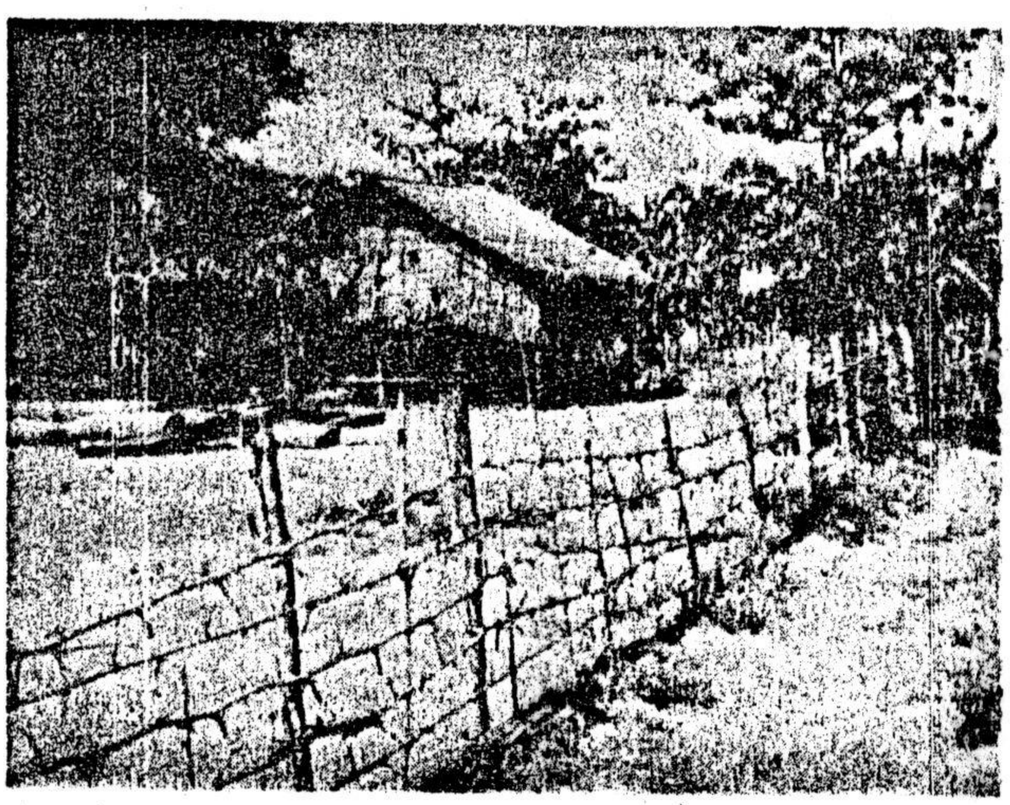
การตั้งถิ่นฐานในลักษณะนี้มีอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะตามแนวถนนต่าง ๆ ทั้งภายในบริเวณกำแพงเมืองและภายนอกกำแพงเมือง เป็นจำนวน 454 หลังคาเรือน จากการสำรวจพบว่าราษฎรได้เข้าไปตั้งบ้านเรือนอยู่ปะปนกับบริเวณโบราณสถาน หรือใกล้โบราณสถานหลายแห่ง ชาวบ้านเหล่านี้มักจะมีที่นาอยู่ในบริเวณใกล้เคียง และเลี้ยงสัตว์ (วัว, ควาย) ของชาวบ้านได้ ทำความเสียหายให้แก่โบราณสถานอยู่เสมอ

การตั้งถิ่นฐานแบบกระจัดกระจายนี้ ยากที่จะควบคุมและจะต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงในการจัดหาสาธารณูปโภค และบริเวณสาธารณะต่าง ๆ ให้

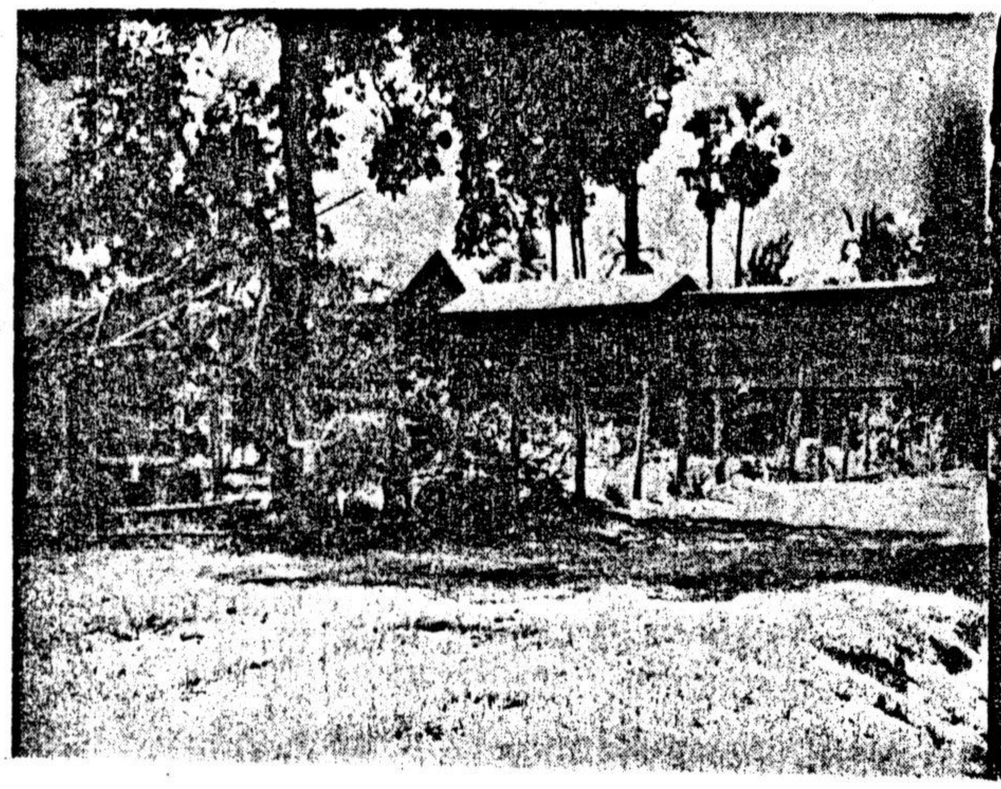
ผังบริเวณทั่วไปของบ้านนอกเขตกำแพงเมือง o

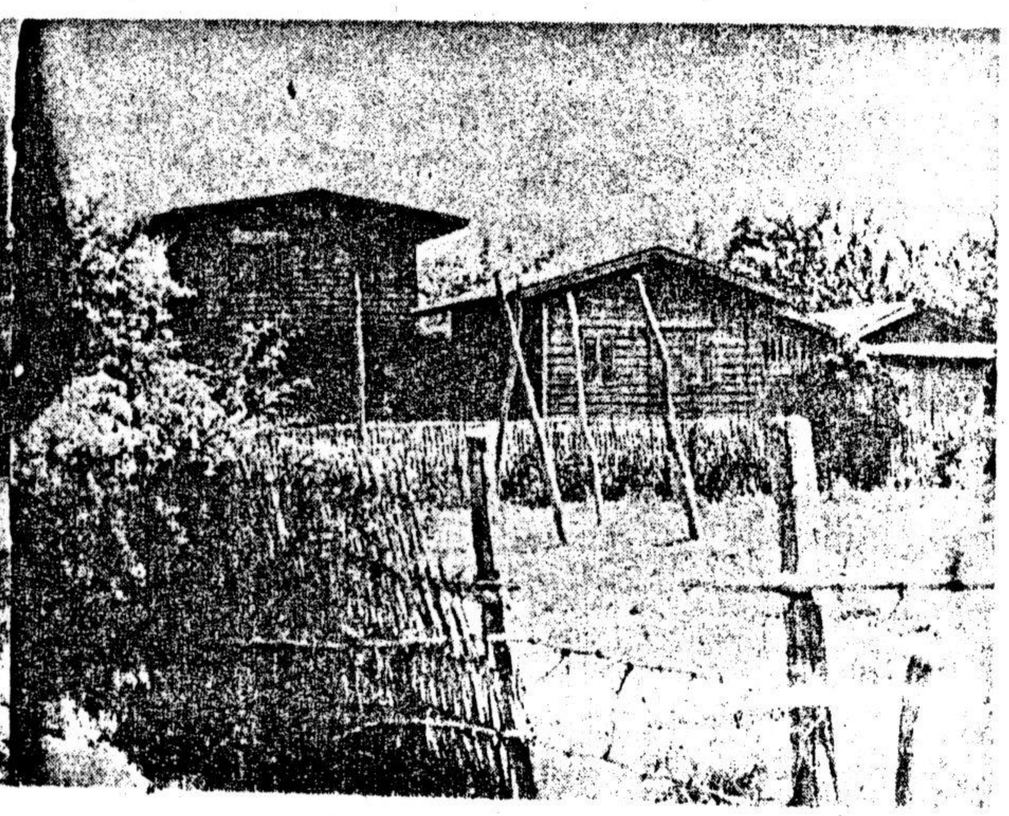

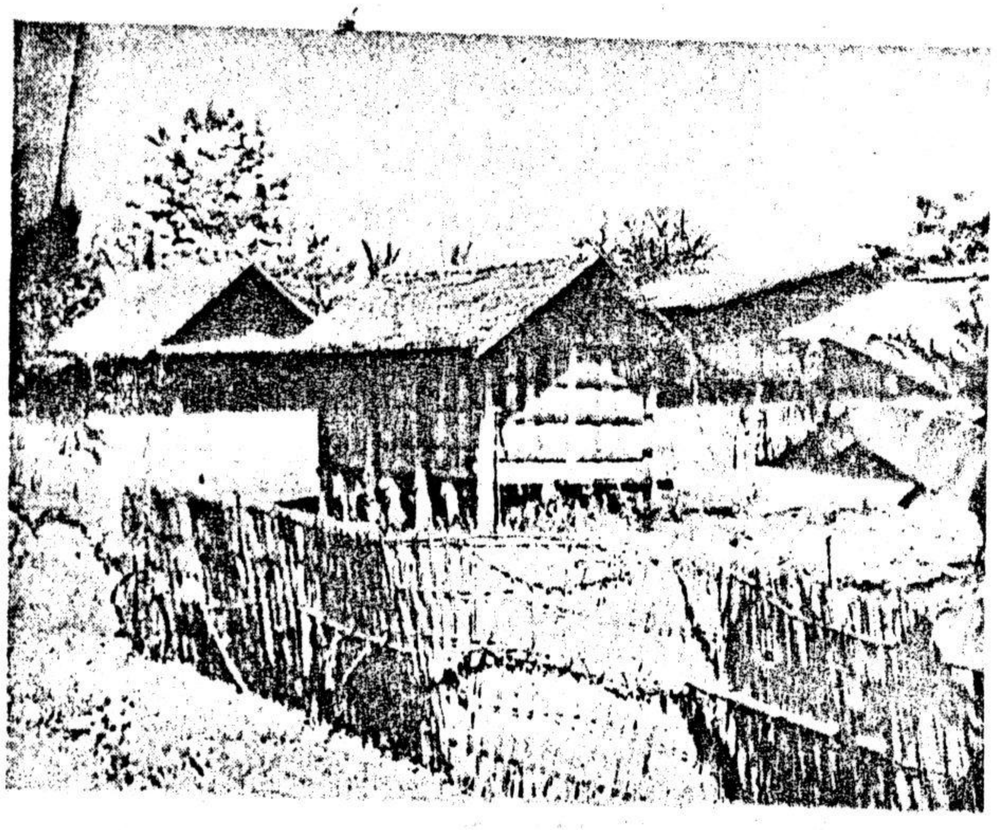

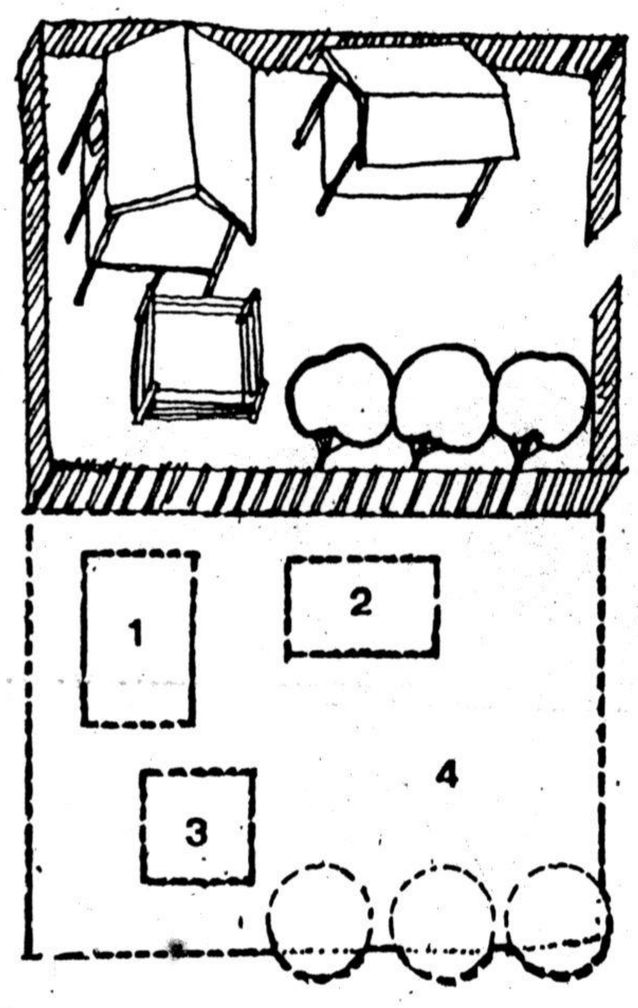

นอกเขตกำแพงเมือง

1 บ้าน

2 ยุ้งข้าว

3 คอกสัตว์

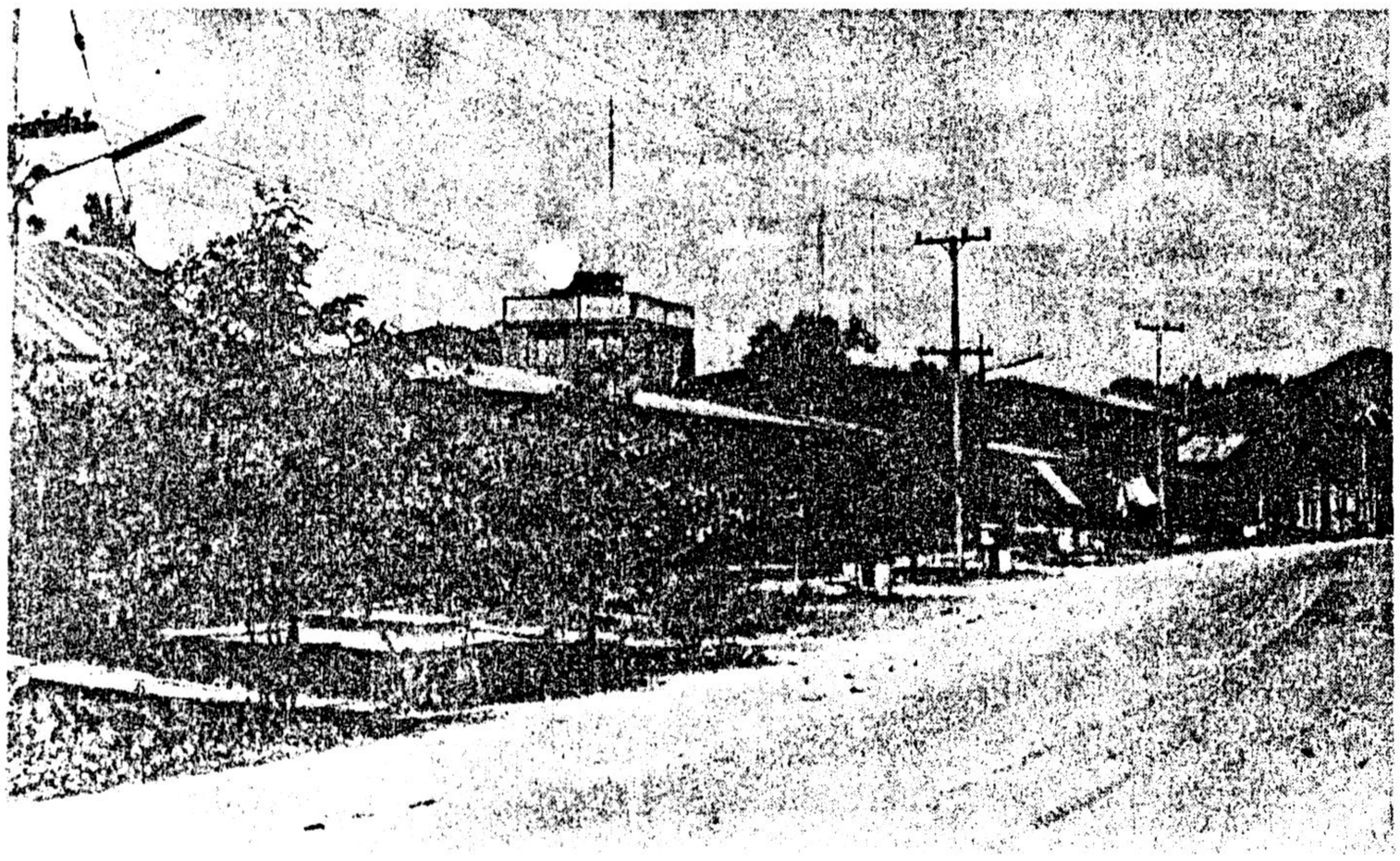
4 ที่ว่าง

o ผังบริเวณในเขตบ้านใหม่

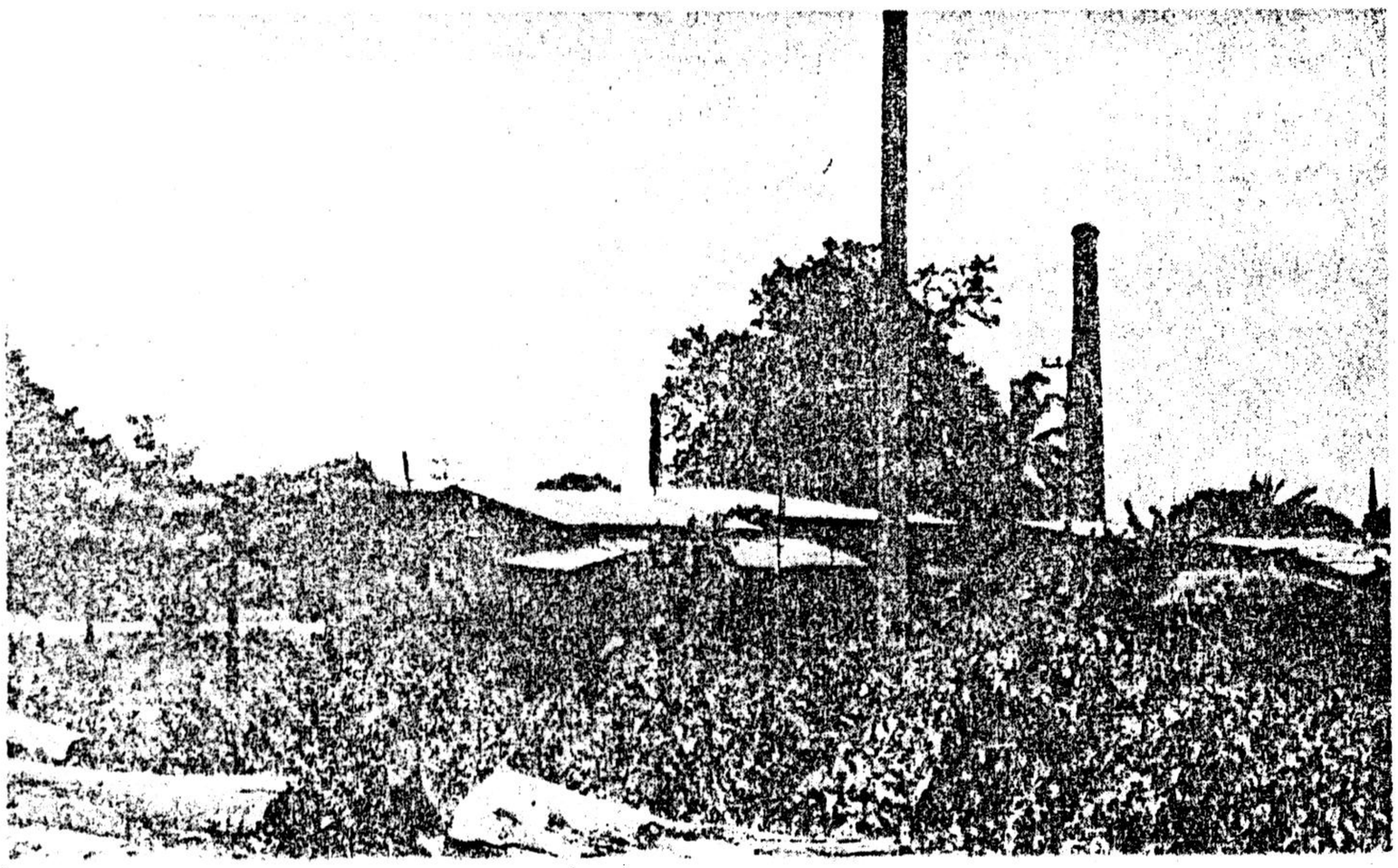
บ้านใหม่

2.4.2.3 บริเวณพาณิชยกรรม

ย่านการค้าของชุมนุมเมืองเก่าสุโขทัย ตั้งอยู่ที่บริเวณศูนย์กลางของชุมชนบ้านเหนือและบ้านใต้ ส่วนใหญ่เป็นร้านค้าชั้นเดียว สร้างด้วยไม้เรียงรายอยู่สองฟากถนนน้ำจรดวิถีถ่อง มีร้านค้าชั้นเดียวบางส่วนเป็นโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก เช่น ร้านค้าบริเวณตลาดที่สร้างขึ้นใหม่ เป็นต้น ร้านค้าทั้งหมดมีจำนวน 54 ร้าน และมีตลาดสด 2 แห่ง โดยทั่ว ๆ ไป มีลักษณะการค้าที่เกิดขึ้นเพื่อบริการชุมชนนี้โดยเฉพาะ

2.4.2.4 บริเวณอุตสาหกรรม

อุตสาหกรรมในชุมชนเมืองเก่าสุโขทัยเป็นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรและป่าไม้ คือ โรงสีข้าวและโรงเลื่อย มีโรงสีข้าวและโรงเลื่อย ขนาดใหญ่อย่างละหนึ่งโรง ตั้งอยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก นอกจากนี้ยังมีโรงสีขนาดเล็กกระจายอยู่ทั่วไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ อีกประมาณ 13 โรง โรงงานอุตสาหกรรมที่จะมีปัญหาต่อโครงการอุทยานประวัติศาสตร์ คือ โรงสีขนาดใหญ่ที่กล่าวถึงซึ่งตั้งอยู่ติดกับ

โบราณสถานวัดช้างล้อม และโรงเลื่อยซึ่งตั้งอยู่ข้างถนนจรดวิถีถ่อง เพราะว่านอกจากจะทำลายทัศนียภาพแล้ว ความสั่นสะเทือนที่เกิดจากการขนส่งซุงและไม้ที่เลื่อยแล้วด้วยรถบรรทุกขนาดใหญ่เป็นอันตรายต่อโบราณสถาน

2.4.2.5 บริเวณเกษตรกรรม

การเพาะปลูกซึ่งราษฎรทำกันเป็นล่ำเป็นสันที่สุด คือ การปลูกข้าว และรองลงมาก็คือ การทำไร่อ้อย ที่ดินซึ่งใช้เป็นที่ทำนาส่วนใหญ่อยู่ทางด้านทิศเหนือ ทิศใต้ และทิศตะวันออกของเมืองเก่า

2.4.2.6 บริเวณสถาบัน

บริเวณสถาบันประกอบด้วย วัด โรงเรียน พิพิธภัณฑ์ และสถานที่ราชการอื่น ๆ เช่น สถานีอนามัย สถานีตำรวจ และหน่วยศิลปากร เป็นต้น สถานที่เหล่านี้ตั้งอยู่ที่บริเวณศูนย์กลางของชุมชนเมืองเก่า

2.4.2.7 บริเวณการขนส่ง

บริเวณการขนส่งคือ บริเวณที่ดินซึ่งใช้ประโยชน์ เพื่อการขนส่ง เช่น ถนน ทางเกวียน ที่จอดรถยนต์ ฯลฯ

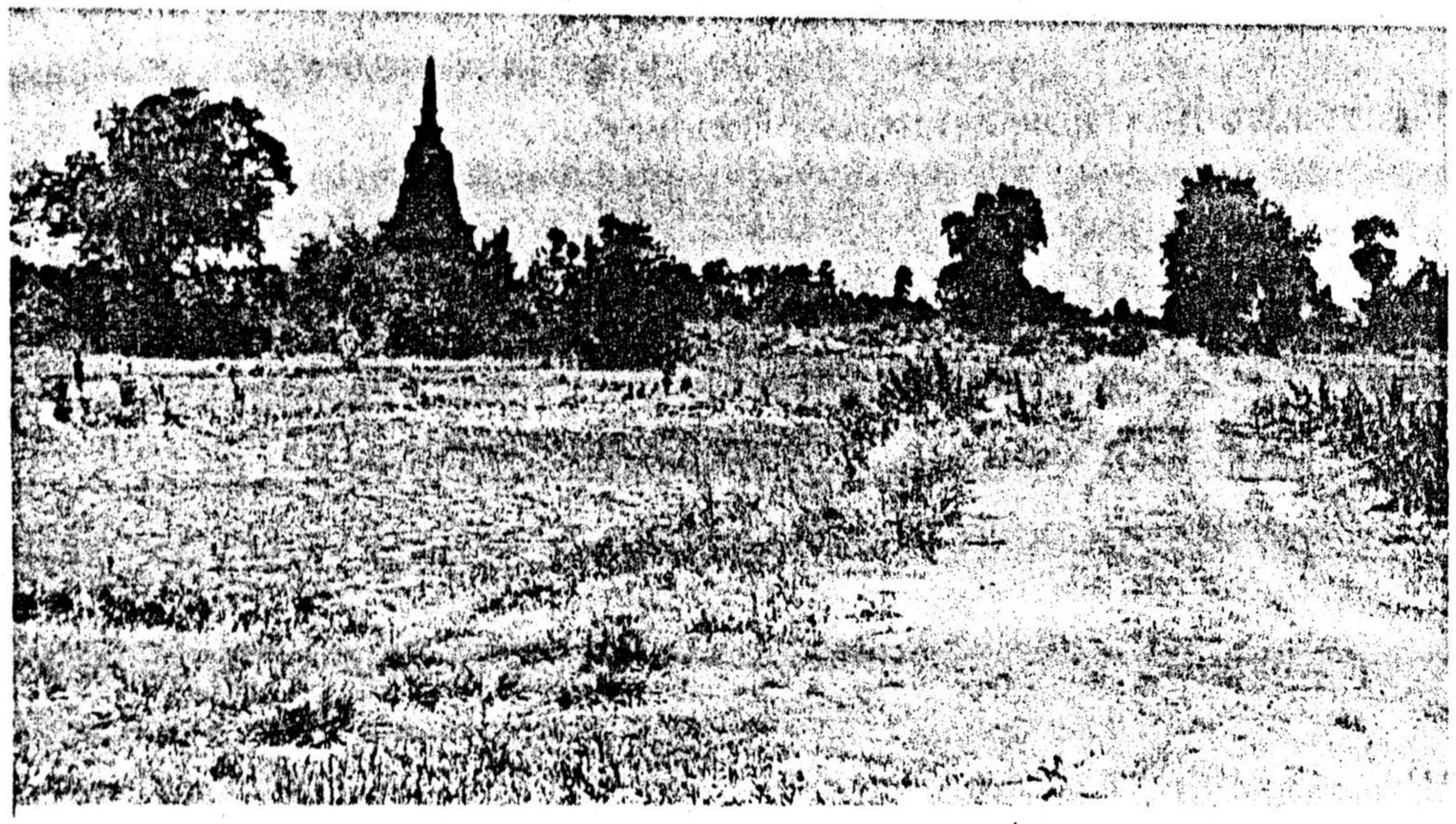
ถนนในบริเวณพื้นที่ 70 ตารางกิโลเมตรที่ทำการศึกษามี 2 ประเภท คือ

(1) ถนนราดยาง

(2) ถนนดินลูกรัง

ถนนจรดวิถีถ่อง (ทางหลวงหมายเลข 12) เป็นถนนราดยางสายเดียวในบริเวณเมืองเก่า ซึ่งอยู่ในสภาพที่ใช้การได้ดีตลอดปี ถนนสายนี้มีความกว้างของผิวทางจราจร 7 เมตร และมีระยะทางภายในเขตที่ทำการศึกษา 2.95 กิโลเมตร ซึ่งช่วงหนึ่งได้ตัดผ่านกลางตระพังรอบวัดสระศรี ซึ่งเป็นโบราณสถานที่สำคัญภายในบริเวณกำแพงเมือง

ส่วนถนนอื่น ๆ เป็นถนนลูกรัง ซึ่งมีความกว้างของผิวทางจราจรประมาณ 4 เมตร รวมเป็นระยะทางยาว 38.9 กิโลเมตร เชื่อมโยงบริเวณสถานจุดต่าง ๆ เกือบทั้งหมด แต่ถนนลูกรังนี้มีสภาพไม่ถาวร กล่าวคือมีฝุ่นมากในฤดูแล้งและเหลวเละจนเกือบจะใช้การไม่ได้ในฤดูฝน บริเวณโบราณสถานที่ยังไม่มีถนนไปถึงส่วนใหญ่คือ โบราณสถานที่อยู่บนภูเขา

2.4.2.8 บริเวณป่าสงวน

มากกว่า 60% ของพื้นที่ในบริเวณที่ทำการศึกษา เป็นเขตป่าสงวน ซึ่งครอบคลุมเทือกเขาทางด้านตะวันตกของบริเวณเมืองเก่าทั้งหมด

2.4.2.9 บริเวณที่ว่างและน้ำ

บริเวณที่ว่างในที่นี้หมายถึง บริเวณที่ดินซึ่งมิได้มีการใช้ทำประโยชน์แต่อย่างหนึ่งอย่างใดซึ่งมีไม่มากนัก เพราะในบริเวณเมืองเก่านี้แม้กระทั่งที่ดินในบริเวณคูเมืองเดิมก็ยังถูกใช้เป็นที่ทำนา

ตารางการใช้ที่ดินในปัจจุบัน

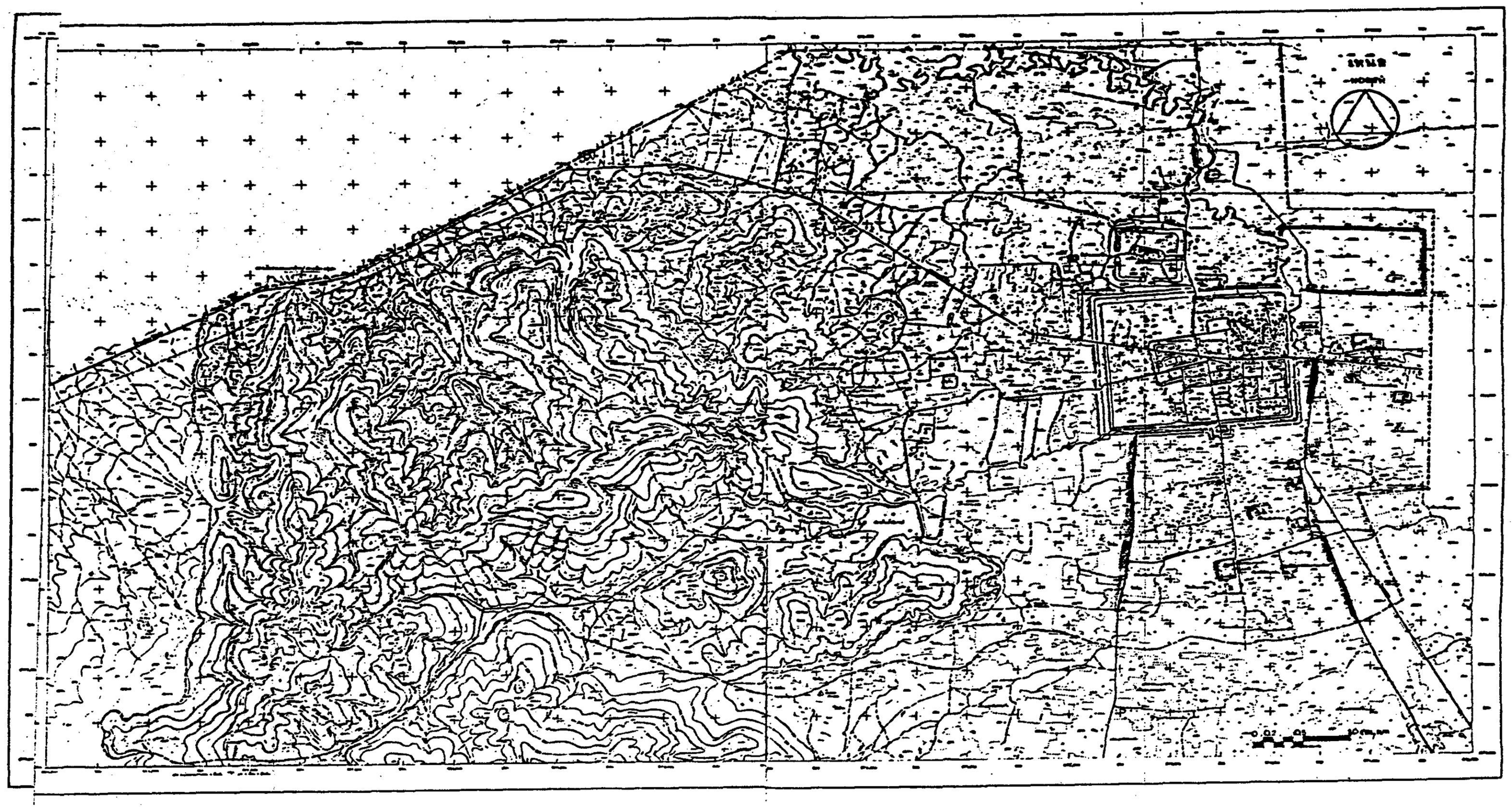
ประเภท	พื้นที่		คิดเป็นร้อยละของพื้นที่ 70 ก.ม.^{2}
	ไร่	ก.ม.^{2}	
1. บริเวณโบราณสถาน	2,200	3.52	5.03
2. บริเวณที่พักอาศัย	1,155	1.85	2.64
3. บริเวณพาณิชยกรรม	84	0.14	0.19
4. บริเวณอุตสาหกรรม	28	0.04	0.06
5. บริเวณเกษตรกรรม	13,956	22.33	31.9
6. บริเวณสถาบัน	68	0.11	0.16
7. บริเวณการขนส่ง	175	0.28	0.4
8. บริเวณป่าสงวน	26,057	41.69	59.56
9. ที่ว่าง น้ำ	27	0.04	0.06

2.4.3 การถือครองที่ดิน

ในบริเวณที่ดิน 70 ตารางกิโลเมตร (43,750 ไร่) ซึ่งขึ้นทะเบียนโบราณสถานไว้นั้น ปรากฏว่า เนื้อที่ประมาณ 6,000 ไร่ ได้มีการออกโฉนดและ น.ส. 3 ไปแล้ว ที่เหลือเป็นที่ดินสาธารณะ ซึ่งบริเวณภายในกำแพงเมืองเก่า และบริเวณโบราณสถานต่าง ๆ เป็นเขตครอบครองของกรมศิลปากร บริเวณภูเขาเป็นเขตป่าสงวนในความดูแลของกรมป่าไม้ ส่วนที่ดินสาธารณะอีกประมาณ 7,000 ไร่ ซึ่งอยู่ด้านทิศเหนือและทิศตะวันตกของเมืองเก่า ชาวบ้านยึดครองเป็นที่ทำการเกษตร

ตารางแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดิน

ประเภท	พื้นที่		คิดเป็นร้อยละของพื้นที่ 70 ก.ม.^{2}
	ไร่	ก.ม.^{2}	
1. ที่ดินซึ่งราษฎรได้ น.ส. 3 ไปแล้ว	5,957.0	9.53	13.6
2. ที่ดินซึ่งราษฎรได้โฉนด	18.09	0.03	0.05
3. ที่ดินสาธารณะ	37,774.91	60.44	86.35

บริเวณที่ออกโฉนดไปแล้ว

บริเวณที่ออก น.ส ๓ ไปแล้ว

บริเวณที่อยู่ในการดูแลของทางราชการ

ผังแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดิน

2.5 การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

2.5.1 ทั่วไป

การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเป็นฐานรองรับ การอยู่ดีกินดีของคนในชุมชนต่าง ๆ และการที่จะพัฒนาโครงการอุทยานประวัติศาสตร์ให้สำเร็จได้ผลตามประสงค์ก็จำเป็นต้องจัดให้มีสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่ดีด้วย การสาธารณูปโภคที่จะต้องกล่าวถึง คือ ถนนหรือทางสัญจรติดต่อ น้ำใช้ ไฟฟ้า การสื่อสาร และสาธารณูปการที่จะต้องกล่าวถึง คือ การรักษาความปลอดภัย การศึกษา การศาสนา การอนามัย เป็นต้น

2.5.2 สาธารณูปโภค

(1) ถนน

ถนนที่ใช้ได้ตลอดปีในเมืองเก่าสุโขทัยมีสายเดียวคือ ทางหลวงจังหวัดจรดวิถีถ่องเชื่อมระหว่างตากกับสุโขทัย ผ่านกลางเมืองเก่าเป็นถนนระดับ เอฟ. 1 ของกรมทางหลวงแผ่นดิน มีผิวจราจรลาดยาง กว้างประมาณ 7 เมตร

ถนนเชื่อมโบราณสถานเป็นถนนลูกรัง ผิวจราจรกว้างประมาณ 4-5 เมตร

(2) น้ำใช้

ชาวเมืองเก่าใช้น้ำจากบ่อ สระ และตระพังในตัวเมือง ไม่มีระบบจ่ายน้ำประปา สัตว์เลี้ยงใช้น้ำจากสระ ตระพังและคูต่าง ๆ

(3) ระบบระบายน้ำ

ในเมืองเก่ามีระบบระบายน้ำด้วยคูระบาย แต่ยังมิได้รับการวางแผนให้สามารถระบายน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(4) ไฟฟ้า

ในเมืองเก่ามีไฟฟ้าใช้ในเคหะสถาน ส่วนการใช้ไฟฟ้าเพื่อการอุตสาหกรรมมีน้อยมาก ไฟฟ้าตามถนนในเขตสุขาภิบาลมีอยู่บ้างเพียงเล็กน้อย แต่ยังไม่มีไฟฟ้าส่องโบราณสถาน

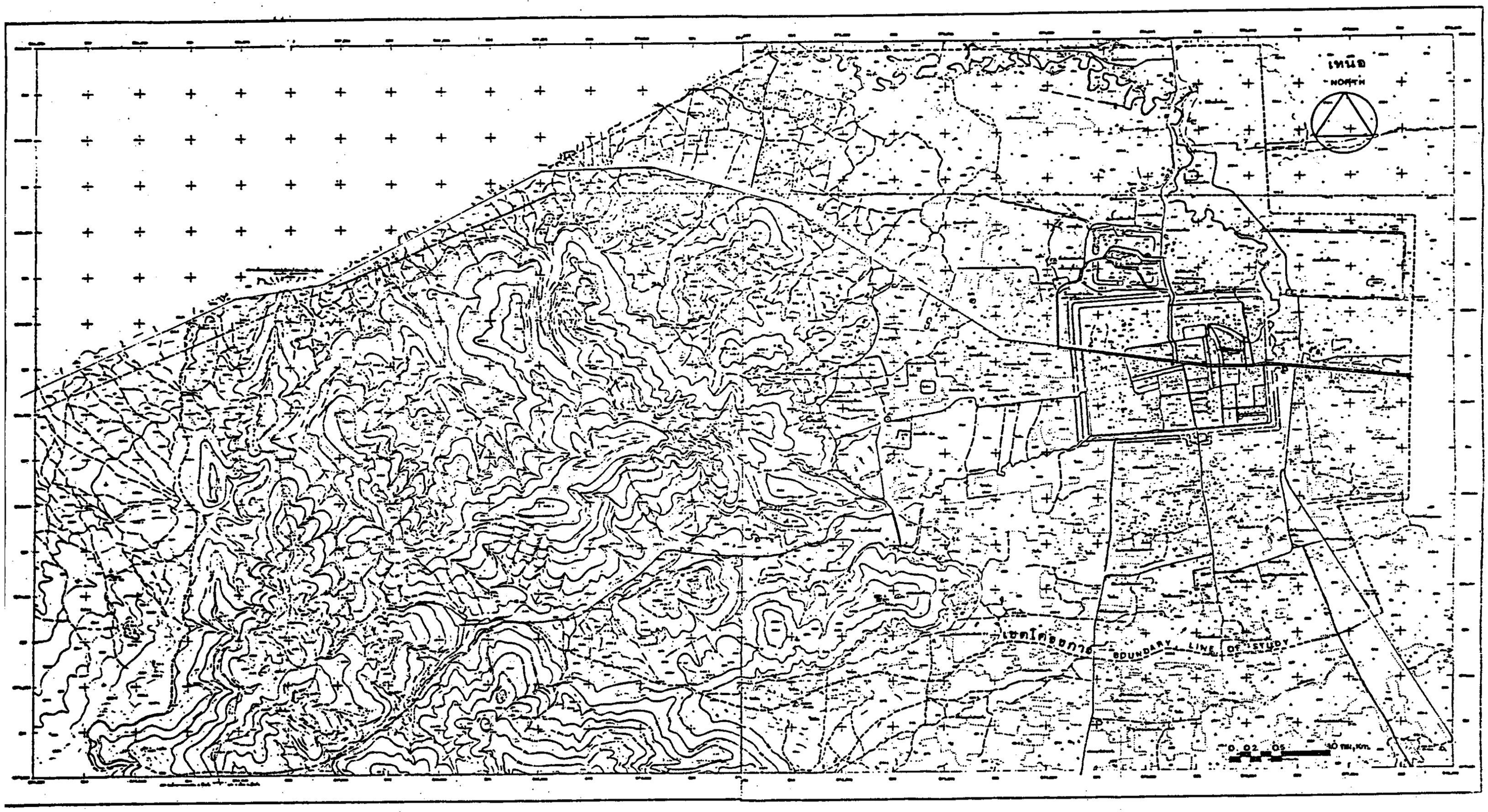
2.5.3 สาธารณูปการที่มีอยู่ในปัจจุบัน

(1) การรักษาความปลอดภัย

ในตัวเมืองเก่ามีสถานีตำรวจ 1 สถานี มีตำรวจประจำ 2 คน ต่อประชากร 8,500 คน การรักษาความปลอดภัยอาศัยหน่วยการปกครองท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ

(2) การศึกษา

ปัจจุบันมีโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตโครงการ 3 แห่ง สอนถึงระดับ ป. 7

ถนนราดยาง

ถนนดินหรือลูกรัง

ไฟฟ้าของชุมชน

สภาพสาธารณูปโภคปัจจุบัน

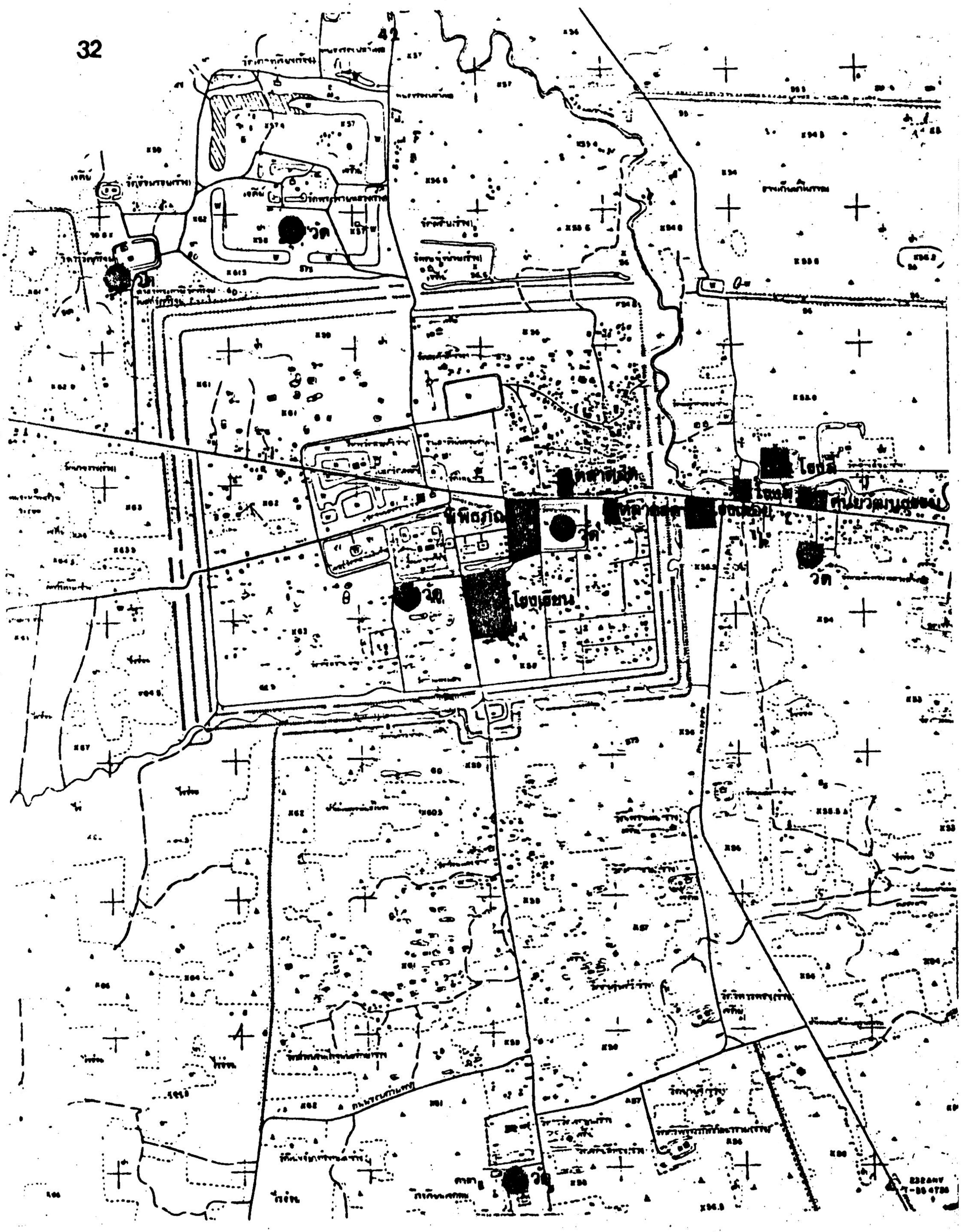
(3) ศาสนา

ในบริเวณเมืองเก่ามีวัดที่มีภิกษุจำพรรษา 1 วัด สำนักสงฆ์ 4 แห่ง

(4) การอนามัย

ปัจจุบันมีสถานีอนามัยตำบล 1 แห่ง ไม่มีแพทย์ประจำ มีพยาบาล 1 คน ในตัวเมืองเก่ามีร้านขายยาของเอกชน 3 ร้าน

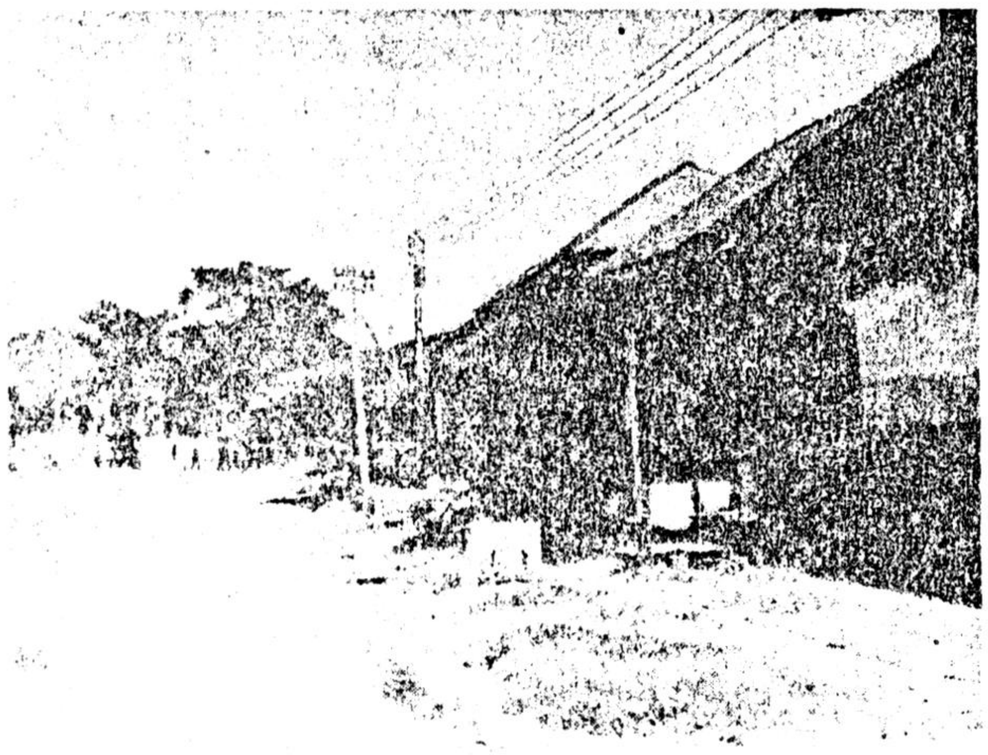
จากการสำรวจปรากฏว่าในพื้นที่โครงการยังขาดสาธารณูปโภคและสาธารณูปการอย่างมาก สมควรที่จะได้รับการพัฒนาเป็นการด่วน

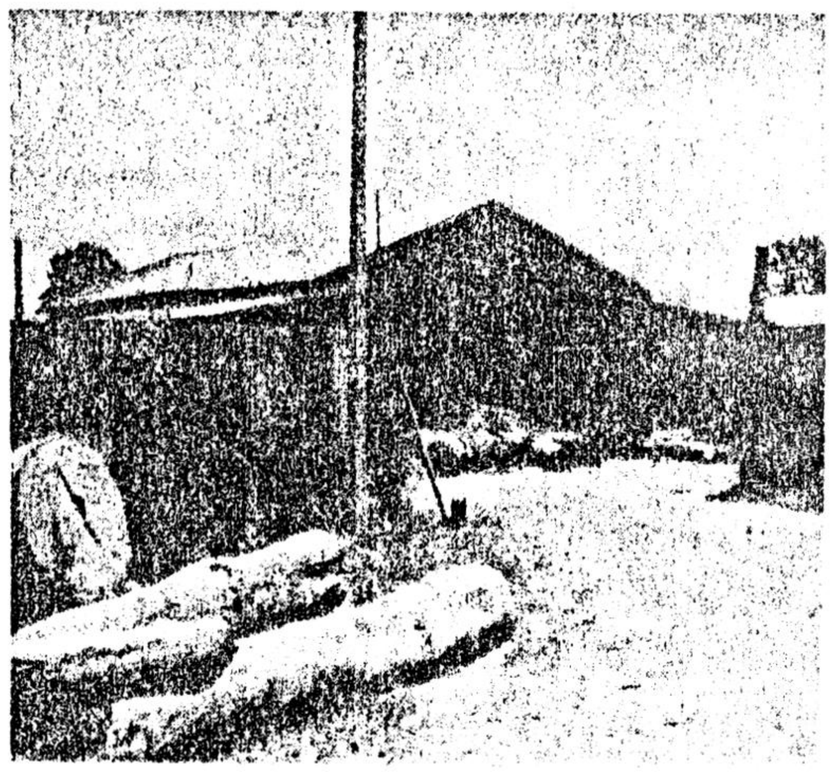

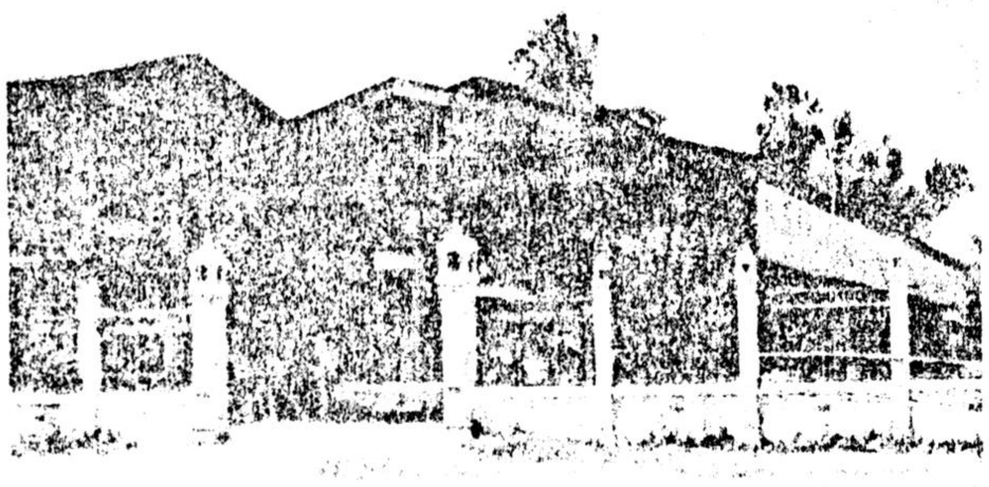
เหนือ

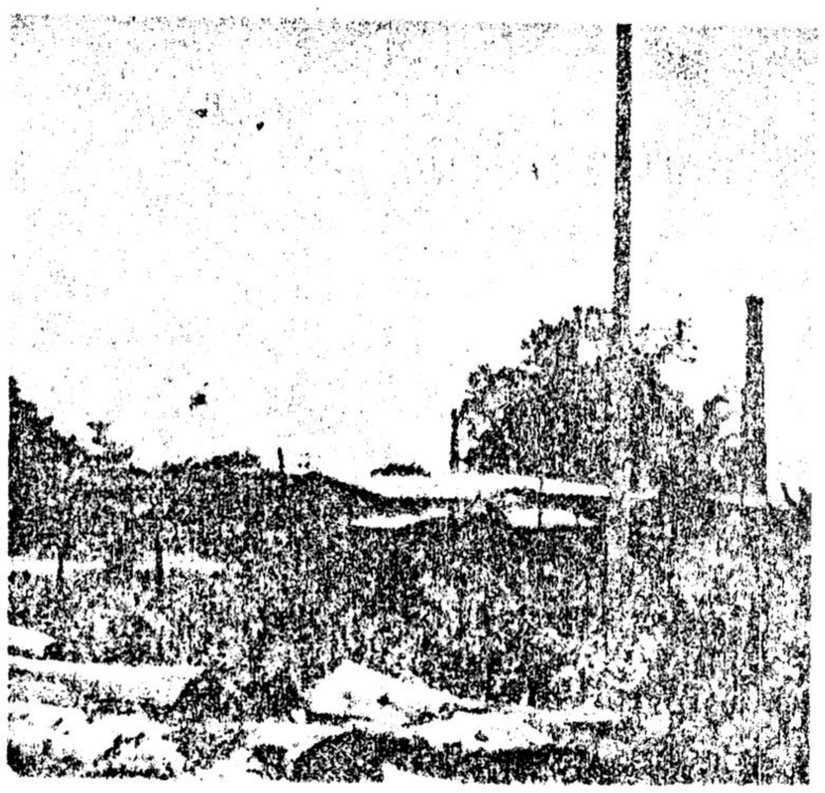
0 0.25 0.5

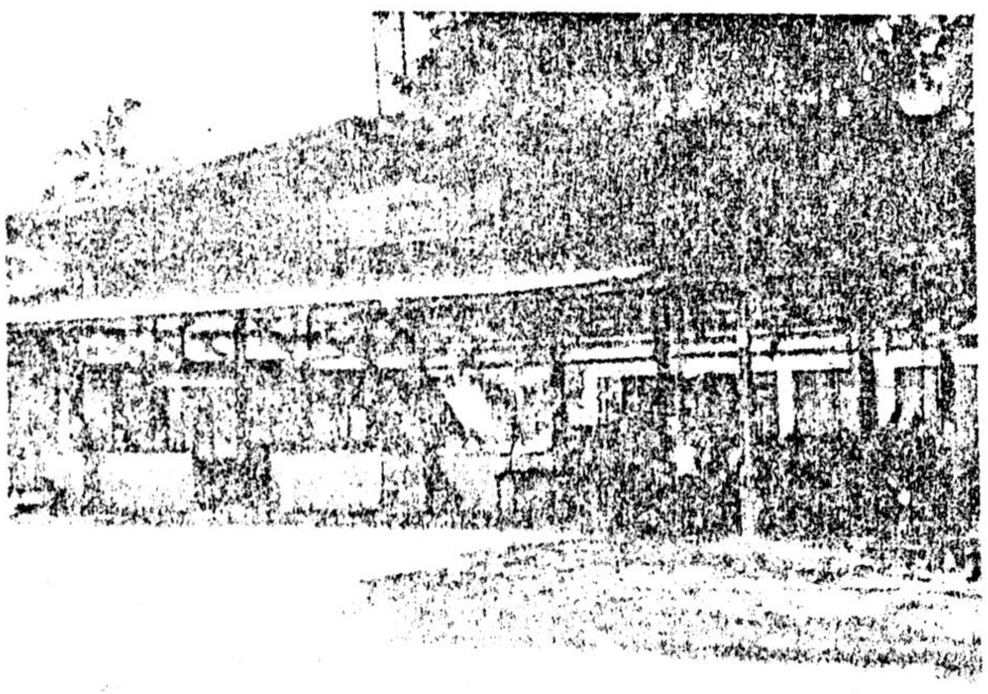
ฉงค์ประกอบที่สำคัญของชุมชน

1 ร้านค้าขาย

2 ตลาดสดข้างวัดตระพังทอง

3 ตลาดสดสุโขทัยนคร

4 สถานีตำรวจพิพิธภัณฑ์

5 โรงเลือย

6 โรงสี

2.6 ปัญหาแหล่งน้ำ

2.6.1 ทั่วไป เขตโครงการอุทยานประวัติศาสตร์อยู่ในเขตจังหวัดสุโขทัย ซึ่งเป็นบริเวณที่มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยตลอดปี ประมาณ 1,100 มิลลิเมตร ซึ่งมีค่าต่ำกว่าค่าเฉลี่ยในประเทศไทย อีกทั้งการเจาะสำรวจชั้นบาดาล พบว่าไม่มีน้ำบาดาลในบริเวณตัวเมืองเก่า หรือในเขตโครงการ การพัฒนาโครงการให้บรรลุเป้าหมายจะสำเร็จได้ขึ้นอยู่กับ การศึกษา และการนำทรัพยากรน้ำมาใช้อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ

2.6.2 สภาพแหล่งน้ำที่มีอยู่ในปัจจุบัน

แหล่งน้ำใช้

2.6.2.1 แหล่งน้ำผิวดิน แหล่งน้ำผิวดินที่สำคัญมี 4 แหล่ง คือ

แหล่งรับน้ำฝนบริเวณโซกพระร่วง มีเขื่อนสรีดภงส์ ซึ่งมีอ่างเก็บน้ำความจุใช้งานประมาณ 100,000 ลูกบาศก์เมตร ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาร 3 กิโลเมตร จากตัวเมืองสามารถกักเก็บน้ำฝนในฤดูฝนเพื่อนำไปใช้ในฤดูแล้งได้ดี

แหล่งรับน้ำฝนบนเขาด้านตะวันตกของตัวเมือง น้ำผิวดินจากแหล่งนี้จะไหลเข้าสู่คูเมืองจากทางด้านตะวันตก สามารถนำเข้ามาเก็บในตระพังต่าง ๆ ในเมืองได้

แหล่งน้ำฝนเขากรวดขาว น้ำผิวดินจะไหลเข้าไปในคูแม่โจน และอาจไหลต่อไปลงแม่ลำพันได้ ปริมาณไม่แน่นอน

แหล่งรับน้ำฝนของลุ่มน้ำแม่ลำพันตอนบน รับฝนจากบริเวณตะวันตกของจังหวัดสุโขทัย น้ำผิวดินไหลมาลำน้ำของแม่ลำพันผ่านเก่าสุโขทัย . และไปไหลลงแม่น้ำยมที่อำเภอเมืองสุโขทัย ปริมาณในหน้าแล้งจะมีน้อย

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว ฝนที่ตกในเมืองเก่าก็จะไหลไปเก็บไว้ในตระพังต่าง ๆ ได้ด้วย

แหล่งน้ำผิวดินที่ห่างออกไปจากตัวเมืองเก่า แต่อาจนำมาใช้ถ้าจำเป็น แต่ต้องจ่ายค่าใช้จ่ายสูง ก็มีที่ไหลอยู่ในแม่น้ำยม ซึ่งระยะทางห่างจากสุโขทัยเก่า 12 กิโลเมตร

2.6.2.2 แหล่งน้ำใต้ดิน

ในบริเวณใต้เมืองเก่าสุโขทัยได้มีสำรวจแต่ไม่พบชั้นน้ำบาดาล แหล่งน้ำใต้ดินที่จะใช้ได้คือ น้ำที่อยู่ในดินต่ำกว่าตาน้ำ (WATER TABLE) ที่ผิวดินมีปริมาณจำกัด แต่อาจนำมาใช้เพื่อการอุปโภค บริโภคได้บ้าง

2.6.2.3 ปัญหาแหล่งน้ำในปัจจุบัน

(1) ปัญหาการจัดหาน้ำใช้สำหรับชุมชน ชุมชนเมืองเก่ามีอยู่หลายร้อยครัวเรือน ในปัจจุบันยังไม่มีน้ำที่สะอาดถูกสุขลักษณะใช้อุปโภค บริโภค และในฤดูแล้งยังขาดน้ำเพื่อใช้เลี้ยงสัตว์อีกด้วย ปัจจุบันอาศัยน้ำที่เก็บไว้ในสระและตระพังต่าง ๆ ไปพลางก่อน

(2) ปัญหาในการจัดหาน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร

- ปัจจุบันนี้ได้มีการนำน้ำที่กักเก็บไว้ ในอ่างเก็บน้ำสรีดภงส์ไปเพื่อใช้ในการเกษตรกรรมบ้าง แต่ปริมาณน้อย

- ได้มีการจัดทำเหมืองฝายในแม่น้ำลำพัน เพื่อชักน้ำไปเลี้ยงนาข้าวทางตอนเหนือ ของบริเวณโครงการบ้างแต่ปริมาณที่ได้ไม่แน่นอน

- ปัจจุบันน้ำที่ใช้ในการเกษตรได้จากน้ำฝนซึ่งมีปริมาณจำกัด และต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยในประเทศไทย

2.6.3 ปัญหาอุทกภัย

แม้ว่าน้ำฝนในเขตเมืองเก่าจะมีค่าเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์ต่ำ แต่ค่าน้ำฝนที่ได้เป็นคราว ๆ อาจมีค่าสูง และตกในช่วงสั้น เช่น จากพายุไซโคลน และจากแนวปะทะอากาศเย็นกับอุ่น ทำให้อาจเกิดน้ำท่วมฉับพลันได้ เพราะแหล่งรับน้ำฝนทางทิศตะวันตกอยู่ใกล้ตัวเมือง น้ำอาจไหลบ่าเข้าตัวเมืองมา ทำให้เกิดน้ำท่วมบริเวณโบราณสถาน และเขตชุมชนให้เกิดเสียหาย แหล่งรับน้ำฝนที่อาจทำให้เกิดน้ำท่วมได้คือ จากโซกพระร่วง ซึ่งคาดว่าจะมีอัตราการไหลสูงสุดในลำน้ำในรอบ 50 ปี ประมาณ 35 ลูกบาศก์เมตร/วินาที แต่อันตรายมีน้อย เพราะสามารถกักเก็บไว้ในอ่างเก็บน้ำสรีดภงส์ได้บ้างส่วนและจากลุ่มน้ำแม่ลำพัน ซึ่งมีอัตราไหลสูงสุดได้ถึง 825 ลูกบาศก์/วินาที แต่เนื่องจากตัวเมืองเก่าตั้งอยู่ที่ระดับสูงกว่าระดับน้ำในแม่น้ำลำพันมาก อันตรายจากอุทกภัยในแม่น้ำลำพันก็คงไม่มาก แหล่งรับน้ำที่จะก่อให้เกิดปัญหาทางอุทกภัยในตัวเมืองเก่าได้มากคือ จากบริเวณด้านตะวันตก ซึ่งน้ำจะไหลบ่าเข้าตัวเมืองได้อย่างรวดเร็ว มีความจำเป็นที่จะเตรียมแก้ปัญหาไว้เสียแต่เนิ่น

สรุป

(1) ทรัพยากรน้ำในบริเวณเมืองเก่ามีปริมาณจำกัด ซึ่งจะส่งผลให้จำกัดการพัฒนาโครงการให้ได้ผลดี เว้นแต่จะได้ทำการพัฒนาให้สามารถนำทรัพยากรทางน้ำมาใช้ อย่างมีประสิทธิภาพ

แหล่งที่จะนำมาใช้ได้ คือ น้ำจากผิวดิน

(2) ในช่วงที่เกิดพายุฝน ฝนตกหนักอาจเกิดอุทกภัยทำให้เกิดเสียหายต่อโบราณสถานและชุมชนได้ ต้องหาทางป้องกัน

2.7 สภาพสังคมและเศรษฐกิจ

ปัจจุบันเมืองเก่าสุโขทัยมีลักษณะเป็นเมืองขนาดเล็ก มีประชากร 1,031 ครัวเรือน การตั้งถิ่นฐานมีลักษณะเป็นกลุ่มอยู่ในตัวเมือง ในเขตกำแพงเมือง มีประมาณ 585 ครัวเรือน มีตลาด ร้านค้า และบ้านเรือนอีกครึ่งหนึ่งกระจายกันอยู่เป็นหมู่บ้าน ตามริมถนนสายต่าง ๆ การตั้งชุมชนดังกล่าวนี้มีการสืบทอดกันมาไม่น้อยกว่า 5 ชั่วคน

สภาพที่อยู่ภายในเมืองมีลักษณะแออัด เป็นเหตุให้เกิดเพลิงไหม้และเป็นแหล่งโรคระบาดได้ และมีสัตว์เลี้ยงอยู่มาก นอกจากนี้ ชุมชนนี้ยังขาดน้ำอุปโภค บริโภคในฤดูแล้ง ส่วนหมู่บ้านซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ในเขตโบราณสถานชั้นในกำลังขยายตัวอยู่ตลอดเวลา ทำให้เป็นอุปสรรคในการบำรุงรักษาโบราณสถานให้ดีได้

ประชาชนมีอาชีพทำนาเป็นส่วนใหญ่ รองลงมามีอาชีพค้าขาย นอกนั้นรับจ้างทั่วไป มีการทำสวนอยู่บ้างเล็กน้อย

ในการทำนานั้น ส่วนใหญ่ครอบครองที่นาอยู่ด้านเหนือและด้านใต้ของเมือง ส่วนการค้าขายทำกันในชุมชน โดยเชื่อมโยงกับตลาดเมืองสุโขทัย (ใหม่) ผู้มีอาชีพรับจ้างส่วนใหญ่รับจ้างทั่วไป ทั้งในบริเวณเมืองเก่าและต่างท้องถิ่น เป็นการรับจ้างชั่วคราว เช่น รับจ้างทำไร่อ้อย เก็บพืชผล การเกษตร

เป็นที่สังเกตว่า ปัจจุบันกรมศิลปากรได้จ้างชาวบ้านไว้ทำงาน การขุดแต่งบูรณะในเขตโครงการถึง 150–200 คน ตามกำลังงบประมาณ และเป็นการรับจ้างชั่วคราวเช่นเดียวกับการรับจ้างอื่น ๆ

ประชากรมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นมากกว่าปัญหาธรรมชาติ เนื่องมาจากมีการอพยพเข้ามาจากแหล่งอื่น แต่โดยที่โอกาสการทำมาหากินยังจำกัดอยู่ ปัญหาที่จะตามมาก็คือ มีความกดดันด้านอาชีพ และรายได้ และความกดดันด้านที่ดิน ซึ่งถ้าหากไม่วางแผนงานให้รัดกุมแล้ว จะมีการบุกรุกที่ดินซึ่งเป็นเขตโบราณสถานมากขึ้นทุกวัน

2.8 การท่องเที่ยวปัจจุบัน

ในอดีตถึงแม้ว่าเมืองสุโขทัยจะเป็นที่ยอมรับของคนไทยและชาวต่างประเทศในด้านความสำคัญทางประวัติศาสตร์ในฐานะเมืองหลวงแห่งแรกของอาณาจักรไทย แต่โดยที่อยู่ห่างไกลจากเส้นทางคมนาคม การท่องเที่ยวเยี่ยมเยือนเมืองสุโขทัยจึงมีน้อยเมื่อเทียบกับอยุธยา ลพบุรี และพิมาย ในปัจจุบันการคมนาคมสะดวกยิ่งขึ้น โดยเฉพาะจากการปรับปรุงเส้นทางหลวงสายเอเซีย และเส้นทางกำแพงเพชร-พิษณุโลก- ตาก-อุตรดิตถ์ และพิษณุโลก-ขอนแก่น ทำให้สุโขทัยเป็นเส้นทางผ่านที่สำคัญ นอกจากนี้ได้มีการปรับปรุงทางขนส่งผู้โดยสารโดยรถประจำทางทำให้การเดินทางไปสู่สุโขทัยสะดวกยิ่งขึ้น ซึ่งแต่เดิมต้องอาศัยรถไฟหรือเครื่องบิน ไปยังพิษณุโลกแล้วต่อโดยทางถนนอีกทอดหนึ่ง

นอกจากนี้การจัดรถโดยสารปรับอากาศซึ่งเริ่มเมื่อปี 2518 ทำให้การเดินทางระยะยาวสะดวกสบายยิ่งขึ้น ในการนี้ผู้ประกอบการท่องเที่ยวได้เริ่มจัดบริการท่องเที่ยวไปยังเมืองในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน เช่น พิษณุโลก สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร เป็นประจำ ทุกสัปดาห์ และในฤดูเทศกาลก็ปรากฏว่าสุโขทัยได้กลายเป็นจุดแวะท่องเที่ยวจุดหนึ่งของคนไทยด้วย

นักท่องเที่ยวที่มาสุโขทัยสามารถจำแนกได้เป็น นักท่องเที่ยวภายใน และนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ สำหรับนักท่องเที่ยวภายในนั้นจากการประเมินผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์รามคำแหงปรากฏว่า มีนักท่องเที่ยวมาเฉลี่ยวันละประมาณ 350 คน วันเสาร์-อาทิตย์และวันหยุดราชการมีมากขึ้น ส่วนในวันเทศกาลต่าง ๆ จะมี

2,000-3,000 คนต่อวัน สำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยนั้นส่วนใหญ่จะแวะเมืองเก่าสุโขทัยเป็นทางผ่านเท่านั้น การเที่ยวชมโบราณสถานก็จะแวะกันเพียง 2-3 จุดเท่านั้น และใช้เวลาไม่เกิน 2-3 ชั่วโมง แล้ก็ออกเดินทางไปที่อื่น นักท่องเที่ยวเหล่านี้ไม่ได้ถือว่าสุโขทัยเป็นจุดหมายปลายทาง จึงกล่าวได้ว่า ในปัจจุบันสุโขทัยยังไม่ได้เป็นจุดท่องเที่ยวที่สำคัญ และจำเป็นต้องพัฒนาอีกมาก

สำหรับนักท่องเที่ยวต่างประเทศส่วนใหญ่จะมาเป็นกลุ่มกับบริษัทนำเที่ยว ในปัจจุบันบริษัทนำเที่ยวหลายบริษัทสลับกันจัดทัวร์มาประมาณวันละ 30-40 คน ในฤดูท่องเที่ยวจะมีประมาณ 70-90 คน นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะใช้เวลาอยู่ที่สุโขทัยไม่เกิน 5 ชั่วโมงสำหรับสัญชาติของนักท่องเที่ยวกว่าร้อยละ 80 เป็นชาวเยอรมันและฝรั่งเศสสูงอายุ นอกจากนี้ยังมีนักท่องเที่ยวหนุ่มสาวเดินทางโดยอาศัยรถประจำทางมาเป็นประจำ

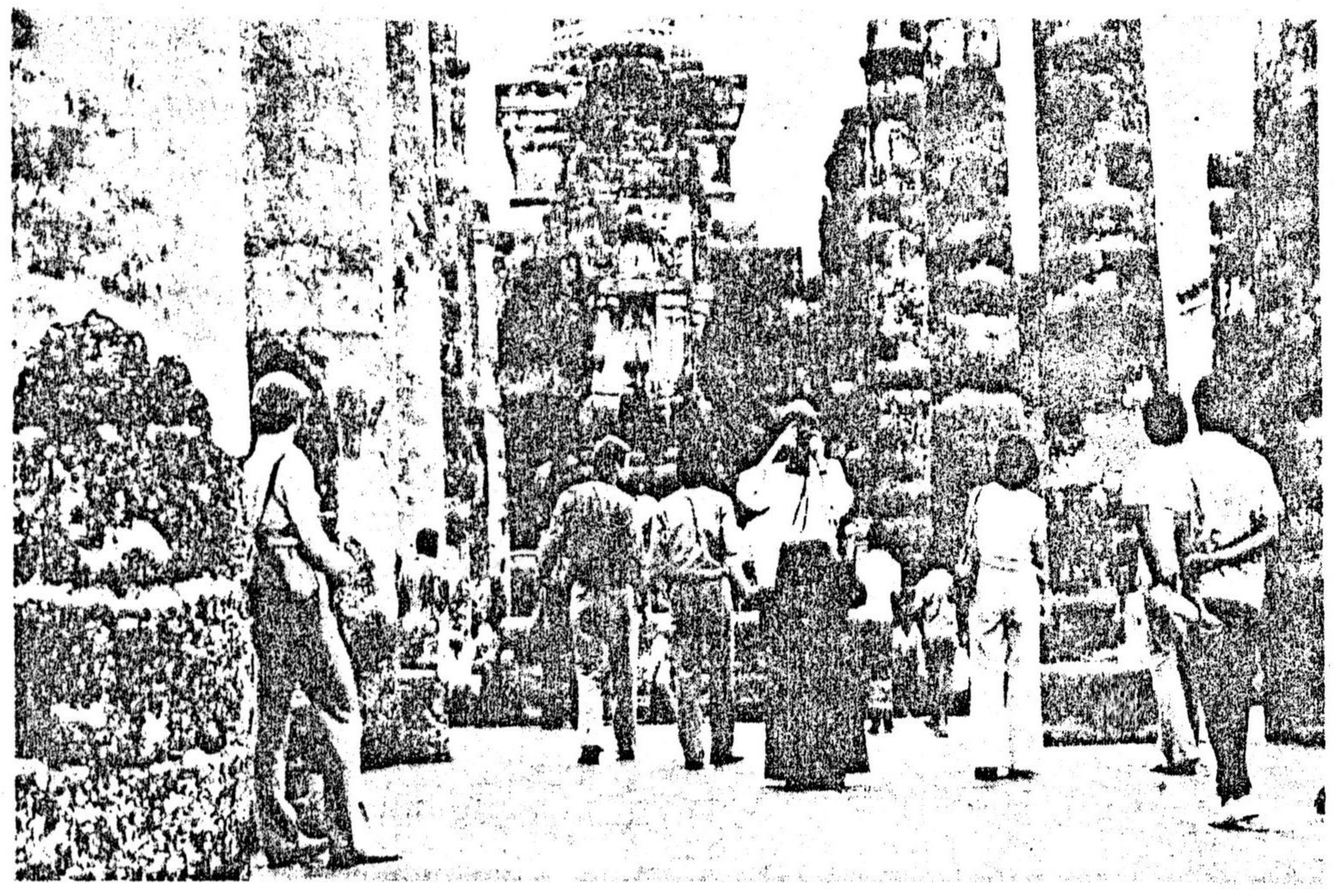
การอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวนั้น ปรากฏว่าสุโขทัยยังไม่มีการพัฒนาบริการในทุกด้าน กล่าวคือ

(1.) ถึงแม้ว่าจะมีโบราณสถานและจุดที่น่าสนใจอยู่มากแห่งก็จริง แต่การคมนาคมที่เข้าจุดต่าง ๆ ซ้ำยังไม่สะดวก แม้ว่าโบราณสถานสำคัญ ๆ จะมีทางลูกรังเข้าถึงก็ตามแต่ยังขาดเครื่องหมายแสดงเส้นทาง หรือเอา

(1.) ถึงแม้ว่าจะมีโบราณสถานและจุดที่น่าสนใจอยู่มากแห่งก็จริง แต่การคมนาคมที่เข้าจุดต่าง ๆ ยังไม่สะดวก แม้ว่าโบราณสถานสำคัญ ๆ จะมีทางลูกรังเข้าถึงก้ตามแต่ยังขาดเครื่องหมายแสดงเส้นทาง หรือเอกสารนำเที่ยวที่ชี้ชวนให้เกิดความสนใจในโบราณสถานรอบนอกได้

(2). การเดินทางภายในบริเวณเขตโบราณสถานต่าง ๆ ยังเปลี่ยวอยู่ และขาดความปลอดภัยมีกรณีที่นักท่องเที่ยวถูกจี้ปล้นบ่อย ๆ แม้ว่าจะไปเป็นกลุ่มใหญ่ก็ตาม ในบริเวณโบราณสถานมีสถานีตำรวจอยู่ แต่ก็ไม่มีกำลังพอที่จะให้ความปลอดภัยได้

(3.) นักท่องเที่ยวเกือบทั้งหมดไม่สามารถใช้เวลาในสุโขทัยได้นานกว่าครึ่งวันเพราะขาดที่พักที่เหมาะสม โรงแรมที่ทันสมัยที่ใกล้ที่สุดอยู่ที่พิษณุโลก ซึ่งไม่ได้อยู่บนเส้นทางผ่าน ผู้ที่ไปพักต้องย้อนกลับไปมา ใช้เวลาไปกลับถึง 3 ชั่วโมงทำให้ไม่สะดวกต่อการเดินทาง ในเมืองสุโขทัยซึ่งอยู่ห่างจากบริเวณโบราณสถาน 12 กม. มีโรงแรมชั้นสองอยู่ 5 แห่ง มีห้องพักรวมกันประมาณ 200 ห้อง ในอัตราเค่าเช่าเพียง 40 บาทต่อคืน

แต่ห้องพักยังขาดความสะอาดและมีสภาพอุดอู้มาก ทำให้นักท่องเที่ยวไม่นิยมที่พักในสุโขทัย ถ้าพิจารณาจากที่ตั้งของเมืองใหม่สุโขทัยแล้ว น่าจะเป็นจุดที่นักท่องเที่ยวมาพักอย่างยิ่ง เพราะเป็นศูนย์กลางติดต่อไปยังพิษณุโลก กำแพงเพชร ศรีสัชนาลัย ในระยะเดินทางเพียงชั่วโมงครึ่งทั้งหมด

(4.) ในการชักจูงให้เกิดการท่องเที่ยวมายังสุโขทัยนั้น ถึงแม้ว่า กรมศิลปากรและองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้พยายามจัดเทศกาลและจัดพิมพ์เอกสารโฆษณาเป็นครั้งคราวแล้วก็ตาม แต่ก็มีผลให้ตื่นตัวกันชั่วคราวเท่านั้น

2.9 สรุป

จากการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่า หลักฐานทางด้านโบราณคดีที่ปรากฏอยู่ในบริเวณเนื้อที่โครงการนั้น ได้ยืนยันความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม และศิลปด้านต่าง ๆ ของสุโขทัยในอดีต โอกาสในการพัฒนาโดยเน้นถึงความสำคัญ ในฐานะเป็นศูนย์กำเนิดของอารยธรรมไทยนั้นเป็นแนวทางที่เป็นไปได้ การพัฒนาพื้นที่และฟื้นฟูโบราณสถานให้เด่นชัดจะทำให้คุณค่าของโบราณสถานแห่งนี้เพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ นอกจากนี้ โอกาสในการพัฒนาในด้านท่องเที่ยว ก็อาจทำได้โดยลงทุนเพิ่มไม่มากนักเพราะเป็นสถานที่ที่รู้จักกันทั่ว ๆ ไปแล้วทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์การยูเนสโกได้รับไว้อยู่ในความอุปถัมภ์ นอกเหนือไปจากนั้น การพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวในด้านศิลป วัฒนธรรม ยังจะช่วยสร้างภาพพจน์ให้กับนานาชาติว่าประเทศไทยยังมีสถานที่ท่องเที่ยวให้เลือกนอกเหนือไปจาก การท่องเที่ยวเพื่อความเริงรมณ์เท่านั้น

เป็นโชคดีที่ว่าเรามีศิลาจารึกอยู่หลายหลักพอที่จะบ่งถึงสภาพในอดีตของสุโขทัยได้ซึ่งอาจจะนำมาเป็นแนวทางอ้างอิงในการจัดอุทยานประวัติศาสตร์ ให้เป็นที่เชื่อถือและยอมรับได้

อย่างไรก็ดีสภาพปัจจุบันดังที่ได้ทำการสำรวจแล้วนี้ มีข้อจำกัดที่สำคัญที่จะต้องพิจารณาอยู่ 3 ประการ คือ

(1.) สภาพโบราณสถาน ตามที่ผู้เชี่ยวชายยูเนสโก (ดร.ซีกกาโมโน) ได้มาศึกษามีความเห็นว่าโบราณสถานที่ปรากฏอยู่ในกรุงสุโขทัยนั้นทุก ๆ แห่งมีงานก่อสร้างอยู่มากมาย ในรูปแบบต่าง ๆ กัน เช่น เจดีย์ทรงต่าง ๆ ปรางค์ มณฑป วิหาร ซึ่งส่วนใหญ่ใช้อิฐ และ/หรือ ศิลาแลง เป็นวัสดุพื้นฐาน ส่วนการตกแต่งใช้ปูนนั้น โดยทั่วไปแล้วโบราณสถานทุกแห่งทรุดโทรมมาก กว่า 50% ถูกทำลายจนหาเค้าเดิมไม่ได้ หรือถูกปกคลุมโดยไม้เลื้อย และไม้ยืนต้น ข้อจำกัดในการบูรณะมีอยู่ว่าโบราณสถานที่ทำด้วยอิฐนั้นยากที่จะบูรณะขึ้นมาใหม่ได้ จะทำได้ก็แต่เพียงบำรุงรักษาไม่ให้พังทลายลงไปอีกเท่านั้น อย่างไรก็ดีสภาพดินฟ้าอากาศของสุโขทัยยังช่วยให้โบราณสถานคงอยู่ได้ เพราะว่าบริเวณนี้ค่อนข้างแห้ง ทำให้ไม่เกิดตะไคร้ น้ำเกาะอยู่เป็นเวลานานจึงทำให้ไม่ผุกร่อนได้ง่าย

ผู้เชี่ยวชาญยูเนสโกเสนอว่าในปัจจุบันยังขาดการสำรวจและขุดแต่งในขั้นละเอียดอยู่จึงทำให้ยากต่อการที่จะสรุปลักษณะและวิธีการบูรณะ ตลอดจนการประเมินเกี่ยวกับงานวิศวกรรมที่ต้องใช้สำหรับโครงการ

(2.) ปัญหาชุมชนและการใช้ที่ดิน โดยเหตุที่เขตโบราณสถานแห่งนี้ได้ถูกทอดทิ้งมาเป็นเวลานาน และประชาชนมีความต้องการใช้ที่ดิน จึงได้เข้ายึดครองที่ดินเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย และเพาะปลูกต่อเนื่องกันมาหลายชั่วคนแล้ว ถึงแม้ว่าสิทธิในการถือครองที่ดินยังไม่ได้เป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ถือครองก็ตาม แนวนโยบายการปกครองของรัฐก็ให้การยอมรับสิทธิในการถือครองโดยปริยาย สภาพการบุกรุกโบราณสถานในปัจจุบันเป็นปัญหามากมายต่อการจัดรูปการใช้ที่ดิน เพื่ออุทยานประวัติศาสตร์ และการป้องกันการทำลายโบราณสถาน อันเนื่องมาจากการเพาะปลูกพืชไร่และสัตว์เลี้ยงที่ถูกปล่อยในบริเวณต่าง ๆ ปัญหาด้านนโยบายจึงอยู่ที่ว่าจะจัดการโยกย้ายชุมชนและจัดระบบการใช้ที่ดินอย่างไรจึงจะบรรลุเป้าหมายในการจัดอุทยานประวัติศาสตร์ โดยไม่สร้างความเดือดร้อนทางด้านสังคมเศรษฐกิจให้กับชุมชนเหล่านี้

(3.) แหล่งน้ำ ดังที่ได้รายงานการสำรวจสภาพดินฟ้าอากาศมาแล้วนั้นปรากฏว่าการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์และการจัดรูปชุมชนจำเป็นที่จะต้องอาศัยน้ำจำนวนมาก แหล่งน้ำที่พอจะเก็บกักไว้ใช้ตลอดปีมีอยู่จำกัด ฉะนั้น ในการพิจารณาขนาดที่ตั้ง และองค์ประกอบของแผนพัฒนาโครงการ จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงข้อจำกัดนี้ด้วย

บทที่ 3 แผนพัฒนาโครงการ

3.1 หลักการ

3.2 แผนแม่บท

3.2.1 แผนการใช้ที่ดิน

3.2.2 แผนการควบคุมการใช้ที่ดิน

3.3 แผนบูรณะโบราณสถาน

3.4 แผนการปรับปรุงภูมิทัศน์

3.5 แผนการจัดชุมชน

3.6 แผนพัฒนาด้านการท่องเที่ยว

3.7 แผนกการส่งเสริมรายได้และอาชีพ

3.8 แผนงานก่อสร้าง สาธารณูปโภค สาธารณูปการ

3.8.1 งานปรับปรุงพื้นที่

3.8.2 งานปรับปรุงชุมชน

3.8.3 งานพัฒนาแหล่งน้ำ

3.8.4 งานปรับปรุงถนน

3.8.5 งานพัฒนาไฟฟ้า

3.8.6 งานพัฒนาระบบการสื่อสาร

3.8.7 งานพัฒนาสาธารณูปการ

3.8.8 งานก่อสร้างอาคาร

บทที่ 3 แผนพัฒนาโครงการ

3.1 หลักการ

ในการวางแผนพัฒนาให้เกิดอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยได้ยึดถือ หลักการที่สำคัญดังนี้

1. ในด้านโบราณสถานควรมีเป้าหมายเพื่อดูแลโบราณสถานให้คงสภาพอยู่ในปัจจุบันไม่ให้พังทลายลง ส่วนงานบูรณะเพิ่มเติมนั้นควรทำให้ถูกขั้นตอนและหลักวิชา

2. จัดให้เกิดสภาพความร่มรื่นโดยอาศัยภาพพจน์ที่ได้จากข้อมูลในศิลาจารึก เป็นหลัก นอกจากนี้จะจัดให้โบราณสถานสำคัญ ๆ มีความเด่นชัดในด้านทัศนียภาพมากขึ้น

3. จัดเส้นทางคมนาคมภายในเชื่อมโยงระหว่างโบราณสถานแห่งต่าง ๆ เพื่อสะดวกต่อการเข้าชมและดูแลรักษาโบราณสถาน

4. ในกรณีที่จะต้องโยกย้ายชุมชนบางส่วน หรือจัดรูปการใช้ที่ดินเพื่อประโยชน์ในการสร้างอุทยานประวัติศาสตร์ จะต้องจัดหาที่อยู่อาศัยและที่ทำกินพร้อมทั้งสาธารณูปโภค ให้กับประชาชน

5. จัดให้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยให้มีบริการอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษาวัฒนธรรม โดยจัดให้มีสาธารณูปโภค การสื่อสารและที่พักอาศัยให้เหมาะสม

6. ในการจัดอุทยานประวัติศาสตร์ ควรพิจารณาให้สามารถดำเนินการได้ให้เป็นผลตามขั้นตอนให้เหมาะกับกำลังทุนทรัพย์และความสามารถในการบริหารโครงการ

7. ในการพัฒนาโครงการ ควรคำนึงถึงประโยชน์ทางเศรษฐกิจเช่น รายได้และการจ้างงานให้กับท้องถิ่นมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

3.2 แผนแม่บท

3.2.1 แผนการใช้ที่ดิน

การจัดอุทยานประวัติศาสตร์แห่งนี้จะเน้นให้เป็นอุทยานโบราณสถานที่สวยงามและร่มรื่นเอื้ออำนวยให้เกิดการดึงดูดให้มีการท่องเที่ยว แต่โดยที่อุทยานแห่งนี้มีชุมชนตั้งอยู่เดิมแล้ว จึงได้มีการวางแผนให้เป็นอุทยานที่มีชีวิตที่ให้ประชาชนได้อยู่อาศัย และประกอบสัมมาอาชีพตามปกติวิสัย ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงในด้านการและการประกอบอาชีพเพื่อบริการการท่องเที่ยวอยู่บ้างก็ให้มีการผสมกลมกลืนระหว่างชุมชนกับอุทยานแห่งนี้

ในการจัดที่ดินในเนื้อที่ 70 ตารางกิโลเมตร (43,750 ไร่) ได้จัดการใช้ที่ดินออกเป็น 6 ประเภท คือ บริเวณอุทยานฯ บริเวณสาธารณูปโภคสาธารณูปการ บริเวณชุมชนพักอาศัย บริเวณเกษตรกรรม และบริเวณป่าสงวน

3.2.1.1 บริเวณอุทยานฯ สำหรับโบราณสถานที่มีอยู่ จะมีการปรับปรุงบำรุงรักษาให้คงอยู่ในสภาพเดิม และการจัดภูมิทัศน์เพื่อเน้นความสัมพันธ์ของโบราณสถานต่าง ๆ และในบางบริเวณจะจัดให้มีสวนป่าหรือไม้ผลให้สอดคล้องกับข้อมูลตามศิลาจารึกรวมทั้งการจัดสร้างศูนย์บริการการท่องเที่ยวที่จอดรถและร้านขายของที่ระลึก บริเวณอุทยานฯนี้อยู่ในเขตกำแพงเมืองเป็นพื้นที่ใหญ่ และบริเวณโบราณสถานโดยรอบทั้ง 4 ด้าน เนื้อที่ที่จะใช้ทั้งสิ้นประมาณ 2,887 ไร่

3.2.1.2 บริเวณสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ประกอบด้วยถนน โรงเรียน สถานีอนามัย สถานีตำรวจ ซึ่งส่วนใหญ่ใช้เป็นที่บริการชุมชนเดิมและยอมให้อยู่ในบริเวณชุมชนเดิมได้ ซึ่งมีทั้งภายในกำแพงเมืองและบริเวณนอกกำแพงเมืองบางส่วน เนื้อที่ที่จะใช้ประมาณ 490 ไร่

3.2.1.3 บริเวณที่อยู่อาศัยของชาวเมือง สำหรับชุมชนเดิมที่ไม่กีดขวางการพัฒนาโครงการ จะทำการปรับปรุงให้มีสภาพดีขึ้น ส่วนบริเวณที่กีดขวางโครงการจะจัดที่ตั้งชุมชนให้ใหม่ในบริเวณต่าง ๆ ที่เหมาะสม บริเวณที่อยู่อาศัยนี้มีเนื้อที่ประมาณ 1,230 ไร่

กำหนดการพัฒนาการใช้ที่ดิน

ประเภท	พื้นที่		คิดเป็นร้อยละของพื้นที่ 70 กม.^{2}
	ไร่	กม^2	
1 บริเวณที่ปรับปรุงเป็นอุทยาน	3,402	5,248	7.48
— บริเวณโบราณสถาน	875	1.40	2.0
– บริเวณจัดภูมิสถาปัตย์	1,592	2.547	3.63
– ส่วนบริการของอุทยาน	135	0.21	0.03
– สวนป่าตามจารึก	800	1.280	1.82
2 บริเวณสาธารณูปโภค	490	0.748	1.06
3 บริเวณพักอาศัย	1.231	1.769	2.81
– ชุมชนเดิมที่ต้องปรับปรุง	287	0.469	0.655
— ชุมชนใหม่	428	0.677	0.967
– ชุมชนให้คงสภาพเดิม	520	0.833	1.19
บริเวณเกษตรกรรม	12,795	20.509	29.31
นาข้าว ไร่อ้อย	12,795	20,509	29.31
5 บริเวณป่าสงวน	26,057	41.96	59.56

3.2.1.4 บริเวณเกษตรกรรม โดยที่ประชาชนส่วนใหญ่ได้ใช้เนื้อที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมอยู่แล้ว ได้แก่ นาข้าว ไร่ สวน บริเวณเหล่านี้ที่ไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาโครงการ จะจัดให้มีการทำมาหากินตามปกติ แต่มีการควบคุมการใช้ที่ดินไม่ให้เป็นอุปสรรค ต่อการพัฒนาโครงการ มีเนื้อที่ประมาณ 13,410 ไร่

3.2.1.5 บริเวณป่าสงวน ปัจจุบันเป็นแหล่งต้นน้ำซึ่งอยู่ในความดูแลของกรมป่าไม้ จะจัดให้เป็นป่าสงวนตามเดิม โดยป้องกันไม่ให้มีการบุกรุกและเชื่อมโยง กับโครงการวนอุทยานของกรุมป่าไม้

เนื่องจากการใช้ที่ดินในปัจจุบันยังไม่สอดคล้องกับแผนพัฒนาโครงการ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องควบคุมการใช้ที่ดินเสียใหม่ แต่เพื่อไม่ให้เป็นการกระทบกระเทือนต่อความเป็นอยู่ของประชาชนโดยไม่จำเป็น จึงควรกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการควบคุมการใช้ที่ดินดังนี้คือ

(1) บริเวณที่มี นส.3 จำนวน 7000 ไร่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นที่นา จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องเวนคืนทั้งหมด ยกเว้นแต่ที่ดินใกล้เคียงโบราณสถานซึ่งเป็นบริเวณที่จะจัดภูมิทัศน์ ส่วนบริเวณที่ไม่ได้เวนคืน จะต้องควบคุมการใช้ที่ดินและการปลูกสร้างอาคารอย่างเข้มงวด

(2) บริเวณที่ดินสาธารณะในเขตกำแพงเมือง จะต้องดำเนินการใช้ที่ดินให้เป็นไปตามผังแม่บท โดยชดเชยการรื้อถอนให้แก่ครอบครัวที่จะต้องโยกย้าย

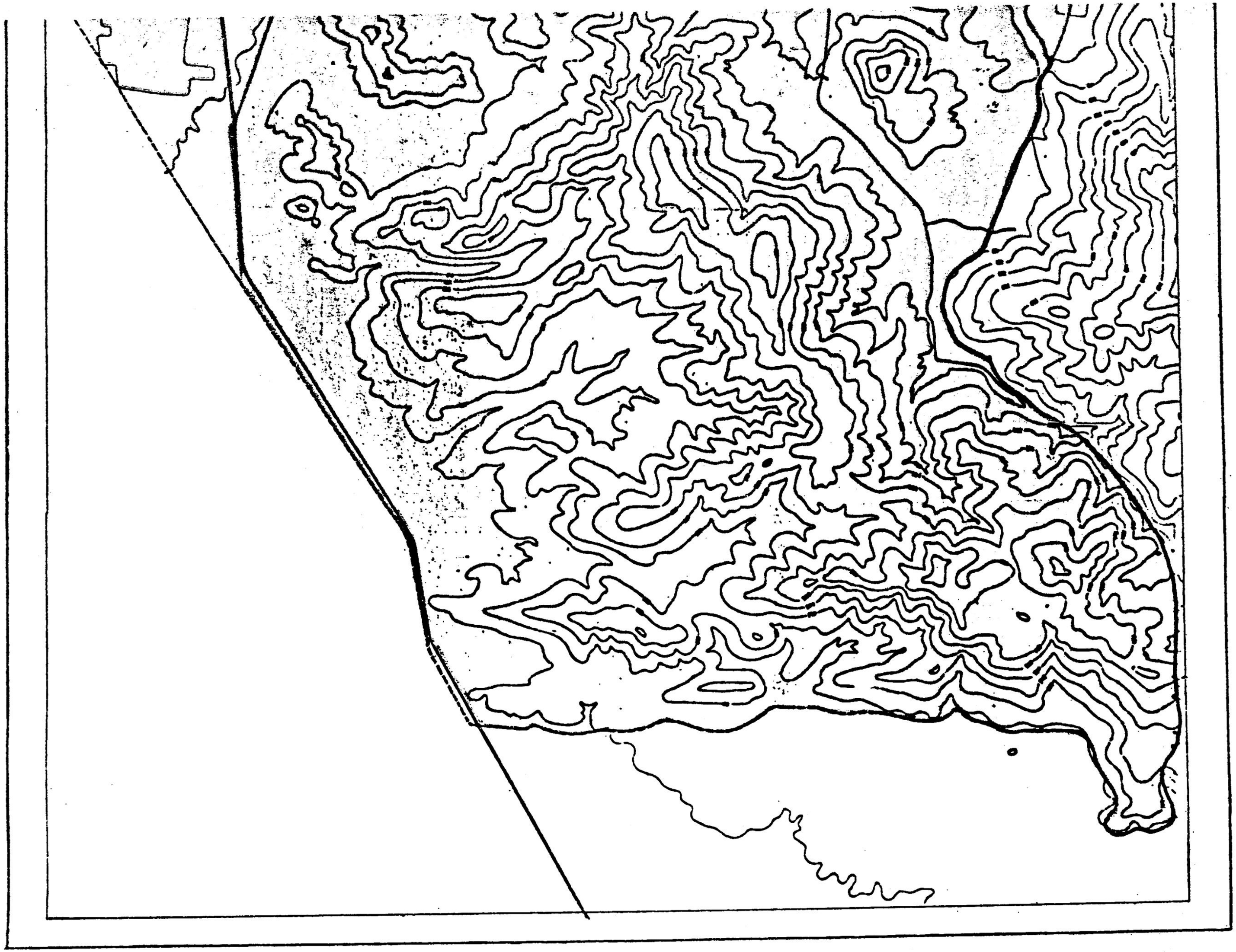
(3) ส่วนบริเวณที่ดินสาธารณะนอกเขตกำแพงเมืองจำนวน 7,000 ไร่ ที่ยังไม่มีการออก นส.3 ซึ่งชาวบ้านยังครอบครองอยู่ในปัจจุบันจะต้องมิให้มีการออก นส.3 อีกต่อไป เพื่อจะใช้ที่ส่วนหนึ่งเป็นที่ตั้งชุมชนใหม่และทำการปลูกสวนป่าตามโครงการ

3.3 แผนบูรณะโบราณสถาน

ในการกำหนดแผนพัฒนาบูรณะโบราณสถานและงานขุดค้นทางโบราณคดี มีเป้าหมายที่จะรักษาโบราณสถานไว้ให้มั่นคงถาวรตลอดจนปรับปรุงบูรณะบางส่วนที่ทำได้ และปรับปรุงรอบโบราณสถานให้ร่มรื่น

หลักในการบูรณะโบราณสถานนั้น จะดำเนินตามขั้นตอนและระบบการอนุรักษ์โบราณสถานตามหลักวิชาการ ซึ่งจะต้องสำรวจ ขุดค้น วิเคราะห์ และบูรณะให้เป็นขั้นตอน ส่วนมาตรฐานในการดำเนินการนั้นจะต้องอาศัยแนวทางตามหลักการ กฎบัตรสากลว่าด้วยการ สงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่ตราขึ้น ณ เมืองเวนิส โดยพยายามรักษาพยานหลักฐานอารยธรรมในอดีตเท่าที่จะทำได้โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงรูป หรือเครื่องตกแต่งและพยายามคงสภาพสิ่งแวดล้อมของโบราณสถานไว้เช่นเดิม

ในการบูรณะนั้น จะใช้วัสดุเดิมและจะไม่ต่อเติมโดยขาดหลักฐานที่เชื่อถือได้ในกรณีที่จะต้องเสริมชิ้นส่วนที่ขาดหายไปให้กลมกลืนกับส่วนใหญ่ จะต้องให้เห็นชัดว่าต่างจากของเดิม ส่วนเทคนิคในการอนุรักษ์นั้นอาจใช้เทคนิคสมัยใหม่ได้ถ้ามีการพิสูจน์ประสิทธิภาพโดยการยืนยันทางวิทยาศาสตร์แล้ว

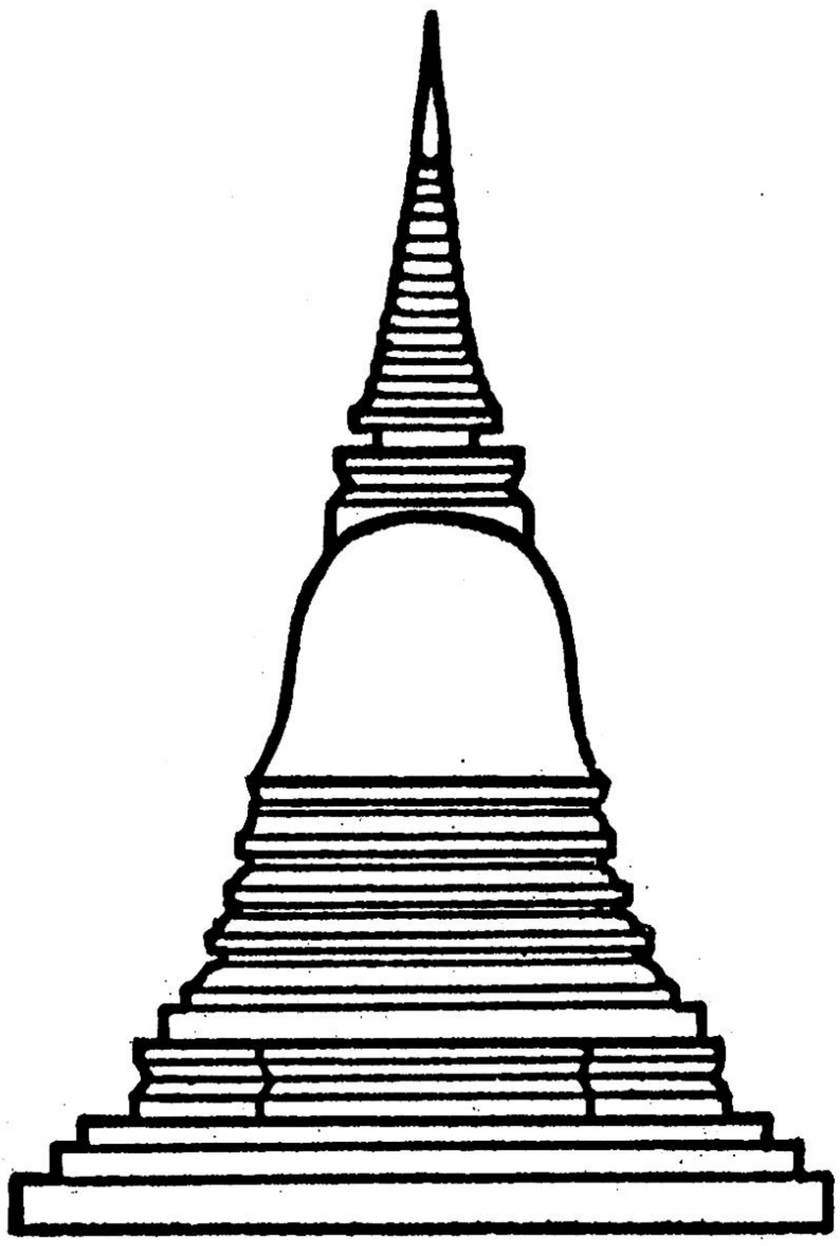
โดยที่โบราณสถานมีอยู่กระจัดกระจายถึง 125 แห่ง จึงไม่สามารถดำเนินการได้พร้อมกัน จึงต้องแบ่งบูรณะออกเป็นกลุ่ม ๆ เพื่อให้เกิดผลสำเร็จในระยะสั้น โดยเลือกกลุ่มโบราณสถานที่หนาแน่นและมีความสำคัญในด้านท่องเที่ยวและมีแหล่งน้ำเพียงพอที่จะปรับปรุงด้านภูมิทัศน์ไปด้วย

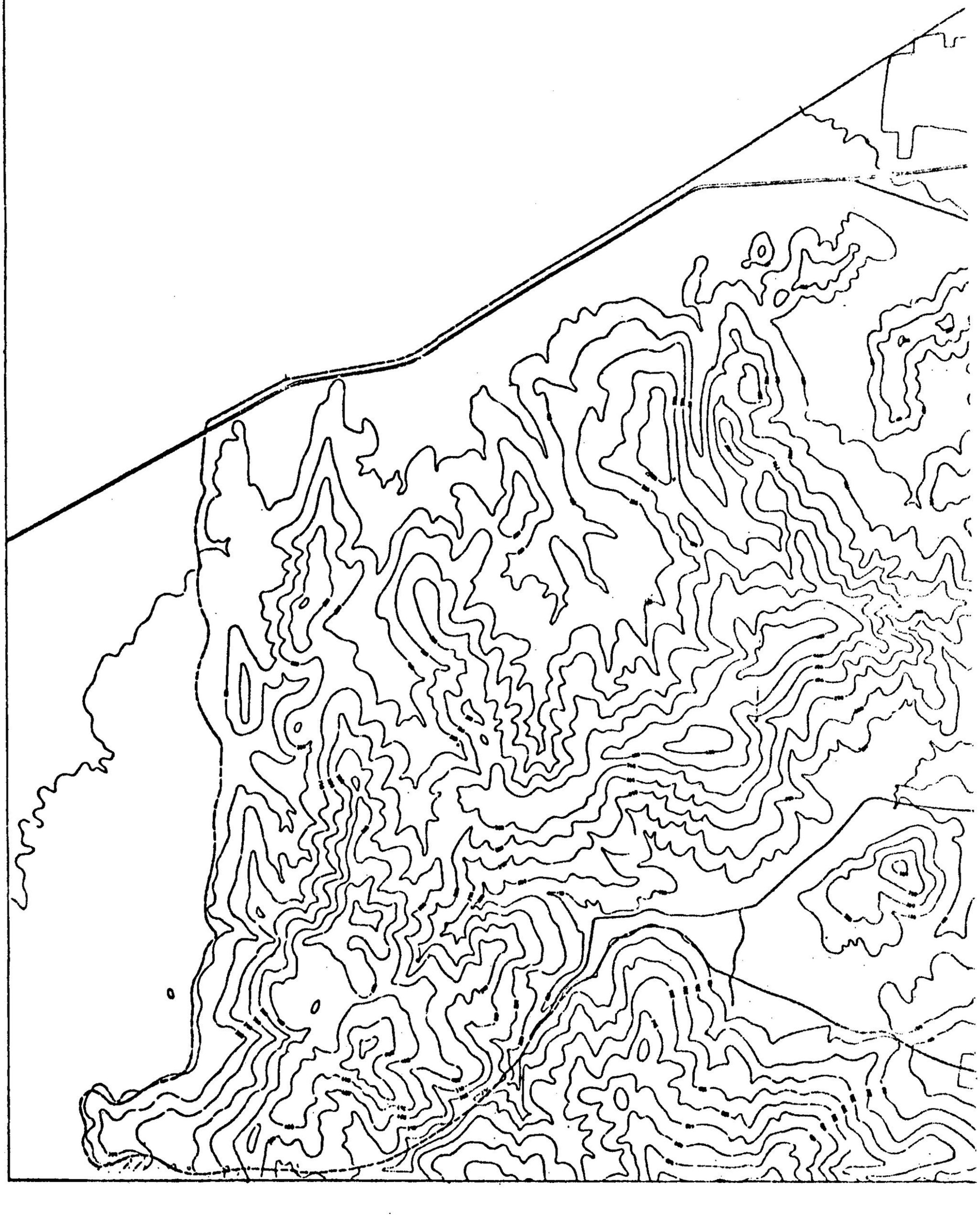
อย่างไรก็ดีในขณะที่ยังขาดการขุดค้นทางวิชาการอยู่ควรจะบูรณะเฉพาะโบราณสถานที่ปรากฏหลักฐานเด่นชัด และไม่เป็นการกีดขวางการพัฒนาและเพื่อเป็นการป้องกันการผิดพลาด

ในการดำเนินการนี้ได้กำหนดแผนดำเนินการไว้เป็นระยะ 10 ปี เพื่อบูรณะโบราณสถานได้ทั้งหมด 126 แห่ง โดยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ

ระยะแรก (2521–2524) ส่วนใหญ่จะเป็นขุดค้นเพื่อหาร่องรอยทางวิชาการ ในชั้นนี้ประมาณการไว้ว่าจะขุดประมาณ 125 หลุม และขุดแต่งและบูรณะโบราณสถานภายในกำแพงเมืองและบริเวณรอบวัดพระพายหลวง โดยขุดแต่งเพิ่มเติมจากเดิมที่ดำเนินการไว้แล้ว 42 แห่ง พร้อมทั้งจะได้ทำการกำจัดวัชชพืชที่ปกคลุมโบราณสถานออกด้วย

ระยะที่ 2 (2525–2530) จะทำการขุดแต่งเพิ่มเติมส่วนที่เหลือในบริเวณโดยรอบซึ่งประมาณการขุดค้นไว้ 400 หลุม และขุดแต่งบูรณะโบราณสถานที่ทำไว้เดิม 29 แห่ง และที่ยังไม่ได้ดำเนินการอีก 47 แห่ง

ทิศเหนือ	
ทิศใต้	
ทิศตะวันออก	
ทิศตะวันตก	
กลางเมือง	

3.4 แผนการปรับปรุงภูมิทัศน์

ในการปรับปรุงภูมิทัศน์นั้น มีจุดประสงค์ที่จะสร้างบรรยากาศในจารึก และหลักฐานอื่นให้ใกล้เคียงที่สุด และเพื่อปรับปรุงคุณภาพด้านทัศนียภาพของสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไป และตามจุดสำคัญต่าง ๆ

ในการปรับปรุงภูมิทัศน์นั้น จะเน้นให้ตัวโบราณสถานและหลักฐานทางโบราณคดีเป็นตัวสำคัญ และให้ความสำคัญของวิวด้านตะวันตกโดยอาศัยเขาหลวงเป็นฉากหลัง นอกจากนี้ควรเปิดทัศนวิสัยให้เชื่อมโยงโบราณสถานที่กระจัดกระจาย สร้างลำดับของที่ว่าที่เหมาะสม เพื่อเผยให้เห็นโบราณสถานเด่นชัดขึ้น

ส่วนการสร้างป่าผลไม้นั้น จากข้อมูลการสำรวจดินของกรมพัฒนาที่ดิน ปรากฏว่าสามารถจะสร้างสวนผลไม้ได้ในบริเวณโดยรอบ ส่วนป่าที่ได้เสนอไปผังแม่บทนั้น จะมีอยู่กำแพงเมืองและนอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ บริเวณด้านตะวันตกแพบอรัญญิก และกลุ่มโบราณสถานบริเวณเชิงเขา ส่วนทางด้านใต้และด้านตะวันออกจะจัดทำเป็นจุด ๆ ไปเท่าที่สภาพดิน และน้ำจะเอื้ออำนวยให้

3.4.1 เกณฑ์ในการวางแผนและออกแบบ

3.4.1.1 เกณฑ์ในเรื่องวัสดุพืชพันธุ์

ไม้ยืนต้น

1) ในบริเวณที่กำหนดเป็นสวนป่าให้ใช้ต้นไม้ตรงตามชนิดที่ปรากฏในจารึก

2) ต้นไม้อื่นที่ปลูกเพื่อประโยชน์ใช้สอยทางภูมิสถาปัตยกรรมเช่นการให้ร่มเงาหรือปลูกเพื่อปิดบังสิ่งไม่น่าดูให้ใช้ต้นไม้ที่ขึ้นอยู่เดิมในท้องถิ่น

3) หลีกเลี่ยงการใช้ต้นไม้ต่างถิ่นหรือต้นไม้ต่างประเทศที่อาจทำให้เสียเอกลักษณ์ ต้นไม้ต่างประเทศเดิมที่มีอยู่ให้ค่อย ๆ ปลูกทดแทนด้วยต้นไม้ท้องถิ่น

4) รักษาต้นไม้เดิมไว้ทั้งหมด เพื่อประหยัดงบประมาณและเวลา

ไม้ประดับ การปลูกไม้ดอกประดับเป็นสิ่งจำเป็นในบางจุดทั้งนี้เพื่อเป็นการเพิ่มแรงดึงดูดนักท่องเที่ยว แต่การใช้ไม้ดอก ไม้ประดับก็เป็นภาระในด้านการบำรุงรักษา ดังนั้นจึงควร

1) ใช้ต้นไม้ที่ทนทาน เป็นประเภทยืนต้น โดยพยายามหลีกเลี่ยงการใช้ไม้ล้มลุกโดยไม่จำเป็น

2) การปลูกควรปลูกเป็นกลุ่ม ไม่กระจัดกระจาย

3) ตำแหน่งที่ปลูกควรอยู่ใกล้ผู้มอง เช่นใกล้บริเวณริมทางเดินหรือบริเวณที่นั่งพัก

3.4.1.2 เกณฑ์ในการสร้างส่วนป่าตามจารึก

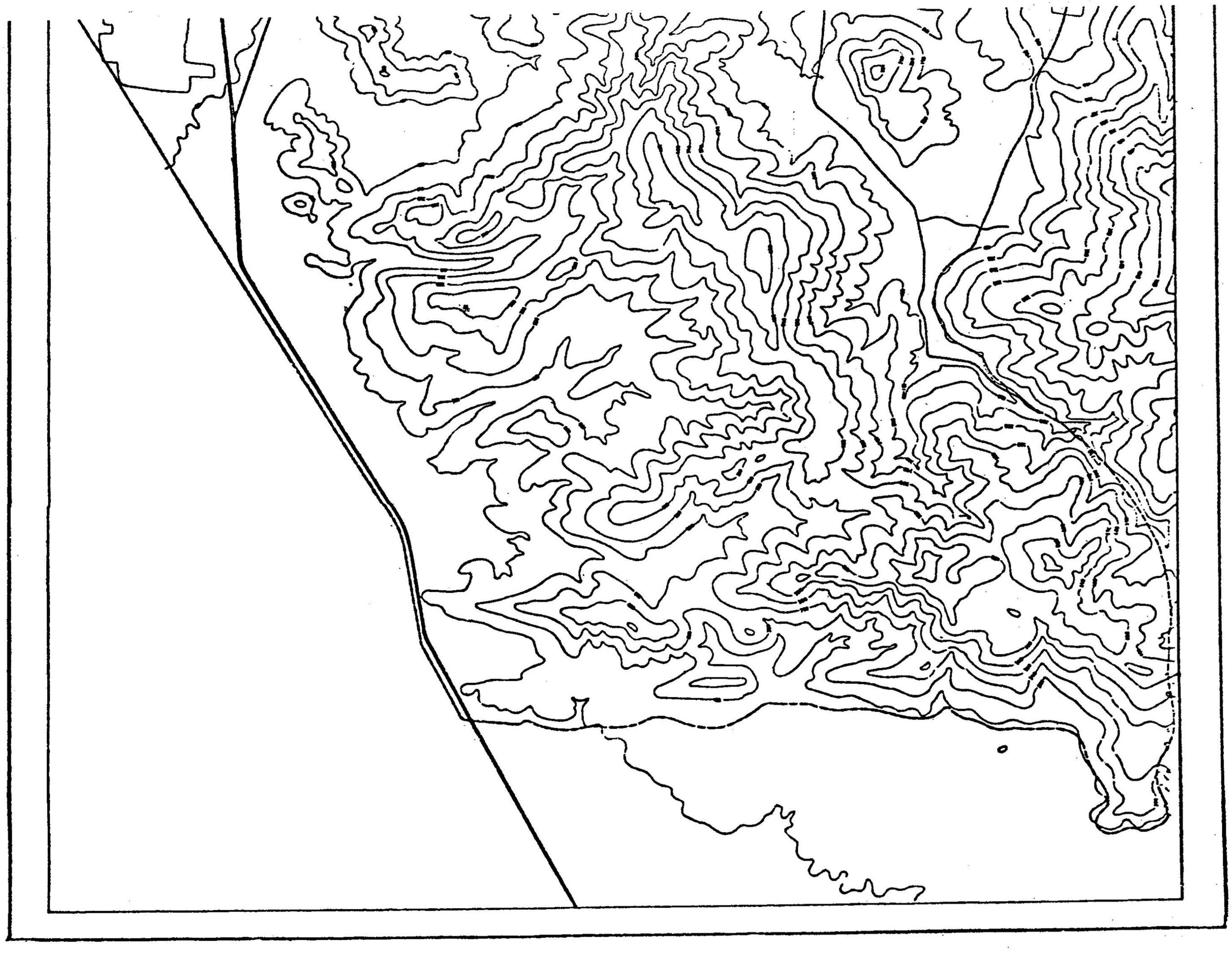
1) ปลูกเป็นกลุ่มใหญ่เพียงพอให้เกิดความรู้สึกเป็นป่า แต่ขณะเดียวกันก็ไม่ให้มีความลึกจนเกิดความรู้สึกเปลี่ยวน่ากลัว

2) การปลูกไม่ควรปลูกเป็นแพตารางสม่ำเสมอเหมือนสวนผลไม้ในปัจจุบันแต่ควรปลูกเป็นกลุ่มแพป่า

3) พยายามใช้ลักษณะการจัดกลุ่มป่าผลไม้เข้าช่วยในการสร้างที่ว่างและเสริมคุณภาพของที่ว่าง

3.4.1.3 เกณฑ์ในการปรุงแต่งภูมิทัศน์บริเวณโบราณสถาน

1) ขจัดไม้พุ่มเตี้ยที่ปิดทัศนวิสัยที่พุ่งสู่โบราณสถาน หรือทิวทัศน์ที่งดงามแต่ให้เก็บรักษาต้นไม้ยืนต้น (TREES) ไว้ทั้งหมด

2) พยายามปิดบังสิ่งที่รกตาด้วยการใช้ต้นไม้

3) ลักษณะการออกแบบจะต้องเรียบง่าย สะอาด เพื่อเสริมตัวโบราณสถาน ไม่ควรออกแบบในลักษณะทำลายความสำคัญของโบราณสถาน

3.4.1.4 เกณฑ์การออกแบบอาคารและสิ่งก่อสร้างใหม่

1) ความสูงไม่ควรเกินสองชั้นหรือสูงไม่เกินระดับยอดไม้

2) วัสดุถาวรเป็นวัสดุท้องถิ่น เช่น ไม้ อิฐ หรือวัสดุอย่างอื่นที่ใช้ก่อสร้างโบราณสถาน เช่น หินชนวน ศิลาแลง เท่าที่หาได้

3) สีควรเป็นสีธรรมชาติของวัสดุ

4) รูปทรงแม้จะต้องออกมาตามลักษณะของการใช้สอยในปัจจุบันก็ตามแต่ควรมีลักษณะการแสดงออกที่กลมกลืนกับโบราณสถาน

5) จะต้องคิดอยู่เสมอว่าอาคารและสิ่งก่อสร้างใหม่จะต้องเป็นรองโบราณสถาน และภูมิทัศน์ จึงควรซ่อนหรือปิดบังมิให้เด่นโดยถอยร่นหรือใช้ปิดบังทางภูมิทัศน์

6) หอสูงเช่น หอถังประปาจะต้องกำหนดไว้ในตำแหน่งที่มีอยู่นอกทิศทาง การมองโบราณสถานหรือทิวทัศน์

3.4.1.5 เกณฑ์ในการออกแบบสิ่งประกอบทางภูมิทัศน์

1) ทางเดินควรมีความกว้างเพียงพอกับปริมาณของคนที่จะเดินบนเส้นทาง ทางเดินทั่วไปควรใช้เส้นโค้งให้เกิดความรู้สึกชวนเดิน และควรแนบไปกับความสูงต่ำของบริเวณ

ในทางเดินที่ใกล้หรือติดกับโบราณสถานควรใช้เส้น เรขาคณิตที่เข้ากับตัวโบราณสถานนั้น

2) บริเวณนั่งเล่นควรเลือกบริเวณที่ร่มรื่น เช่น ใต้ต้นไม้ใหญ่ริมน้ำและควรเป็นจุดที่แลเห็นโบราณ-สถานหรือทิวทัศน์ บริเวณนั่งเล่นควรลาดพื้นแข็งด้วยอิฐหรือศิลาแลง

3) ม้านั่งควรใช้วัสดุที่ถาวร เช่น ไม้อัดน้ำยา แผ่นศิลาหรือคอนกรีตเปลือยขนาดและรูปทรงควรหนักแน่นถาวรและควรยึดติดกับที่เคลื่อนย้ายไม่ได้ ม้านั่งหินขัดท้องตลาดไม่ควรใช้เด็ดขาด

4) ป้ายบอกข้อความ เครื่องหมาย ป้ายชื่อต่าง ๆ ควรออกแบบให้เข้ากันกับสิ่งแวดล้อม ใช้วัสดุที่ถาวรทนทาน ตัวอักษรควรอ่านง่าย ข้อความกะทัดรัดหากใช้สัญลักษณ์แทนได้ก็จะประหยัดเพราะไม่ต้องเขียนเป็นตัวอักษรสองภาษา ลักษณะการออกแบบและวัสดุควรเป็นอย่างเดียวกันทั้งหมด

5) การให้แสงสว่างในบริเวณโบราณสถาน ควรซ่อนดวงโคมทั้งหมดไว้ที่พื้น หรือบริเวณไม้พุ่มแล้วส่องพุ่งไปยังตัวโบราณสถาน ไฟทางเดินควรเลือกแบบที่ต่ำกว่าระดับสายตาและแบบง่าย ๆ เป็นของภูมิทัศน์ สายไฟทั้งหมดในบริเวณโบราณสถานควรต้องเดินใต้ดิน

ดวงโคมที่จำเป็นต้องอยู่สูง เช่น โคมไฟถนนควรใช้รูปทรงง่าย หลีกเลี่ยงการใช้รูปทรง "ไทย ๆ" เนื่องจากจะก่อให้เกิดความสับสนทางประวัติศาสตร์

3.4.1.6 เกณฑ์ในการวางแนวถนนใหม่

1) หลีกเลี่ยงการ "ตัด" ที่จะก่อให้โดยให้เกิดแผลจากรอยถากขนาดใหญ่

2) ใช้วิธีแอบซ่อนถนนไปกับภูมิทัศน์โดยให้ลดเลี้ยวไปตามภูมิประเทศและแนวกลุ่มต้นไม้

3) แนวถนนควรวางแบบ "โค้งยาว" (curve linear) คือการใช้เส้นโค้งเชื่อมด้วยเส้นตรงแทนเส้นตรงเชื่อมด้วยเส้นโค้งแบบทั่วไป

4) วางแนวถนนให้ผ่านเข้าไปในจุดมองโบราณสถาน หรือทิวทัศน์และจัดทำที่พักรถ เพื่อชมโบราณสถานหรือทิวทัศน์ในที่ที่สามารถทำได้

5) ความกว้างควรให้น้อยเท่าที่จำเป็น

6) ออกแบบให้ใช้ความเร็วต่ำ

ข้อเสนอแนะในการบำรุงรักษา

1) จัดตั้งเรือนเพาะชำเพื่อ จัดเตรียมกล้าไม้ที่จะใช้ปลูกป่าผลไม้

2) จัดหาแหล่งน้ำเพื่อใช้รดพืชพันธุ์และสนามในเขตกำแพงเมืองเสนอให้ต่อท่อจากเขื่อนสรีดภงก์ ซึ่งมีระดับผิวน้ำสูงกว่าตัวเมืองประมาณ 20–25 เมตรและจัดหาอุปกรณ์พ่นน้ำชนิดถอดหัวเก็บได้ จะประหยัดและมีประสิทธิภาพกว่า

3) จัดเพิ่มรถตัดหญ้าให้เพียงพอกับเนื้อที่สนามและควรมีโรงซ่อมเบาเพื่อบำรุงรักษาเครื่องยนต์

4) จัดอบรมคนงานบางส่วนให้เป็นคนสวน

5) จัดวางที่รับมูลฝอยไว้ให้มากที่สุดโดยเฉพาะจุดที่มีคนมาก

3.4.2 งานปรับปรุงภูมิทัศน์ แบ่งออกได้ 3 ประเภท ดังนี้คือ

ประเภท ก. (Category A) ได้แก่งานปรับที่ดิน งานตัดต้นไม้ และการปลูกทดแทนเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 912 ไร่

ประเภท ข. (Category B) ได้แก่งานขุดสระ ทำขอบสระ ขุดลอกคูเมืองและตระพังต่าง ๆ รวมทั้งการปลูกพืชคลุมดินด้วย จำนวนเนื้อที่ประมาณ 617.2 ไร่

ประเภท ค. (Category C) ได้แก่งานที่ต้องทำค่อนข้างละเอียด ได้แก่งาน ทำทางเท้า ที่จอดรถ ไฟส่องทางตลอดจนป้ายต่าง ๆ เนื้อที่ประมาณ 63 ไร่

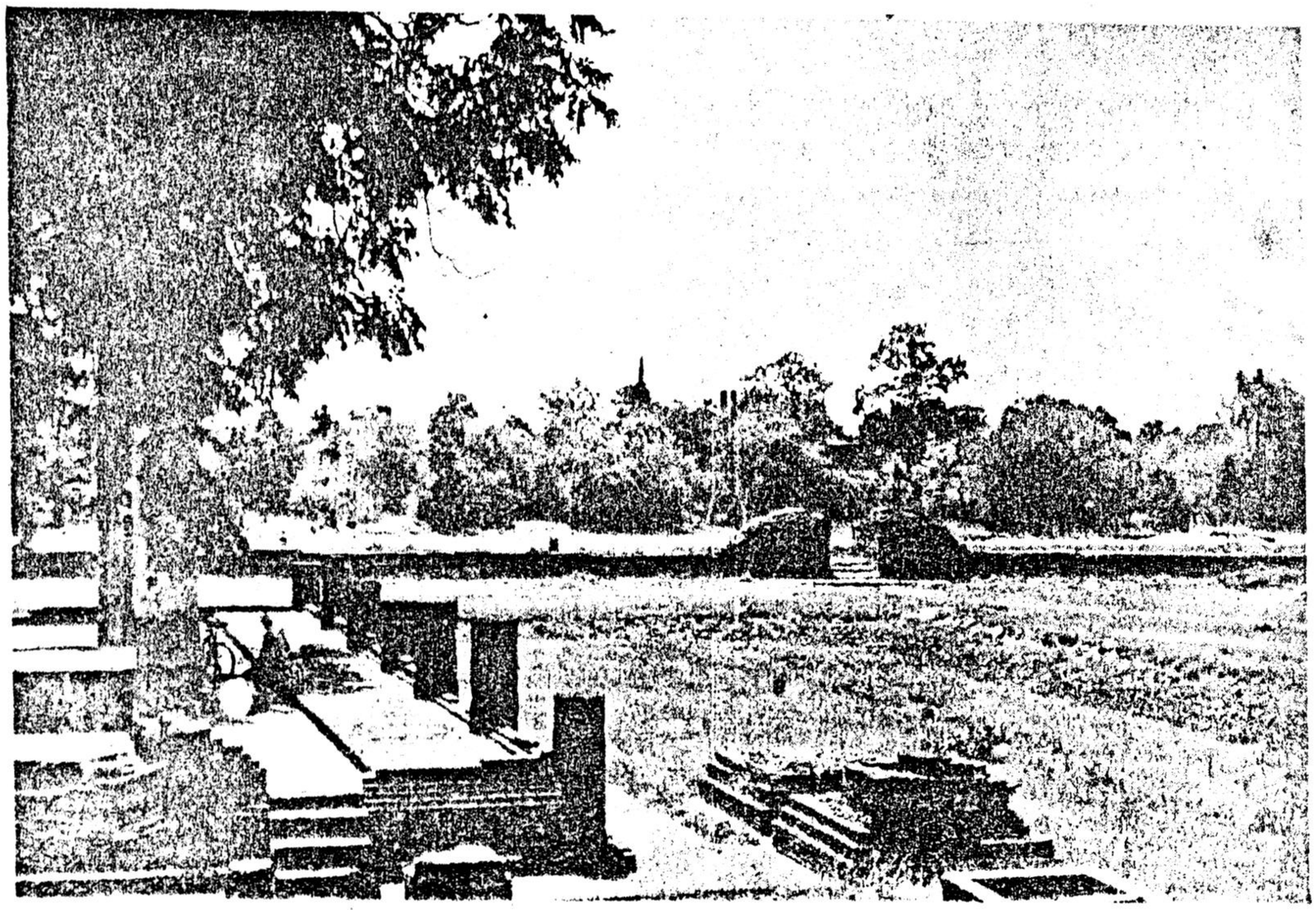
นอกจากนี้ยังมีงานปลูกสวนป่าตามจารึกอีกประมาณ 800 ไร่ โดยกำหนดตำแหน่งและจำนวนเนื้อที่การปลูกยึดหลัก 2 ประการ คือ

ก. หลักฐานทางโบราณคดีที่แน่ชัดแล้ว เช่น ป่าตาล ป่ามะม่วง ฯลฯ

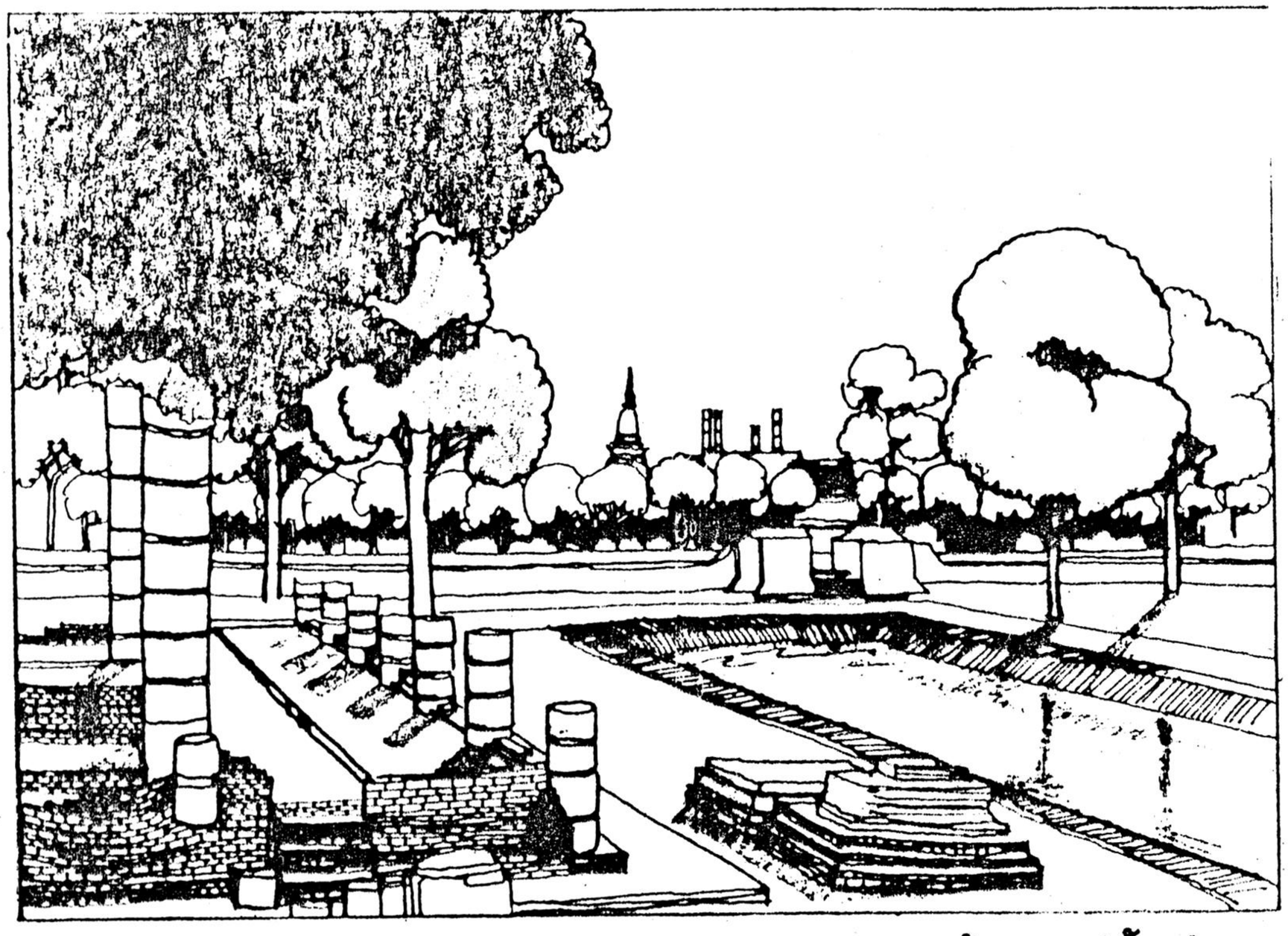
ข. สมรรถนะของดินในปัจจุบันที่สามารถปลูกพืชสวนได้

จากจุดแบ่งบริเวณและการเลือกชนิดของพืชที่จะนำมาปลูกจะต้องกระทำโดยยึดรายละเอียดในชั้นออกแบบโดยยึดเกณฑ์ในหัวข้อ 3.4.1

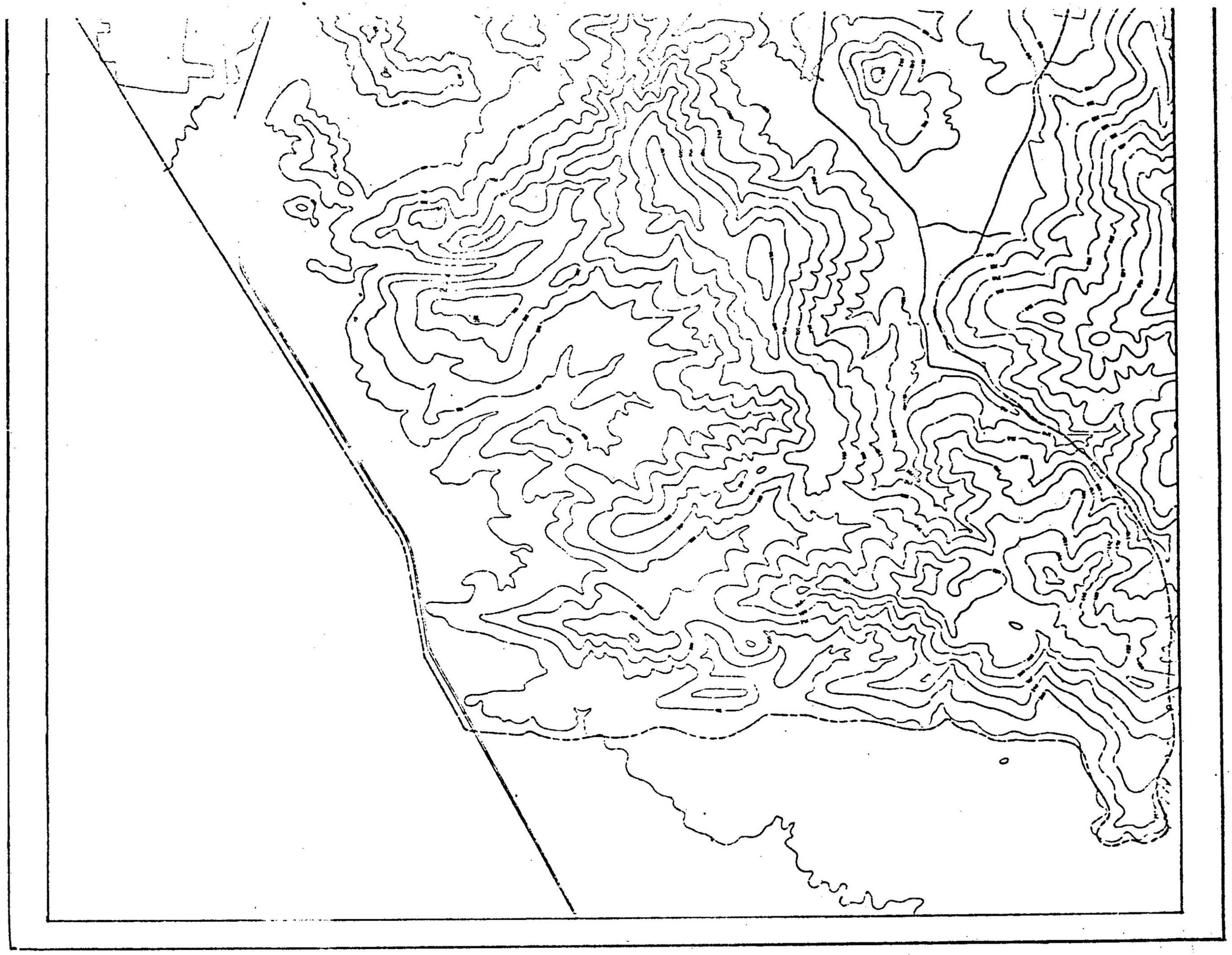
ตัวอย่างการปรับปรุงภูมิสถาปัตย์

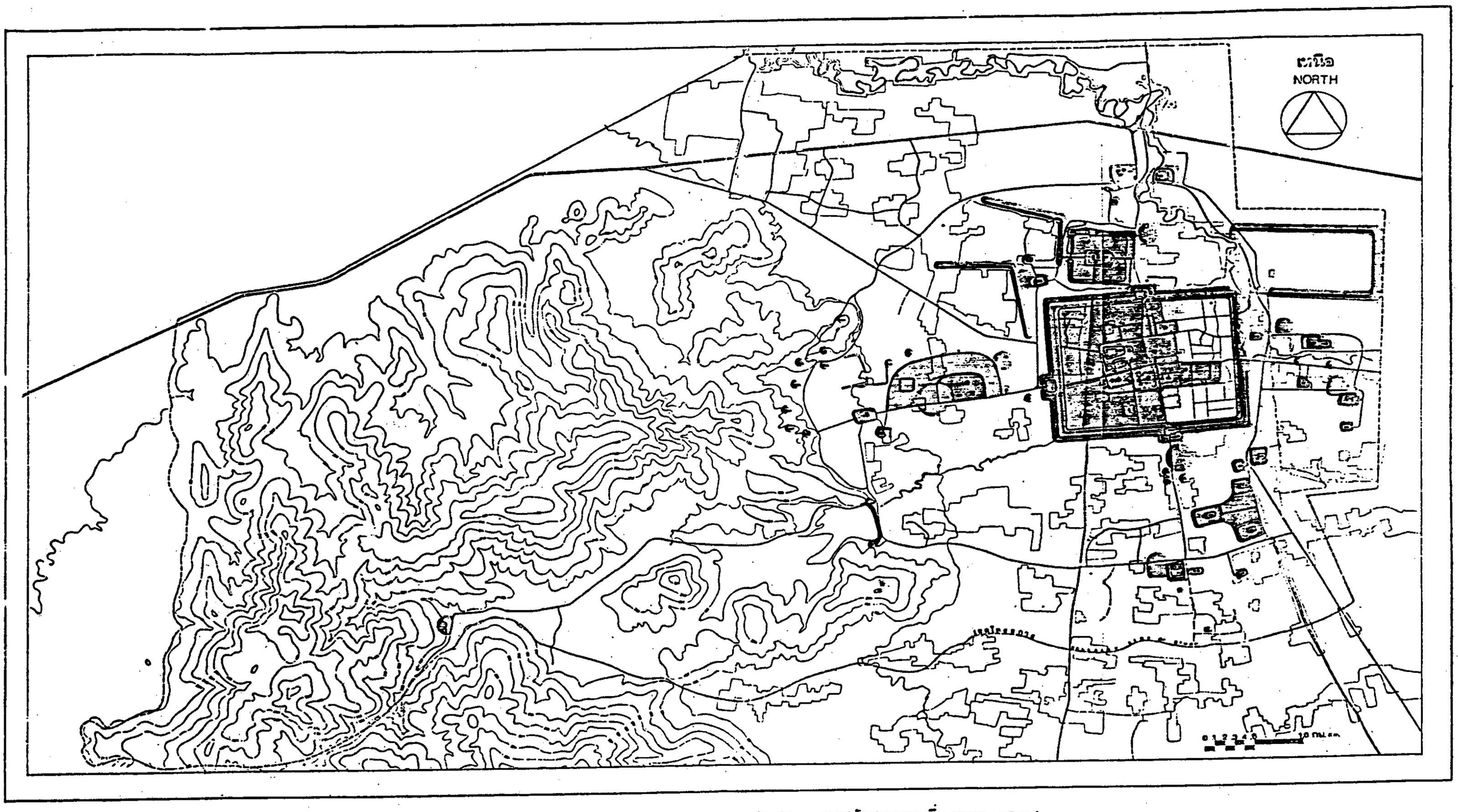

สภาพปัจจุบัน

สภาพหลังการปรับปรุง

งานปรับปรุงระยะที่ 1 (2521 2524)

งานปรับปรุงระยะที่ 2 (2525 2530)

งานปลูกพืชสวนตามประวัติศาสตร์ (2521 2524)

ผังการดำเนินงานปรับปรุงภูมิทัศน์

3.5 แผนการจัดชุมชน

เนื่องจากการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์จำเป็นต้องปรับปรุงโบราณสถานสาธารณูปโภค และสิ่งแวดล้อมตามผังแม่บท จึงจำเป็นที่จะต้องกั้นเขตโบราณสถานและสาธารณูปโภค โดยโยกย้ายครอบครัวที่อยู่ในเขตข้อกำหนดดังกล่าวออกไป ส่วนบ้านเรือนราษฎรที่ไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาโครงการ จะทำการเสริมสาธารณูปโภคและปรับปรุงแหล่งที่อยู่อาศัย ให้สอดคล้องกับการพัฒนาโครงการ

3.5.1 แผนการดำเนินการเกี่ยวกับชุมชนสามารถแยกได้ 3 ทางคือ

1) ชุมชนที่คงสภาพเดิมได้แก่บ้านเรือนราษฎรที่อยู่ในบริเวณที่ไม่กีดขวางการพัฒนาโครงการอุทยานประวัติศาสตร์

2) ชุมชนที่ต้องปรับปรุง ได้แก่บ้านเรือนที่ตั้งไม่กีดขวาง การพัฒนาโครงการอุทยานประวัติศาสตร์ แต่ขัดกับการพัฒนาปรับปรุงด้านภูมิทัศน์

3) ชุมชนที่ต้องโยกย้าย ได้แก่บ้านเรือนราษฎรที่ตั้งกีดขวางการพัฒนาโครงการอุทยานประวัติศาสตร์

3.5.2 แนวความคิดในการจัดชุมชน

1) บ้านเรือนที่คงสภาพเดิมไม่จำเป็นต้องมีการปรับปรุงอาคาร แต่ให้จัดสาธารณูปโภค เสริมเพื่อให้เกิดความสะดวกสบายกับราษฎรตามความเหมาะสม

2) บ้านเรือนที่ต้องปรับปรุง ต้องมีการเปลี่ยนแปลงการใช้วัสดุบางอย่างให้สอดคล้องกับการจัดภูมิทัศน์ในบริเวณโครงการ และจัดสาธารณูปโภคเสริมให้เกิดความสะดวกสบายตามความเหมาะสม

3) บ้านเรือนที่ต้องโยกย้ายต้องจัดทำโดยการ

ก. เพิ่มจำนวนครัวเรือนในชุมชนที่ยังมีความแน่นน้อยจำนวน 60 ครัวเรือน ซึ่งย้ายจากครัวเรือนที่อยู่นอกเขตกำแพงเมือง

ข. จัดตั้งชุมชนใหม่ โดยจัดตั้งได้ประมาณ 200 ครัวเรือน เนื่องจากมีขีดจำกัดในเรื่องจัดหาน้ำใช้ จัดสาธารณูปโภคและให้กรรมสิทธิ์ถือครองที่ดินให้

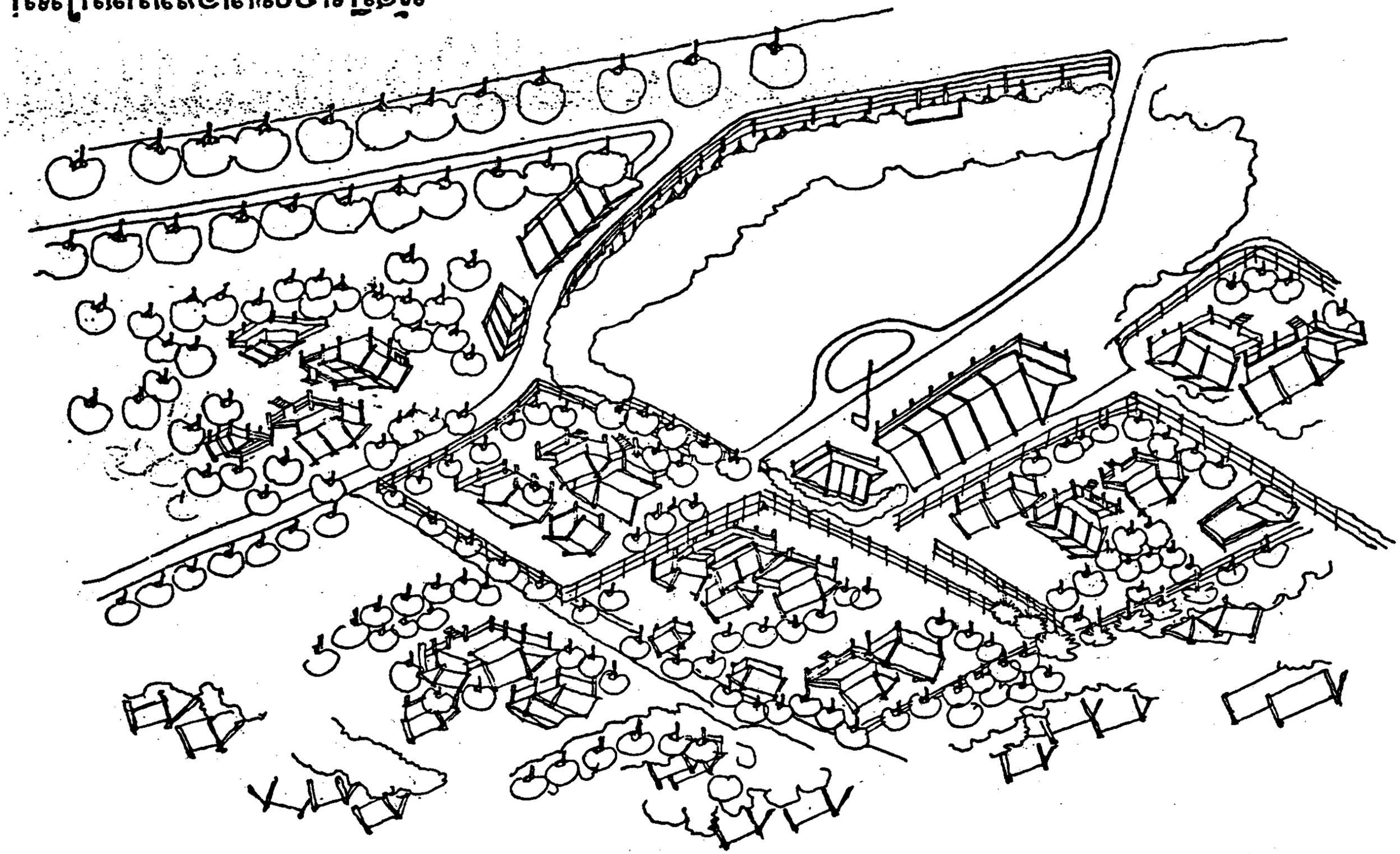
นอกจากนี้มีอีก 60 ครอบครัว เป็นการจัดชุมชนให้เป็นกลุ่มโดยโยกย้ายครอบครัวที่กีดขวางไปเพิ่มในชุมชนที่มีความหนาแน่นน้อยในบริเวณต่าง ๆ ณ ผังการปรับปรุงชุมชน ส่วนการโยกย้ายจะได้รับค่ารื้อถอนด้วย

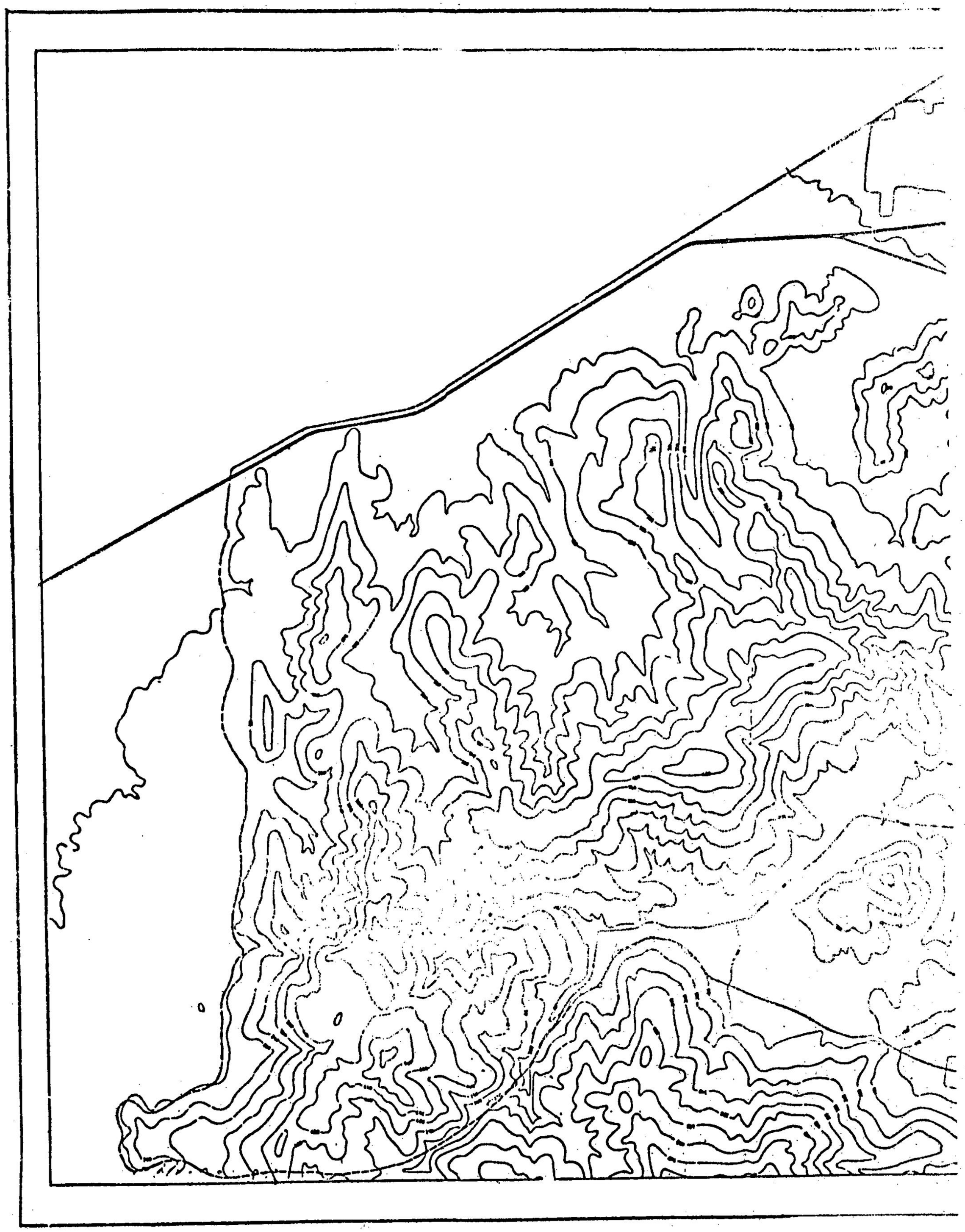
(2) งานปรับปรุงชุมชนเดิม ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ทางด้านตะวันออกของตัวเมืองทั้งภายในและนอกเขตกำแพงเมืองมีเนื้อที่ประมาณ 281 ไร่ เป็นการจัดการใช้ที่ดินเสียใหม่รวมทั้งการจัดบริการสาธารณูปโภค ส่วนบ้านพักอาศัยนั้นจะใช้วิธีการควบคุมการก่อสร้างให้สอดคล้องกับการพัฒนาโครงการ

3.5.3 ชุมชนใหม่

1) ในการจัดชุมชนใหม่กำหนดให้ตั้งอยู่ในบริเวณทุ่งนิคมใหม่ ซึ่งอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือเพราะอยู่ใกล้บริเวณที่นาและชุมชนที่มีอยู่เดิม มีทางสายคมนาคมหลักอยู่แล้วและเป็นที่ดอนน้ำท่วมไม่ถึง และไม่เป็นการกีดขวางต่อการขุดค้นด้านโบราณคดี ในชุมชนใหม่แห่งนี้มีน้ำพอที่จะใช้ได้ประมาณ 200 ครอบครัว โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ๆ ละ 50 ครอบครัว โดยจัดให้มีที่โล่งสาธารณะและมีสถานที่บริการชุมชนด้วย การจัด

NEW COMMUNITY VIEW

ที่ดินให้อยู่อาศัย แต่ละครอบครัวจัดที่ดินสำหรับปลูกบ้าน ทำสวนและเลี้ยงสัตว์ประมาณแปลงละ 1.5 ไร่ โดยให้ราษฎรถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดิน ส่วนการจัดสาธารณูปโภค ให้มีทางคมนาคมเข้าถึงทุกแปลง สามารถเชื่อมกับสายคมนาคมหลักได้ด้วย นอกจากนี้ยังจัดน้ำใช้และไฟฟ้าให้ ทางด้านสาธารณูปการ จัดให้มีโรงเรียนชั้นประถม สถานีอนามัยขนาดเล็ก สหกรณ์ ฯลฯ

แนวทางดำเนินงาน การปรับปรุงชุมชนจำเป็นจะต้องทำแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยดำเนินการเป็นขั้นตอน ดังนี้

1) ทำการจดทะเบียนจำนวนครัวเรือนที่อยู่ในบริเวณโครงการและออกมาตรการการหยุดความเจริญเติบโตของชุมชน

2) ออกมาตรการเพื่อการรื้อถอนโยกย้ายบ้านเรือนในชุมชนเดิม พร้อมทั้งทำการปรับปรุงบริเวณและสร้างสาธารณูปโภคในบริเวณชุมชนใหม่

3) ทำการปรับปรุงสาธารณูปโภคในชุมชนเดิมสำหรับบ้านเรือนที่ไม่ถูกรื้อถอน บางชุมชนที่จำเป็นต้องเพิ่มจำนวน ต้องเตรียมสาธารณูปโภคด้วย

3.6 แผนพัฒนาด้านการท่องเที่ยว

ในการวางแผนการท่องเที่ยวในชั้นนี้ยังขาดข้อมูลการท่องเที่ยวที่สมบูรณ์ ขาดข้อมูลการสำรวจเบื้องต้น ถ้าหากไม่มีการปรับปรุงใด ๆ คาดว่าจะมีนักท่องเที่ยวมาสุโขทัยประมาณ 33,000 คน และถ้าใช้อัตราการคาดคะเนเท่ากับการเพิ่มของนักท่องเที่ยวสำหรับประเทศไทยทั้งหมด ปีละ 10% จะมีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ดังนี้

ปี พ.ศ.	2520	33,000
"	2521	36,300
"	2522	39,930
	2524	48,315

สำหรับนักท่องเที่ยวภายในประเทศนั้นในปี พ.ศ. 2520 จะมี 110,000 คน ถ้าคิดแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามอัตราการเพิ่มของผลผลิตรวมของชาติปกติประมาณ 3.0% ต่อปี จะมีนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาสุโขทัย ดังนี้

ปี พ.ศ.	2520	110,000 คน
"	2521	113,300 คน
"	2522	116,699 "
"	2523	120,200 " "
"	2524	123,805 "

สำหรับการวางแผนเพื่อรับนักท่องเที่ยวในอนาคตสำหรับโครงการ ในชั้นนี้ยังกำหนดแนวโน้มไม่ได้ชัดเจน แต่อาจจะใช้วิธีกำหนดเป้าหมายได้ดังนี้

ปี พ.ศ.	2523	43,923
"	2524	48,315

1) นักท่องเที่ยวต่างประเทศ จากสถิตินักท่องเที่ยวที่มาประเทศไทยในปี 2517 มีจำนวน 1.1 ล้านคน ปี 2518 1.2 ล้านคน ปี 2519 ล้านคน สำหรับนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่มาสุโขทัยในปี 2519 มีจำนวนประมาณ 33,000 คน หรือราว 3% ของจำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่มาประเทศไทย ทั้ง ๆ ที่ไปพัทยามีจำนวนถึง 21% ในการนี้เมื่อมีโครงการพัฒนาสุโขทัยนี้แล้ว และถ้าสามารถส่งเสริมการลงทุนด้าน ที่พักของนักท่องเที่ยวได้เพียงพอก็อาจตั้งเป้าหมายในระยะต้นได้ดังนี้

ปี พ.ศ.	จำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศ (อัตราเพิ่มคิด 10%)		เปอร์เซ็นต์ที่มาสุโขทัย (เป้าหมายที่ตั้ง)	จำนวนคน
2521	1.1	ล้านคน	3	
2522	1.21	"	3	36,300
2523	1.33	"	3	39,900
2524	1.46	"	3.5	51,100
2525	1.61	"	4.0	64,400
2526	1.77	"	4.5	79,650
2527	1.95	"	5.0	97,500
2528	2.15	"	5.5	117,700
2529	2.36	"	6.0	141,600
2530	2.59	"	6.5	168,350
				185,185

หลังจากนี้เพิ่มในอัตราเดียวกับระดับชาติเป็น 10%

---

2) นักท่องเที่ยวในประเทศ ในปัจจุบันไม่มีการเก็บตัวเลขที่แน่นอน แต่จากการคำนวณจากประชากรเฉพาะที่อยู่ในเขตชุมชนซึ่งมีประมาณ 10% ของประชากรของประเทศในจำนวนผู้มีอายุ ซึ่งอยู่ในฐานะที่จะเดินทางระยะไกลได้อย่างน้อยปีละครั้ง จำนวน 25% ก็จะมีคนเดินทางระยะไกลปีละ 1.1 ล้านคน ในปัจจุบันมีชาวไทยเดินทางมาสุโขทัยปีละ 1 แสนคน หรือเท่ากับ 10% ของจำนวนผู้เดินทางท่องเที่ยวในประเทศ ถ้าหากเราจะกำหนดเป้าหมายเพิ่มจาก 10% เป็น 20% ในระยะ 10 ปี จากการพัฒนาโครงการนี้ สามารถที่จะกำหนดเป้าหมายได้ดังนี้

ปี พ.ศ.	จำนวนนักท่องเที่ยวในประเทศ		เปอร์เซนต์ที่มาสุโขทัย	จำนวนนักท่องเที่ยวภายใน
2520	1.1	ล้านคน	10	110,000
2521	1.13	"	10	113,000
2522	1.16	"	11	127,600
2523	1.20	"	12	144,000
2524	1.23	"	13	159,900
2525	1.27	"	14	177,800
2526	1.31	"	15	196,500

ปี พ.ศ.	จำนวนนักท่องเที่ยวในประเทศ	เปอร์เซ็นต์ที่มาสุโขทัย	จำนวนนักท่องเที่ยวภายใน
2527	1.35 "	16	216,000
2528	1.39 "	17	236,300
2529	1.43 "	18	257,400
2530	1.47 "	19	279,300
2531	1.51 "	20	302,000

เพื่อรับจำนวนนักท่องเที่ยวดังกล่าว ได้กำหนดวิธีการจัดบริการดังนี้

นักท่องเที่ยวต่างประเทศจำนวน 33,000 คน มาในฤดูการท่องเที่ยว 5 เดือน เป็นจำนวน 2 ใน 3 นอกฤดูการท่องเที่ยว 7 เดือน เป็นจำนวน 1 ใน 3

ส่วนนักท่องเที่ยวในประเทศในปีที่ผ่านมาจำนวน 126,000 คน สามารถแยกจำนวนนักท่องเที่ยวและวันที่มาได้ดังนี้ วันนักขัตฤกษ์ปีละ 10 วัน วันละ 3,000 คน เท่ากับ 30,000 คน หรือ 24% วันเสาร์-อาทิตย์ 104 วัน เฉลี่ยมาวันละ 350 คนเท่ากับ 364,000 คน หรือ 30% ส่วนวันธรรมดา 251 วัน เฉลี่ยมาวันละ 237 คน หรือ 46%

ฉะนั้นในการคำนวณขนาดของบริการที่จะให้กับนักท่องเที่ยวนั้น เราสามารถจะคำนวณสัดส่วนต่อวันของจำนวนนักท่องเที่ยวได้ดังนี้คือ

วันนักขัตฤกษ์	2.4% ต่อวัน
วันเสาร์-อาทิตย์	0.29% ต่อวัน
วันธรรมดา	0.18% ต่อวัน

สำหรับนักท่องเที่ยวต่างประเทศ ในฤดูการท่องเที่ยวมาเฉลี่ยวันละ 0.44% นอกฤดูการท่องเที่ยว 0.16% เมื่อใช้การคำนวนเช่นนี้เราสามารถตั้งจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาสุโขทัยได้ดังนี้

ปี	จำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศต่อวัน		จำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อวัน		
	ในฤดูท่องเที่ยว	นอกฤดูท่องเที่ยว	วันนักขัตฤกษ์	วันเสาร์-อาทิตย์	วันธรรมดา
2522	160	58	3,062	370	230
2523	176	64	3,456	417	259
2524	225	82	3,838	464	288
2525	283	103	4,267	516	320
2526	350	127	4,716	570	354
2527	429	156	5,184	626	389
2528	517	188	5,671	685	425
2529	623	221	6,178	746	463
2530	740	269	6,703	810	503
2531	814	296	7,248	876	544

ความต้องการในเรื่องที่พัก ปัจจุบันมีโรงแรมชั้นหนึ่งอยู่ที่พิษณุโลกจำนวน 120 ห้อง จำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศต้องการที่พักคิด 50% ทั้งในฤดูท่องเที่ยวและนอกฤดูการท่องเที่ยว สำหรับคนไทยคิด 20% เราสามารถคำนวณที่พักได้ดังนี้

ปี	นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ (คน) (คิดในฤดูท่องเที่ยว)	นักท่องเที่ยวในประเทศ (คน) (คิดวันเสาร์-อาทิตย์)	รวม (คน)	จำนวนห้องพัก คิด 1.5 คน ต่อ 1 ห้อง
2522	80	74	154	102
2523	88	83	171	114
2524	113	93	206	137
2525	142	103	245	163
2526	175	114	289	193
2527	215	125	340	203
2528	259	137	396	264
2529	312	149	461	307
2530	370	162	532	355
2531	407	175	582	455

พอสรุปได้ว่าเพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นไปตามแผนงาน ควรจะให้มีการส่งเสริมให้มีโรงแรมขนาด 100 ห้อง ได้ 5 แห่ง และควรส่งเสริมให้เริ่มได้ในปี พ.ศ. 2522 1 แห่ง พ.ศ. 2524 1 แห่ง พ.ศ. 2528 1 แห่ง พ.ศ. 2530 1 แห่งและในปี 2531 อีก 1 แห่ง

แต่เนื่องจากการท่องเที่ยวนี้ควรถือว่าเป็นการท่องเที่ยวระดับภาค ในจำนวน 5 แห่งที่เสนอนี้ อาจอยู่ที่พิษณุโลกและจังหวัดใกล้เคียงได้ 3 แห่ง และที่สุโขทัยอีก 2 แห่ง ซึ่งการส่งเสริมโรงแรมขนาด 100 ห้องนั้นเป็นขนาดที่เหมาะสมต่อการลงทุน ถ้าคิดอัตราการลงทุนในวงเงิน 15 ล้านบาท และคิดค่าห้องพัก 200 บาทต่อคืนจะสามารถคืนทุนได้ใน $6\frac{1}{2}$ ปี

การอำนวยความสะดวกในบริเวณโครงการ ในการนี้จะมีนักท่องเที่ยวต่างประเทศเข้ามาใน 5 ปีแรกจำนวนสูงสุด 350 คนต่อวัน และนักท่องเที่ยวชาวไทย 370 คนต่อวันรวม 920 คนต่อวัน ในจำนวนนี้จะมีนักท่องเที่ยวอยู่ในบริเวณโครงการฯ 460 คน ในขณะใดขณะหนึ่ง

ความต้องการที่จอดรถ

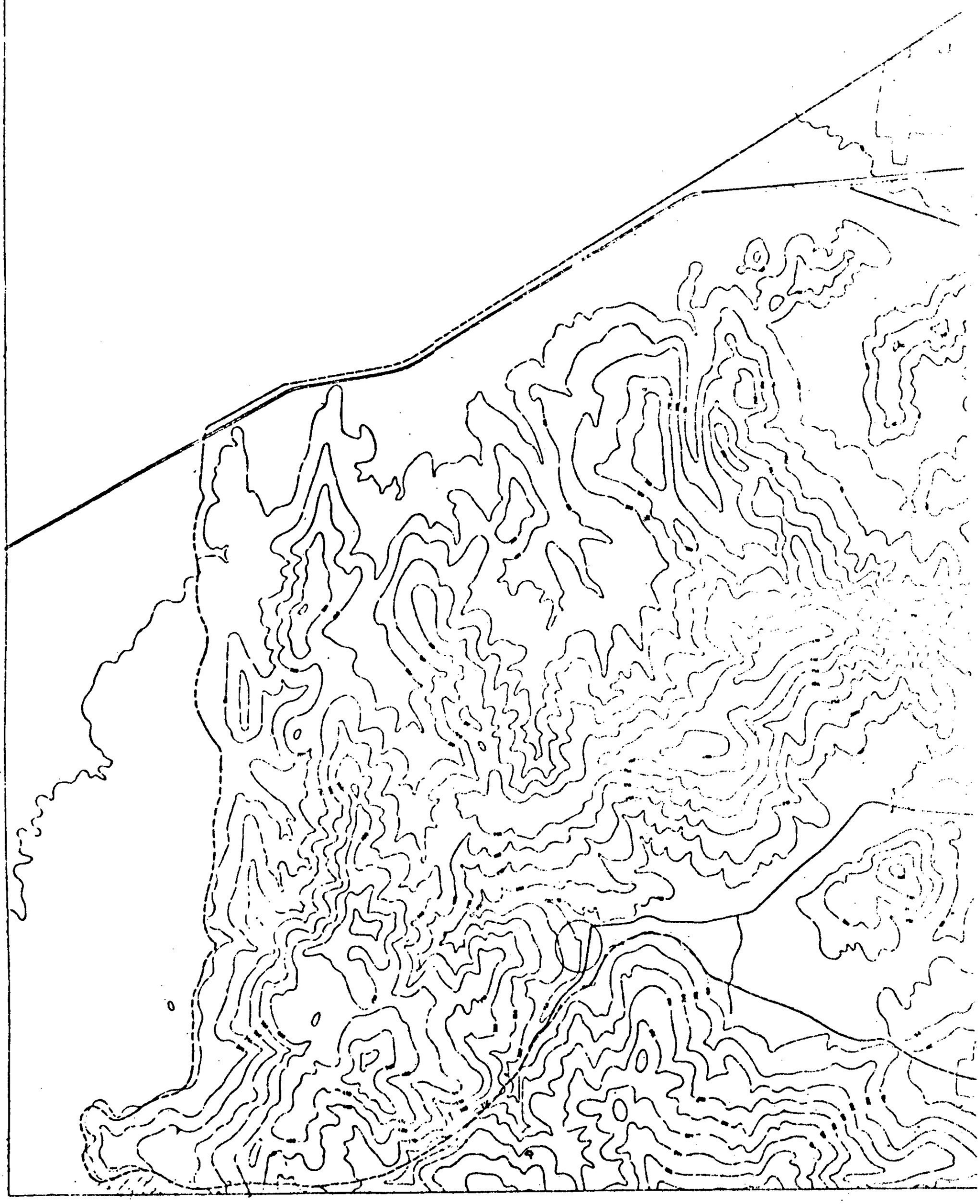
คิดว่ามาโดยรถโดยสารนำเที่ยว 80% = 368 คน

จำนวนที่จอดรถโดยสาร = 11 คัน (คิดความจุเฉลี่ย 35 คน/คัน)

ผู้มารถส่วนตัว 20% 92 คน

ที่จอดรถส่วนตัว = 23 คัน (เฉลี่ยจุคันละ 4 คน)

การบริการท่องเที่ยวภายในบริเวณโครงการฯ ซึ่งมีโบราณสถานที่น่าชมกว่า 100 แห่ง กระจัดกระจายอยู่ทั่วไป การที่จะนำรถบัสขนาดใหญ่เข้าไปชมนั้นจะไม่สะดวก ควรมีรถเล็กหรือรถพ่วงรับช่วงไปชมสถานที่ต่าง ๆ ประมาณเที่ยวละ 2 ชม. ซึ่งจะจุดวันละ 4 รอบต่อคัน บริการถึง 768 คนซึ่งการนี้ต้องเตรียมพาหนะ

ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

ศูนย์บริการย่อย

ที่จอดรถ

หรือรถพ่วงไว้ 2 คันออกทุกชม.

ส่วนในระยะที่สองของโครงการ จะมีนักท่องเที่ยวเต็มที่ 1690 คนต่อวัน จะต้องเตรียมที่จอดรถบัสไว้ถึง 20 ที่ รถยนต์ส่วนตัว 40 คัน และมีรถพ่วงเตรียมไว้ 4 คัน ศูนย์วัฒนธรรม

เนื่องจากจะมีนักท่องเที่ยวในระยะที่ 2 460 คนในขณะใดขณะหนึ่งและ ในระยะหลังของโครงการจะมี 845 คน ถ้าหากนักท่องเที่ยวทุกคนใช้เวลาเที่ยวชมโบราณสถาน 2 ชั่วโมง ก็จะเหลือเวลาอีก 1 ชม. เพื่อจะเข้าดูศูนย์วัฒนธรรมและฟังการบรรยายต่าง ๆ จะมีคน 153 คน ในระยะแรก และ 282 คน ในระยะหลัง ฉะนั้นจะสร้างศูนย์วัฒนธรรม ที่จุคนได้ 183 ในปี 2524 และ 282 ในปี 2530

การส่งเสริมกิจการท่องเที่ยว เพื่อให้โครงการนี้ประสบผลสำเร็จและมีจำนวนนักท่องเที่ยวมาตามที่คาดหมายไว้ ควรจะต้องมีการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมให้เกิดความสนใจที่จะมาเยี่ยมเยือนอุทยานสุโขทัย จึงควรจัดการโดยจัดทำแหนโฆษณาไว้ทั้งสำหรับชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งน่าจะให้องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจัดทำเอกสารเผยแพร่ให้ และให้องค์การยูเนสโกจัดทำอุปกรณ์โสตทัศนะด้วย นอกจากนี้ควรจะจัดให้มีการเผยแพร่ เช่น โบราณคดีสัญจรเป็นประจำ จัดเทศกาลต่าง ๆ ด้วยซึ่งรายละเอียดควรจะได้มีการพิจารณาต่อไป

3.7 แผนส่งเสริมรายได้และอาชีพ

ควรทำการส่งเสริมทั้งทางตรงและทางอ้อม สำหรับการส่งเสริมทางตรงนี้ ได้แก่ การจัดให้มีการจ้างงานในโครงการให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยเฉพาะในงานบูรณะบำรุงรักษาโบราณสถาน และงานปรับปรุงภูมิทัศน์ การปลูกสวนป่าซึ่งเป็นงานระยะยาวซึ่งควรใช้แรงงานท้องถิ่น สำหรับในด้านการบริการการท่องเที่ยวนั้นเนื่องจากมีนักท่องเที่ยวไปเยือนตามที่คาดการณ์ไว้ถึงปีละกว่า 3 แสน 8 หมื่น ก็ควรจะจัดให้มีการหารายได้จากนักท่องเที่ยวได้แก่การส่งเสริมอุตสาหกรรมในครอบครัว ได้แก่ งานหัตถกรรม ทอผ้า ตีเหล็ก ซึ่งจะช่วยให้ประชาชนที่มีเวลาว่างจากการทำนามีรายได้เพิ่มขึ้น สำหรับแนวทางในการพัฒนาอุทยาน ในระยะแรกควรส่งเสริมดังนี้

1) ควรส่งเสริมเฉพาะงานที่ราษฎรทำเป็นอยู่แล้ว ได้แก่ การทอผ้า เช่น ตีนจก ผ้าฝ้าย จักสาน ทอเสื่อกก ซึ่งจะสะดวกและบรรลุผลได้ง่ายกว่าที่จะไปฝึกในสิ่งที่ราษฎรยังทำไม่เป็น

2) ในการส่งเสริมอุตสาหกรรมประเภทอื่น ควรจะสำรวจความสนใจของราษฎรที่ฝึกหัด และประกอบอาชีพเป็นหลัก

3) โดยเหตุที่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศมักจะเป็นผู้ที่มี รายได้ดีพอสมควร ความต้องการสินค้าของฝากจากคนกลุ่มนี้ จึงต้องเป็นสินค้าคุณภาพดีดังนั้นในขณะที่ทำการส่งเสริมอุตสาหกรรมในครอบครัวที่สุโขทัยให้กว้างขวางขึ้น ควรพัฒนาฝีมือและรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานพร้อมกันไป

4) ควรจัดให้มีการจำหน่ายของที่ระลึกในบริเวณโครงการซึ่งจะเป็นประโยชน์ในด้านตลาด

5) สำหรับหน่วยงานที่ควรจะรับหน้าที่ ควรเป็นฝ่ายพัฒนาของ จ.สุโขทัยเพราะเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรงและประสานงานกับราษฎรอยู่แล้ว จะเป็นการแบ่งเบาภาระของโครงการด้วยในตัว

ส่วนการส่งเสริมอาชีพทางอ้อมนั้นก็เป็นจุดประสงค์ของโครงการอยู่แล้ว ได้แก่การบริการนักท่องเที่ยว ทำให้มีการหมุนเวียนของเงินในท้องถิ่น ซึ่งได้จากการจ่ายเงินของรัฐบาลในโครงการ และการใช้จ่ายเงินของนักท่องเที่ยวก็เป็นส่วนหนึ่งในการกระตุ้นให้เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจซึ่งจะเป็นผลตามมา

3.8 แผนงานก่อสร้าง สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ

ตามแผนพัฒนาโครงการที่ได้กล่าวไว้ในแผนแม่บท จำเป็นที่จะต้องดำเนินการพัฒนาทางด้านก่อสร้างและการจัดสาธารณูปโภค และตามแผนนี้มีเงื่อนไขว่าที่ดินที่จะจัดในโครงการสามารถที่จะจัดหามาได้ตามแผนการใช้ที่ดินและการควบคุมการใช้ที่ดิน สามารถใช้ได้ผล

นอกจากนี้ในขณะที่ยังขาดข้อมูลทางด้านการขุดค้นทางโบราณคดีถ้าหากมีการขุดค้นพบว่ามีโบราณสถานเพิ่มขึ้นจะเป็นสิ่งกีดขวางต่อการพัฒนาโครงการก็อาจจะเปลี่ยนเปลงระบบสาธารณูปโภค งานก่อสร้างหรือที่ตั้งของงานก่อสร้างได้

รายละเอียดของงานก่อสร้างและระบบสาธารณูปโภค

3.8.1 การปรับปรุงพื้นที่ งานปรับปรุงพื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบด้วยการถางวัชชพืชให้โล่งเตียนเพื่อสามารถเข้าไปปรับปรุงบูรณะโบราณสถานได้ ส่วนงานปรับระดับที่ดินโดยทั่วไปไม่จำเป็นเพราะเป็นที่ราบอยู่แล้ว

3.8.2 งานปรับปรุงการจัดชุมชน

(1) การจัดตั้งชุมชนใหม่ ในการจัดชุมชนใหม่มีแผนงานที่จะย้ายครอบครัวที่กีดขวางจำนวน 260 ครอบครัวจากบริเวณชุมชนเดิมไปตั้งชุมชนใหม่ คือ ไปตั้งชุมชนบริเวณด้านตะวันตกเฉียงเหนือจำนวน 200 ครอบครัว แบ่งเป็น 4 หมู่บ้าน ๆ ละ 50 ครอบครัวมีที่โล่งสาธารณะเป็นศูนย์กลางและมีบริการชุมชนพร้อมมูล ให้ราษฎรถือครองที่ดินคนละ 1.5 ไร่ สำหรับปลูกบ้าน ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ และจัดสาธารณูโภคให้พื้นที่ที่จะใช้สำหรับชุมชนใหม่ 428 ไร่ มีรายละเอียดดังนี้

ก) เนื้อที่สำหรับอยู่อาศัยและบริเวณบ้าน 1.5×200 300 ไร่

ข) เนื้อที่สาธารณูปโภคและที่โล่งเปิด = 128 ไร่

รวม = 428 ไร่

ค) สำหรับบ้านผู้ถูกโยกย้ายจะสร้างขึ้นเองโดยได้รับเงินชดเชยรายละ 10,000 บาท

3.8.3 งานพัฒนาแหล่งน้ำ เนื่องจากแหล่งน้ำในบริเวณโครงการมีจำนวนจำกัดและมีเฉพาะแหล่งน้ำผิวดิน ดังนั้นเพื่อให้มีน้ำใช้อย่างเพียงพอ สำหรับชุมชนการเกษตรตลอดจนงานปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณโครงการ การป้องกันอุทกภัยจึงควรจัดการพัฒนาดังต่อไปนี้

1) งานจัดหาน้ำใช้เพื่อชุมชน

– ในช่วงแรกของงานจัดลอกคูแม่โจนและคลองเชื่อมแม่ลำพัน เพื่อเป็นแหล่งพักน้ำสำรอง ขุดลอกคลองเสาหอ คูเมืองและต่อท่อมาลงคูแม่โจนเพื่อผันน้ำจากอ่างเก็บน้ำเขื่อนเก็บน้ำสรีดภงส์มายังคูแม่โจนในกรณีฉุกเฉินได้

– จัดสร้างโรงผลิตน้ำประปากำลังผลิต 400 ลบ.เมตรต่อวัน บริเวณแม่ลำพัน

– จัดสร้างโรงสูบน้ำจากแม่ลำพันมาผลิตน้ำประปา แรงสูบน้ำนี้จะต้องสามารถสูบน้ำ จากแม่ลำพันไปเก็บไว้ในคูแม่โจนเป็นน้ำดิบสำรองเพื่อผลิตน้ำประปาได้

– สร้างท่อจ่ายน้ำสายประธานให้แก่ชุมชนเก่าในเมือง และชุมชนใหม่และจุดที่ต้องการน้ำอื่น ๆ

– ในช่วงที่สองของงานจะต้องจัดระบบจ่ายท่อส่งน้ำในชุมชนเก่าชุมชนใหม่และระบบส่งน้ำไปยังศูนย์บริการอื่น ๆ

2) งานจัดหานำเพื่อการเกษตรและจัดภูมิทัศน์ เนื่องจากมีความจำเป็นในการปลูกสวนป่าตามจารึก ไม้ประดับต่าง ๆ จำเป็นต้องจัดหาน้ำมาเลี้ยงในบริเวณ โดยเฉพาะในช่วงที่มีฝนน้อยกว่าความต้องการระหว่างเดือน พ.ย.–เม.ย. ซึ่งต้องการน้ำ 86,000 ลบ.เมตร ในการนี้อาจใช้แหล่งน้ำ จากอ่างเก็บน้ำสรีดภงส์ซึ่งจุน้ำ 100,000 ลูกบาศก์เมตร โดยการปรับปรุงขยายคลองเสาหอจากเขื่อนสรีดภงส์มายังกำแพงเมือง รวมทั้งการวางท่อน้ำนำน้ำเข้ามาในเมืองเพื่อส่งไปบำรุงไม้ที่ปลูกไว้

3) งานป้องกันอุทกภัย เนื่องจากเขื่อนสรีดภงส์อาจมีน้ำหลากได้ถึง 35 ลูกบาศก์เมตร/วินาทีในรอบ 5 ปี คิดเป็นปริมาตรน้ำที่จะต้องจัดเก็บชั่วคราว 6 แสน ลูกบาศก์เมตร ดังนั้นเพื่อป้องกันอุทกภัยที่อาจเกิดขึ้นได้ ควรขุดลอกบูรณะคูเมืองซึ่งจะช่วยสามารถเก็บน้ำในส่วนที่เกินขีดความสามารถของอ่างสรีดภงส์ไว้ได้ชั่วคราวและขุกลอกคูชักน้ำไปยังตระพังต่าง ๆ เพื่อเก็บน้ำที่เกินความสามารถของคูเมืองที่จะกักไว้ได้

4) งานเตรียมน้ำสำรอง ในปีที่แล้งจัดตัวเมืองอาจไม่มีน้ำใช้เพียงพอหรือระดับน้ำอยู่ลึกเอาขึ้นมาใช้ยาก ให้ขุดลอกคลองเสาหอตามข้อ 2 และ ปรับปรุงคูเมืองตามข้อ 3 ใช้เป็นทางสำรองในช่วงที่แล้งจัดได้ นอกจากนี้ควรจะจัดสร้างที่บังคับน้ำ เพื่อระบายในคูเมืองไปยังแม่ลำพันได้

*สำหรับรายละเอียดในงานพัฒนาแหล่งน้ำมีดังนี้

– ขุดลอกคลองเสาหอ

– ขุดลอกคูแม่โจนในพื้นที่ 0.275 ตารางกิโลเมตร ลึก 2.5 เมตร

– ขุดลอกคูเมือง

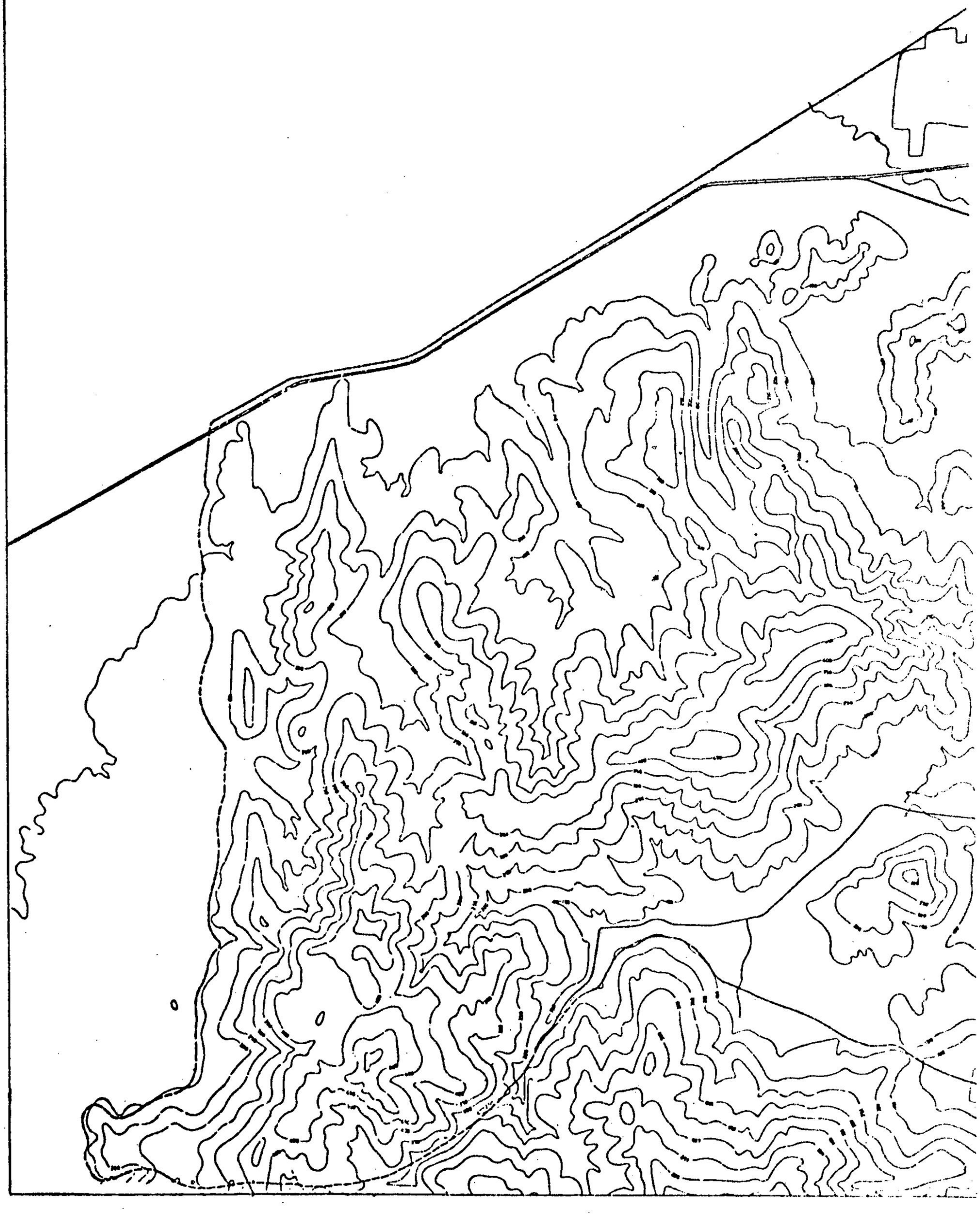
– เสริมคันดินทำนบหมายเลข 6 จัดทำท่อลอดไปยังคูแม่โจน

3.8.4 งานปรับปรุงถนน

1) ระบบถนน เพื่อจัดระบบถนนที่เหมาะสมกับการใช้งานในเขตโครงการตามความ

---

*กองโบราณคดี กรมศิลปากร รายงานวิชาการโครงการสุโขทัย เอกสารโรเนียน กันยายน 2520

⟹ น้ำสำหรับชุมชน

⟹ น้ำสำหรับโครงการอุทยานประวัติศาส

เหมาะสมและเพื่อใช้สามารถใช้สัญจรได้สะดวกและประหยัด โดยที่ปัจจุบันโบราณสถานอยู่กระจัดกระจายเป็นบริเวณกว้างควรจะจัดถนนใช้สามารถเดินทางถึงกันได้ สำหรับงานพัฒนาระบบถนนมีดังนี้

– การสร้างเส้นทางใหม่จากตากไปสุโขทัย ทางด้านเหนือเข้าเมืองสุโขทัยใหม่ ไม่ต้องผ่านเมืองเก่าอย่างทุกวันนี้ งานนี้เป็นงานของกรมทางหลวงซึ่งกำลังดำเนินงานอยู่แล้ว ในอนาคตคาดว่ารถขนส่งต่าง ๆ จะใช้เส้นทางใหม่แทบทำให้ลดการเสื่อมโทรมของโบราณสถานอันเนื่องมาจากการสั่นสะเทือนได้

– การพัฒนาถนนภายในบริเวณโครงการ ถนนต่าง ๆ ที่จะต้องสร้างและปรับปรุงตามแผนแม่บทมีความยาว 75 กม. มีรายละเอียดดังนี้

ถนนชั้น	ความยาว ก.ม. ความยาวเสนอ	มีอยู่แล้ว	ผิวจราจร กว้าง (เมตร)	วัสดุ	หมายเหตุ
1	30.14	12.19[1]	7	Asphaltic	เทียบไม่ได้กับมาตรฐานของกรมทางหลวง
		3.60[2]		Cmcrete	A1
2	22.4	0.40[2]	6.5	Penetrated meadum	A3
3	13.8[3]		6	ลาดยางทับลูกรัง	A4
4	8.16		4	ลูกรัง	A5

หมายเหตุ 1. ถนนลูกรังผิวจราจรกว้าง 5 เมตร

2. ถนนทางหลวงจังหวัด 1 เมตร

3. ถนนลูกรังผิวจราจรกว้าง 4 เมตร

ในช่วงแรกของการพัฒนา (2521–2524) เป็นการจัดสร้างถนนในเขตกำแพงเมืองและทางเชื่อมระหว่างตัวเมืองกับทางหลวงเลี่ยงเมืองสายใหม่กับตัวเมืองเท่ากับถนนเชื่อมวัดพระพายหลวง วัดศรีชุม และถนนรอบกำแพงเมืองด้านใน งานที่จะต้องทำมีดังนี้

งานตัดถนนใหม่ 5.7 กม.

งานปรับปรุงถนนลูกรัง 4.55 กม.

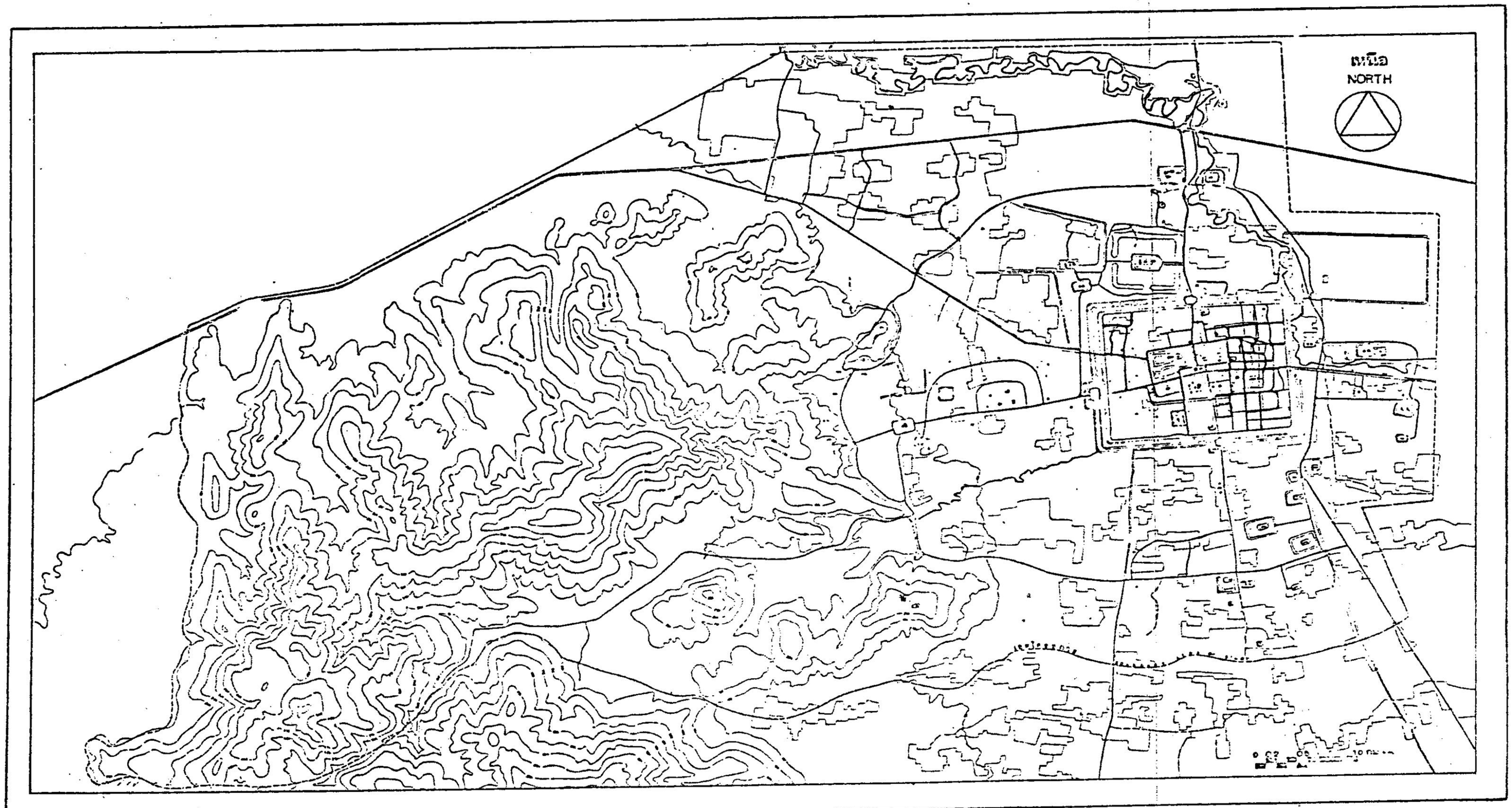
ถนนเชื่อมชุมชนในเมือง 1.9 กม.

ส่วนในช่วงหลังของการพัฒนาจะจัดสร้างส่วนที่เหลือ

3.8.5 งานพัฒนาไฟฟ้า

เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการตามแผนแม่บทและเพื่อให้เกิดทัศนะวิสัยที่สอดคล้องกับบรรยากาศของอุทยานประวัติศาสตร์ ได้กำหนดแนวทางในการพัฒนาระบบไฟฟ้าไว้ดังนี้

1) ระบบแรงสูง เพื่อให้สภาพแวดล้อมในสถานที่จะให้สายไฟแรงสูงผ่านนั้ควรมีระบบสายไฟแรงสูงใต้ดิน มาตามถนนสายประธานที่สำคัญในเขตโบราณสถาน ส่วนบริเวณรอบนอกควรใช้ระบบปักเสาพาดสา

ปรับปรุงสายไฟเดิม

สายไฟเดินเหนือดิน(2521 - 2524)

สายไฟเดินเหนือดิน(2525-2530)

ผังแสดงงานปรับปรุงไฟฟ้าในเขตโครงการ

2) ระบบแรงต่ำ เป็นระบบไฟฟ้าที่จะนำมาใช้โดยตรงสำหรับไฟฟ้าแสงสว่างและไฟฟ้าทั่วไป หลังจากได้ผ่านหม้อแปลงลดแรงดันจากหม้อแปลงแรงสูงแล้วได้ โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทเช่นกัน คือ ระบบไฟในบริเวณสำคัญใช้ระบบฝังใต้ดิน ส่วนบริเวณรองลงมาใช้ปักเสาพาดเสา

รายละเอียดของระบบไฟฟ้ามีดังนี้

1.	ระบบแรงสูงใต้ดิน	6.5 กม.
2.	ระบบแรงสูงแบบปักเสาพาดเสา	10 กม.
3.	ระบบแรงต่ำยังใต้ดิน	6.5 กม.
4.	ระบบแรงต่ำแบบปักเสาพาดเสา	10 กม.
5.	หม้อแปลงที่สามารถรับได้ 10,000 KVA โดยใช้หม้อแปลงเฉลี่ยขนาด 100 KVA ขนาด 100 หน่วย	

3.8.6 งานพัฒนาระบบการสื่อสาร ในขั้นนี้เห็นควรที่จะต่อสายเชื่อมระบบโทรศัพท์จากเมืองใหม่สุโขทัยมายังบริเวณโครงการ ทั้งนี้เพื่อสะดวกในการติดต่อในด้านบริหาร และเพื่อบริการต่อชาวเมืองและนักท่องเที่ยวกับสังคมภายนอกได้

3.8.7 งานพัฒนาสาธารณูปการ ในขั้นนี้เห็นว่าเรื่องความปลอดภัยเป็นเรื่องสำคัญที่สุดในการพัฒนาโครงการ อย่างน้อยที่สุดควรสร้างสถานีตำรวจ เพื่อที่จะรักษาความปลอดภัยโบราณสถานและผู้คนที่จะมาในบริเวณโครงการ ส่วนด้านอนามัยนั้นควรที่จะปรับปรุงมาตรฐานขึ้นเพื่อบริการปฐมพยาบาลในกรณีฉุกเฉินได้ สำหรับทั้งสองอย่างนี้ถือเป็นการบริการชุมชนทั่วไปนอกโครงการ

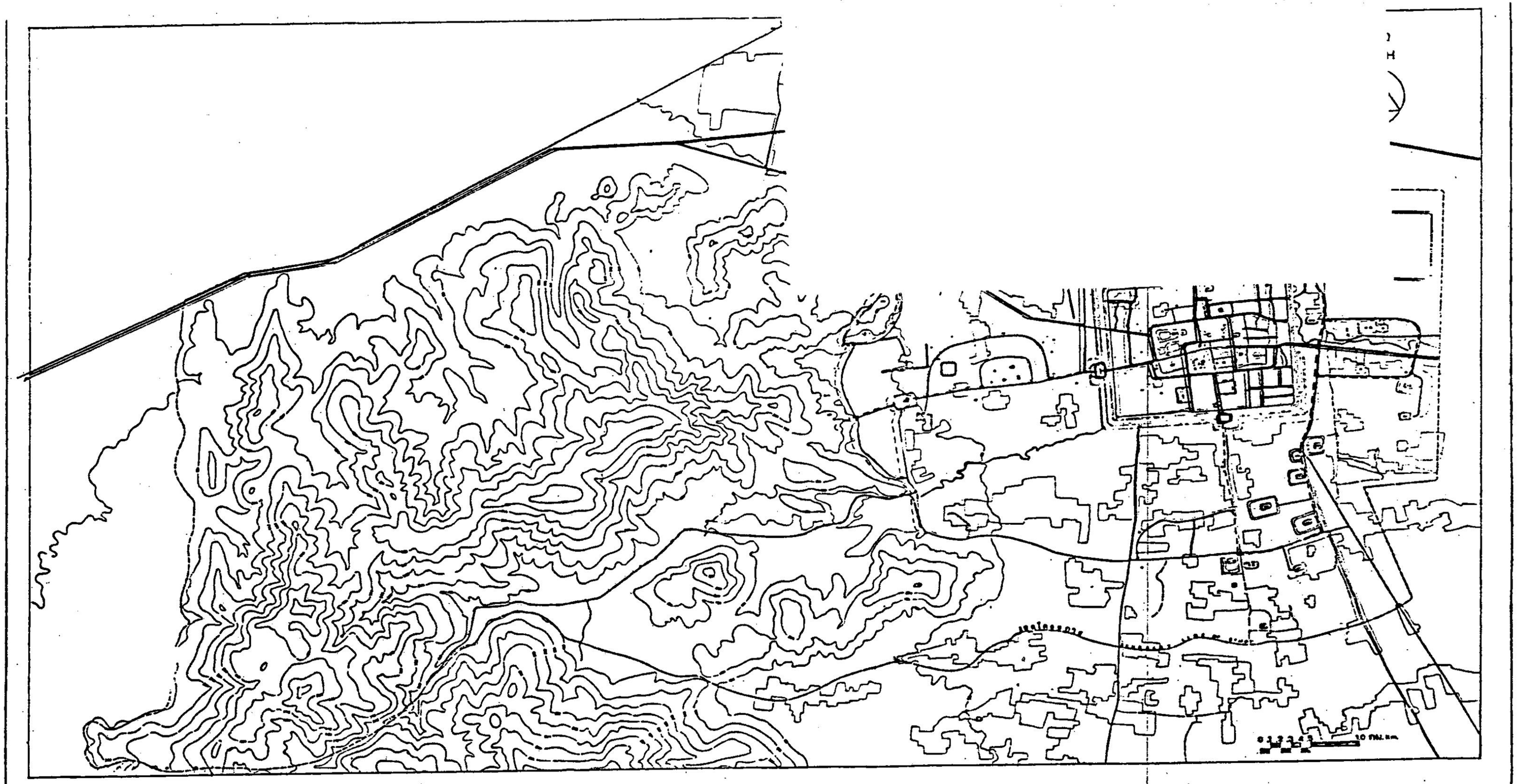
3.8.8 งานก่อสร้างอาคาร

1) ศูนย์บริการการศึกษาและวัฒนธรรม ซึ่งประกอบด้วย ห้องประชุม ห้อง Lab ห้องนิทรรศการ 309 เนื้อที่อาคาร 1800 ตารางเมตร พร้อมทั้งลานจอดรถและงานบริการนักท่องเที่ยว ซึ่งจะใช้อาคารและบริเวณนี้เป็นศูนย์กลาง

2) อาคารอำนวยความสะดวกนักท่องเที่ยวย่อยจำนวน หลัง ซึ่งประกอบด้วยห้องน้ำ ห้องส้วม และที่พักผ่อนแห่งละ ตารางเมตร รวมทั้งที่จอดรถ

3) ศูนย์อำนวยการโครงการประกอบด้วย อาคารสำนักงานโครงการ หน่วยซ่อมบำรุงรักษาและเรือนเพาะชำ ตลอดจนบ้านของเจ้าหน้าที่โครงการ

4) โรงแรม เนื่องจากเป็นการดึงดูดการท่องเที่ยวและศึกษา ควรส่งเสริมให้เอกชนลงทุนสร้างโรงแรมในชั้นต้นประมาณ 100 ห้อง ในช่วงหลังอีก 100 ห้อง แหล่งที่ตั้งควรเป็นบริเวณเมืองใหม่ เพราะจะได้อาศัยสาธารณูปโภคและบริการต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่แล้วเพื่อเป็นการลดต้นทุนการลงทุน งานสร้างโรงแรมนี้ไม่อยู่ในงบประมาณของโครงการ

ทางหลวงเลี่ยงชุมชน

ถนนชั้น 1 ASPHALTIC ผิวจราจรกว้าง 7.00(2521 - 2524)

ถนนชั้น 1 ASPHALTIC ผิวจราจรกว้าง 7.00(2525 - 2530)

ถนนชั้น 2 PENETRATED MACADUM ผิวจราจร 6.50(2521 - 2524)

ถนนชั้น 2 PENETRATED MACADUM ผิวจราจร 6.50(2524 - 2530)

ถนนชั้น 3 สาดยางทับลูกรัง ผิวจราจร 6.00(2521 - 2524)

ถนนชั้น 4 ลูกรัง ผิวจราจร 4.00 (2525 - 2530)

ผังแสดงถนน

บทที่ 4 ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน

4.1 งานของอุทยานประวัติศาสตร์

4.1.1 งานปรับปรุงและบูรณะโบราณสถาน

4.1.2 งานจัดภูมิทัศน์และปลูกสวนป่าตามจารึก

4.1.3 งานลงทุนบริหารโครงการ

4.2 งานปรับปรุงชุมชน

4.3 งานพัฒนาแหล่งน้ำ

4.3.1 งานสร้างและปรับรุงถนน

4.3.2 งานจัดระบบน้ำประปา

4.4 งานสร้างและปรับปรุงถนน

4.5 งานปรับปรุงไฟฟ้า

4.6 งานส่งเสริมการท่องเที่ยว

4.7 สรุปรายจ่ายในโครงการ

4.1 งานของอุทยานประวัติศาสตร์

4.1.1 งานปรับปรุงและบูรณะโบราณสถาน

รายการ	ระยะที่ 1 2521–2524	ระยะที่ 2 2525–2530	รวม หน่วย:ล้านบาท
1. การบูรณะโบราณสถานเพิ่มเติมจากเดิม 52 แห่ง ๆ ละ 100,000 บ.	2.20	3.00	5.20
2. ขุดแต่งโบราณสถานแห่งใหม่ 74 แห่ง ๆ ละ 400,000 บาท	7.20	22.40	29.60
3. ขุดค้นทางโบราณคดี 525 หลุม หลุมละ 20,000 บาท	2.50	8.00	10.50
4. จัดหาอุปกรณ์วิทยาศาตร์	5.00	—	5.00
รวม	16.90	33.40	50.30

4.1.2 งานจัดภูมิทัศน์และปลูกสวนป่าตามจารึก

รายการ		ระยะที่ 1 2521–2524	ระยะที่ 2 2525–2530	
1. งานภูมิสถาปัตย์ 1592 ไร่	ประเภท A (912) ไร่	8.37	8.38	3.65
	ประเภท B (617) ไร่			7.40
	ประเภท C (63) ไร่			3.15
2. สวนป่า 800 ไร่ ๆ ละ 3200				2.56
รวม		8.37	8.38	16.76

4.1.3 งานลงทุนบริหารโครงการ

หน่วย : ล้านบาท

รายการ	ระยะแรก 2521–2524	ระยะหลัง 2525–2530	รวม
1. อาคารสำนักงาน		3.00	3.00
2. บ้านพักเจ้าหน้าที่	1.50	1.50	3.00
3. เครื่องมือกล	5.00	6.36	11.36
4. เรือนเพาะชำ	1.00	—	1.00
5. โทรศัพท์	1.00	—	1.00
รวม	8.50	10.86	19.36

4.2 งานปรับปรุงชุมชน

หน่วย : บาท

รายการ	ระยะที่ 1 2521–2524	ระยะที่ 2 2525–2530	รวม
1. ค่ารื้อถอน 200 ครอบครัว	2,600,000	—	2,600,000
2. ค่าชดเชยที่ดินและปรับปรุงที่ดิน	1,000,000	1,000,000	2,000,000
3. งานปรับปรุงชุมชนเดิม 247 ไร่	1,470,000	1,000,000	2,470,000
4. สถานีตำรวจ กับ อนามัย	1,500,000	—	1,500,000
รวม	6,570,000	2,000,000	8,570,000

4.3 งานพัฒนาแหล่งน้ำ

หน่วย : ล้านบาท

4.3.1 งานขุดแต่งคลอง

รายการ	ระยะที่ 1 2521–2524	ระยะที่ 2 2525–2530	รวม
1. ขุดคูเมือง 250,000 ลบ.ม.	2.50	—	2.50
2. ขุดลอกคูแม่โจน	2.50	—	2.50
3. ขุดลอกคลองและตระพังต่าง ๆ	—	3.00	3.00
รวม	5.00	3.00	8.00

หน่วย : ล้านบาท

4.3.2 งานจัดระบบน้ำประปา

รายการ	ระยะที่ 1 2521–2524	ระยะที่ 2 2525–2530	รวม
1. โรงกรองน้ำขนาด 20 ลบ.ม. 1 ชุด	1.6	—	1.6
2. หอถังสูงขนาด 50 ลบ.ม. 1 ถัง	0.8	—	0.8
3. ท่อจ่ายน้ำ 1 ชุด	4.0	—	
4. สถานีสูบน้ำพร้อม ท่อ 1 สถานี	2.0	—	
5. ขุดลอกคลองแม่โจน 825,000 ลบ.ม.	8.25	—	8.25
รวม	16.65	—	16.65

หน่วย : ล้านบาท

4.4 งานสร้างและปรับปรุงถนน

รายการ	ระยะที่ 1 2521–2524	ระยะที่ 2 2525–2530	รวม
1. ถนนชั้น 1 17.95 กม.	6.84		
2. ถนนชั้น 2 22 กม.	3.19	52.38	
3. ถนนชั้น 3 13.8 กม.	1.33		
4. ถนนชั้น 4 8.16 กม.	—		
รวม	11.36	52.38	63.74

4.5 งานไฟฟ้า

หน่วย : บาท

รายการ	ระยะที่ 1 (2521 – 2524)	ระยะที่ 2 (2525 – 2530)	รวม
1) ระบบสายไฟแรงสูงใต้ดิน 6.5 กม.		3,250,000	3,250,000
2) ระบบสายไฟแรงสูงเสาพาดเสา	1,000,000	—	1,000,000
3) ระบบแรงต่ำใต้ดิน 6.5 กม.		3,250,000	3,250,000
4) ระบบแรงต่ำเสาพาดเสา	2,500,000	—	2,500,000
5) หม้อแปลง	3,750,000	3,750,000	7,500,000
6) ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด		2,625,000	2,625,000
รวม	7,250,000	12,875,000	20,125,000

4.6 งานส่งเสริมการท่องเที่ยว

หน่วย : บาท

รายการ	ระยะแรก (2521–2524)	ระยะสอง (2525–2530)	รวม
1) งานสร้างศูนย์บริการ (1800 ต.ร.ม.)	—	5,400,000	5,400,000
2) งานสร้างลานจอดรถ	1,000,000	1,000,000	2,000,000
3) อุปกรณ์ของศูนย์+งานตกแต่ง		5,400,000	5,400,000
4) ศูนย์ย่อย 6 แห่ง	100,000	200,000	300,000
5) งานโฆษณาประชาสัมพันธ์	1,000,000	1,000,000	2,000,000
รวม	2,100,000	13,000,000	15,100,000

การก่อสร้างโรงแรม ให้เอกชนดำเนินการซึ่งประเมินค่าก่อสร้างไว้ดังนี้

ระยะแรก 100 ห้อง 15 ล้านบาท

ระยะหลัง 100 ห้อง 15 ล้านบาท

รวม 30,000,000 บาท

4.7 สรุปรายจ่ายในโครงการ

งาน	ระยะที่ 1 (2521-2524)	ระยะที่ 2 (2521-2524)	รวม
1) งานอุทยานฯ			
- ปรับปรุงบูรณะโบราณสถาน	16.90	33.40	50.30
-งานภูมิทัศน์+ปลูกสวนป่า	8.37	8.38	16.75
-- งานขุดแต่งคูคลอง	5.0	3.0	8.0
- งานบริหารโครงการ	8.5	10.86	19.36
รวมงานอุทยาน	38.77	55.64	94.41
2) งานสาธารณูปโภค			
ระบบประปา	16.65	—	16.65
ระบบถนน	11.36	52.38	63.74
ระบบไฟฟ้า	17.25	12.875	20.13
รวมงานสาธารณูปโภค	35.26	65.255	100.515
3) ปรับปรุงชุมชน	7.57	3.0	10.57
4) งานส่งเสริมการท่องเที่ยว	2.10	13.00	15.10
รวมงานการลงทุนภาครัฐบาล	83.7	136.90	220.60
งานลงทุนโรงแรม	15.00	15.00	30.00
รวมงานลงทุนเอกชน+รัฐบาล	98.70	151.90	250.60

การประเมินค่าใช้จ่ายรายปีในโครงการระยะแรก

1) ค่าใช้จ่ายของเจ้าหน้าที่

– เงินเดือนข้าราชการ 33 อัตราประมาณอัตราละ 30,000 ต่อปี	= 1,000,000	บาทต่อปี
– ค่าจ้างลูกจ้างและคนงาน 100 คนประมาณคนละ 10,000 ต่อปี	= 1,000,000	"
รวม	= 2,000,000	"

2) งานบำรุงรักษาและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ

– ค่าบำรุงและงานภูมิทัศน์จำนวน 950 ไร่ ๆ ละ 300 บาท	= 285,000	"
– ค่าบำรุงสวนป่า 400 ไร่ ๆ ละ 300 บาท	= 120,000	"
– บำรุงถนนคิด 1% ของราคา	= 113,600	"
– ค่าบำรุงรักษาอาคารคิดตารางเมตรละ 4 บาท	= 4,320	"
– ค่าไฟฟ้าภายในอาคาร	= 5,000	"
– ค่าไฟฟ้าตามระบบ	= 5,000	"
– ค่าโทรศัพท์+ค่าน้ำมันรถ+ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ	= 300,000	"
รวมค่าบำรุงรักษาและอื่น	= 922,320	"
ค่าใช้จ่ายประจำปีในระยะแรกของโครงการ รวม	= 2,922,320	บาท

การประเมินค่าใช้จ่ายรายปีในโครงการระยะที่สอง

1) ค่าใช้จ่ายเจ้าหน้าที่ (staff)

– เงินเดือนข้าราชการ 50 อัตรา ๆ ละประมาณ 30,000 ต่อปี	= 1,500,000	บาท/ปี
– ค่าจ้างลูกจ้างและคนงาน 150 คน ๆ ละประมาณ 10,000 ต่อปี	= 1,500,000	"
รวมค่าเป็นเงิน	= 3,000,000	"

2) งานบำรุงรักษาและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ

– ค่าบำรุงงานภูมิทัศน์ประมาณ 1592 ไร่ ๆ ละ 300 บาท	= 477,600	"
– ค่าบำรุงสวนป่า 800 ไร่ ๆ ละ 300 บาท	= 240,000	"
– ค่าบำรุงถนนคิด 1% ของราคา	= 670,000	"
– ค่าบำรุงรักษาอาคาร 2,800 ตารางเมตร ๆ ละ 48 บาท/ปี	= 134,400	"
– ค่าไฟฟ้าในอาคาร	= 15,000	"
– ค่าไฟฟ้าตามถนน	= 15,000	"
– ค่าโทรศัพท์+น้ำมันรถ+ค่าใช้จ่ายอื่น	= 400,000	"
รวมค่าบำรุงรักษาและอื่น ๆ	= 1,952,000	"
ค่าใช้จ่ายรายปีในโครงการระยะหลัง	= 4,952,000	บาท

บทที่ 5 การประเมินผลการลงทุน

5.1 องค์ประกอบของเงินทุน

5.2 การประเมินผลการลงทุนในกิจกรรมของรัฐบาล

5.3 การวิเคราะห์ผลโดยตรงของโครงการ

การประเมินผลการลงทุนในทางเศรษฐกิจในการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์แห่งนี้ จะต้องใช้เงินลงทุนภาครัฐบาล 220.60 ล้านบาท เพื่อขุดแต่งบูรณะโบราณสถาน จัดภูมิทัศน์ปลูกสวนป่าตกแต่งคูคลองและจัดสาธารณูปโภค ทำการปรับปรุงชุมชนและส่งเสริมบริการการท่องเที่ยวในการวิเคราะห์ความคุ้มค่าการลงทุนจำเป็นจะต้องแยกส่วนของโครงการออกพิจารณาได้ดังนี้

5.1 องค์ประกอบของเงินลงทุน

5.1.1 การลงทุนเพื่อป้องกันการเสื่อมค่าและสูญหายของทรัพย์สินของชาติ ได้แก่

1.1	งานปรับปรุงโบราณสถาน	50.30 ล้านบาท
1.2	งานบริหารโครงการ	19.96 ล้านบาท
	รวม	70.26 ล้านบาท

5.1.2 การเพื่อการศึกษา วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว ประกอบด้วย

2.1	งานภูมิทัศน์และปลูกสวนป่าตามจารึก	16.75 ล้านบาท
2.2	งานขุดแต่งคูคลอง	8.00 ล้านบาท
2.3	งานส่งเสริมการท่องเที่ยว	15.10 ล้านบาท
	รวม	39.85 ล้านบาท

ส่วนงานจัดสร้างโรงแรม 30 ล้านบาทเป็นการลงทุนภาคเอกชน

5.1.3 งานปรับปรุงชุมชน 10.57 ล้านบาท

5.1.4 งานสาธารณูปโภค 100.52 ล้านบาท

ในงานสาธารณูปโภคเป็นงานที่ใช้ร่วมกันทั้ง 3 งาน (ข้อ 1, 2, 3) ปันกันอยู่จึงยากต่อการแบ่งประเภทต้นทุนการลงทุน ฉะนั้นจึงแบ่งต้นทุนสาธารณูปโภคตามสัดส่วน

งาน	ค่าลงทุน (ล้านบาท)	สัดส่วนของงาน (เปอร์เซนต์)	สัดส่วนของงานสาธารณูปโภค(ล้านบาท)	รายจ่ายจริงของแต่ละงาน (ล้านบาท)
1. งานโบราณสถาน	70.26	58.22	58.52	128.78
2. งานท่องเที่ยว	39.85	33.21	33.38	73.23
3. งานปรับปรุงชุมชน	10.57	8.57	8.62	18.59
รวม	120.68	100.00	100.52	220.60

5.2 การประเมินผลการลงทุนของกิจกรรมรัฐบาล

ในการประเมินค่าการลงทุนของกิจกรรมรัฐบาลไม่สามารถพิจารณาได้จากประสิทธิภาพของงานของโครงการตามหลักธุรกิจ เพราะเป็นกิจกรรมสาธารณที่รัฐจัดบริการให้แก่ประชาชนจึงควรพิจารณาการตอบตอบแทนทางด้านสังคมเป็นหลัก

ในการพิจารณาด้านสังคม ผลตอบแทนด้านสังคมพิจารณาจากความพึงพอใจของประชาชนเป็นหลัก และต้องพิจารณาให้กว้างขวางยิ่งกว่าการวัดผลทางเศรษฐกิจ ผลตอบแทนที่จะได้จากโครงการมีดังนี้

5.2.1 ผลต่อการรักษาและเพิ่มทรัพย์สินของชาติ เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่สุดของชาติที่จะต้องสงวนรักษาไว้เป็นมรดกทางสังคม ฉะนั้นการพัฒนาเพื่อบำรุงโบราณสถานให้สะอาดและร่มรื่น ตลอดจนป้องกันไม่ให้เกิดการสูญหายไปก็เท่ากับเป็นการเพิ่มค่าทรัพย์สินของชาติ การเพิ่มค่าทรัพย์สินของชาติดังกล่าวนี้อาจจะวัดจำนวนราคาที่แน่นอนไม่ได้ โดยให้ถือว่าเงินลงทุน ในด้านโบราณสถานจำนวน 128.78 ล้านบาทนั้นเป็นเงินที่สังคมยอมเสียสละและคุ้มทุนพอดี

5.2.2 ความภาคภูมิใจ การปรับปรุงโบราณสถานเมืองสุโขทัยให้สมบูรณ์ และมีการประกาศกิตติคุณทางประวัติศาสตร์ออกไป ทำให้ประชาชนมีความภาคภูมิใจต่ออดีตของชาติ รวมทั้งส่งผลสะท้อนด้านจิตใจในอุดมการและเอกลักษณ์ของชาติ แต่ค่าแห่งความภาคภูมิใจนั้นประเมินค่าออกเป็นตัวเงินไม่ได้ จึงไม่นำมาวิเคราะห์ต่อการลงทุน

5.2.3 ผลทางด้านเศรษฐกิจส่วนรวม สามารถแบ่งออกเป็นประเภทได้ดังนี้

(1) การขยายตัวของเศรษฐกิจส่วนรวม การที่รัฐบาลจ่ายงบประมาณลงไปในท้องถิ่นเป็นสะพัดเงินไปสู่ชนบทแบ่งเงินผัน ย่อมทำให้เกิดการขยายงานต่อท้องถิ่นประมาณ 30% ของเงิน 220.60 ล้านบาท (และภาคเอกชนอีก 30 ล้านบาท)) ประมาณ 75 ล้านบาท ถ้าหากให้ตัวคูณ (Multiplier effect) ซึ่งคาดว่ามีเงินออมได้ 20% ก็จะมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจเท่ากับ 5 เท่าของเงินจำนวนนี้ราว 370.6 ล้านบาท ในระยะเวลา 5 ปี

(2) การขยายตัวของเศรษฐกิจของท้องถิ่น นอกจากโครงการนี้จะส่งผลให้เศรษฐกิจส่วนรวมแล้วยังส่งผลให้เศรษฐกิจท้องถิ่นอีกด้วย ดังนี้

ก. ราษฎรมีโอกาสทำงานในโครงการไม่น้อยกว่า 750 คนต่อปี หรือในระยะดำเนินการโครงการ 10 ปี นอกจากนี้ยังมีงานทำในการดูแลรักษาอีกปีละไม่น้อยกว่า 100 คน

ข. การเติบโตของธุรกิจบริการ เช่น โรงแรม ที่พัก ร้านอาหาร การผลิตศิลปพื้นบ้าน ทำให้ราษฎรมีโอกาสทำงานได้มากขึ้น

ค. สาธารณูปโภคและการจัดรูปชุมชน จะทำให้ราษฎรมีโอกาสใช้สาธารณูปโภคเหล่านี้เป็นประโยชน์ต่อการเพาะปลูก และนำสินค้าออกสู่ตัวเมืองได้ตลอดจนจะสามารถมีความสะดวกสบายมากขึ้น

5.3 การวิเคราะห์ผลโดยตรงของโครงการ

เนื่องจากโครงการนี้เป็นโครงการสาธารณะ ซึ่งคุณค่าสาธารณะนี้ทุกคนจะได้โอกาสร่วมรับผลได้เท่าเทียมกัน ฉะนั้นในการนี้จึงได้แยกผลตอบแทนโครงการ ดังนี้

5.3.1 ผลตอบแทนจากงานบูรณะโบราณสถาน เป็นผลตอบแทนที่สังคมจะต้องเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะยอมเสียสละเงินจำนวน 128.78 ล้านบาท หรือปีละประมาณ ล้านบาท ผลตอบแทนต่อสังคมจึงคิดอัตราตอบแทนเท่ากับอัตราพันธบัตรของรัฐบาล ซึ่งประชาชนยินดีมอบให้รัฐบาลนำไปใช้จ่าย โดยให้ค่าตอบแทนค่าเสียโอกาสของประชาชนซึ่งในปัจจุบันใช้อัตรา 7.2%

5.3.2 ในงานปรับปรุงชุมชนซึ่งใช้เงินลงทุนทั้งสิ้น 17.68 ล้านบาทนั้น คาดว่าจะทำให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น โดยมีมาตรฐานครองชีพดีขึ้น คิดเป็นสวัสดิการที่เพิ่มขึ้น 10% ต่อครอบครัวจากที่เป็นอยู่ ซึ่งจากการศึกษารายได้เฉลี่ยต่อครอบครัวตกประมาณปีละ 10,000 บาทต่อปี ในจำนวนประชาชนประมาณ 1,200 ครอบครัวในบริเวณโครงการก็จะมีผลตอบแทนถึงปีละ 1,200,000 บาทต่อปี ถ้าคิดโครงการมีอายุ 30 ปี ในต้นทุน 17.68 ล้านบาท จะได้ผลตอบแทนปีละ 1.2 ล้านบาท หรือมีผลตอบแทน 5.38% ต่อปี

5.3.3 ในงานปรับปรุงการท่องเที่ยว สำหรับโครงการสนับสนุนการท่องเที่ยวนั้น ให้ถือผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่จะได้นั้น ใช้หลักแห่งความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญและเนื่องจากโครงการนี้เปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามาใช้ประโยชน์จากอุทยานแห่งนี้ได้ ผู้ที่มาใช้ก็ย่อมได้ประโยชน์จากการลงทุนของรัฐบาลที่ลงไป จากการคำนวนจำนวนผู้มาท่องเที่ยวนั้นได้ยึดหลักตามความเต็มใจที่จะเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางตลอดระยะทางไปกลับ โดยถือว่าการท่องเที่ยวนั้นให้ความพึงพอใจเท่ากับค่าของเงินที่ลงไปพอดี ส่วนของเวลาที่ใช้อยู่ในสุโขทัยจึงเป็นส่วนหนึ่งของความพึงพอใจที่ได้รับ คุ้มกับเงินที่นักท่องเที่ยวต้องเสียไป ฉะนั้นในการนี้

การคำนวณมูลค่าผลตอบแทนการลงทุนได้พิจารณาดังนี้

(1) นักท่องเที่ยวต่างประเทศใช้จ่ายเงินคิดเป็นเงิน 500 บาทต่อวันต่อวัน ถ้าถือว่านักท่องเที่ยวที่มาชมโบราณสถานมีคุณค่าต่อประเทศ ความพึงพอใจที่เขาได้รับต่อวันกับผลประโยชน์ที่ประเทศได้รับเท่ากันพอดี

(2) นักท่องเที่ยวไทย ใช้หลักพิจารณาเช่นเดียวกับนักท่องเที่ยวต่างประเทศ สำหรับนักท่องเที่ยวไทยเฉลี่ยแล้วค่าใช้จ่ายคนละ 200 บาท/วัน

นักท่องเที่ยวต่างประเทศ

ปีพ.ศ.	กรณีที่ไม่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยว		กรณีที่มีโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยว		ความแตกต่างในแต่ละปี	ผลตอบแทน
	จำนวนนักท่องเที่ยว คน	เวลาที่อยู่ในสุโขทัย (เฉลี่ย วัน)	จำนวนนักท่องเที่ยว คน	เวลาที่อยู่ในสุโขทัย (เฉลี่ย วัน)		
2521	36,300	9,075				
2522	39,930	9,982	39,930	19,965	9,983	4.9
2523	43,923	10,980	51,100	25,550	14,570	7.28
2524	48,315	12,078	64,400	32,200	20,122	10.06
2525	53,146	13,285	79,650	39,825	26,540	13.3
2526	58,461	14,614	97,500	48,750	34,136	17.06
2527	64,307	16,075	117,700	58,850	42,775	21.38
2528	70,738	17,683	141,600	70,800	53,117	26.58
2529	77,812	19,451	168,350	84,175	64,724	32.36
2530	85,593	21,396	185,185	92,592	71,196	35.59
2531	94,152	23,536	203,703	101,851	78,315	39.15
2532	103,567	25,890	224,073	112,036	86,146	33.07
2533	113,924	28,479	246,481	123,240	94,761	43.78
2534	125,316	31,327	271,128	135,364	104,037	52.01
2535	137,848	34,459	298,241	149,120	114,661	57.33
2526	151,633	37,905	328,065	164,032	126,127	63.06
2527	166,796	41,696	360,871	180,435	138,739	69.36
2538	183,476	45,866	396,958	198,479	152,613	76.30
2539	201,820	50,452	436,327	218,327	167,875	83.93
2540	222,006	55,498	480,320	240,160	184,662	92.33

นักท่องเที่ยวในประเทศ

ปีพ.ศ.	กรณีที่ไม่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยว		กรณีที่มีโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยว		ความแตกต่างในแต่ละปี	ผลตอบแทน
	จำนวนนักท่องเที่ยว (คน)	เวลาที่อยู่สุโขทัย (เฉลี่ย วัน)	จำนวนนักท่องเที่ยว (คน)	เวลาที่อยู่สุโขทัย (เฉลี่ย วัน)		
2521	113,300	28,325				
2522	116,699	29,174	127,600	63,800	34,626	6.93
2523	120,200	30,049	144,000	72,000	41,950	8.39
2524	123,805	30,950	159,900	79,950	49,000	9.80
2525	127,519	31,879	177,800	88,900	57,021	11.40
2526	131,344	32,835	196,500	98,250	65,415	13.08
2527	135,285	33,820	216,000	108,000	74,180	14.83
2528	139,343	34,835	236,300	118,150	83,315	16.66
2529	143,523	35,880	257,400	128,600	92,820	18.56
2530	147,829	35,956	279,300	139,650	102,694	20.53
2531	152,264	38,065	302,000	151,000	112,935	22.58
2532	156,832	39,207	311,060	155,930	116,323	23.26
2533	161,537	40,383	320,391	160,195	119,812	23.96
2534	166,383	41,595	330,003	065,001	123,406	24.68
2535	171,475	42,843	339,903	169,951	127,108	25.42
2536	176,516	44,128	350,100	175,049	130,920	26.18
2537	181,811	45,452	360,603	180,301	134,848	26.96
2538	187,266	46,816	371,421	185,710	138,894	27.79
2539	192,884	48,220	382,564	191,281	143,061	28.61
2540	198,670	49,667	394,041	197,019	147,352	29.47

ในการวิเคราะห์อัตราผลตอบแทนของการลงทุนนี้ จะใช้วิธี discount benifit flow เพื่อหาอัตราผลตอบแทน โดยรวมการลงทุนในโครงการนี้ทั้งหมด ระยะเวลาโครงการคิดเฉพาะ 20 ปีแรก

กระแสการลงทุนและผลตอบแทน

หน่วย : ล้านบาท

		2521	2522	2523	2524	2525	2526	2527	2528	2529	2530	2531	2532	2533	2534	2535	2536	2537	2538	2539	2540
การลงทุน		20.93	20.92	20.93	20.92	22.81	22.82	22.81	22.82	22.81	22.82										
ผลตอบแทน	ผลตอบแทนต่อชุมชน					1.2	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2
ผลตอบแทนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว			11.83	15.07	19.86	24.70	30.14	36.21	43.24	50.90	56.12	61.73	66.33	71.34	76.69	82.75	89.24	96.32	104.09	112.54	121.80
รวมยอดผลตอบแทนเบื้องต้น			11.83	15.07	19.86	25.90	31.34	37.41	44.44	52.10	57.32	62.93	67.53	72.54	77.89	83.95	90.44	97.52	105.29	113.74	123.00
หักค่าใช้จ่ายประจำปี			2.65	2.65	2.65	4.95	4.95	4.95	4.95	4.95	4.95	4.95	4.95	4.95	4.95	4.95	4.95	4.95	4.95	4.95	4.95
ผลตอบแทนสุทธิ			9.18	12.42	17.21	20.95	26.39	32.46	39.49	47.15	52.37	57.98	62.58	67.59	72.94	79.00	85.49	92.57	100.34	108.79	118.05

การคำนวนอัตราสัดส่วนผลตอบแทนต่อการลงทุน
(คิดอัตราส่วนลดร้อยละ 8 ต่อปี)

ปี	การลงทุน (ล้านบาท)	ค่าปัจจุบันของเงินลงทุน (ล้านบาท)	ผลตอบแทน	ค่าปัจจุบันของผลตอบแทน
2521	20.93	20.93		
2522	20.92	19.37	9.18	8.50
2523	20.93	17.94	12.42	10.65
2524	20.92	16.61	17.21	13.66
2525	22.81	16.77	20.95	15.40
2526	22.82	15.53	26.39	17.96
2527	22.81	14.37	32.46	20.46
2528	22.82	13.49	39.49	23.04
2529	22.81	12.32	47.15	25.47
2530	22.82	11.41	52.37	26.20
2531			57.98	26.86
2532			62.58	26.84
2533			67.59	26.84
2534			72.94	25.82
2535			79.00	26.90
2536			85.49	26.95
2537			92.57	27.02
2538			100.34	27.12
2539			108.79	27.22
2540			118.05	27.35
			158.58	431.26

ในอัตราส่วนลดร้อยละ 8 ซึ่งถือเป็นอัตราที่สะท้อนการลงทุนของสังคมจะได้อัตราผลตอบแทนต่อการลงทุน 2.72: 1

จากการวิเคราะห์ผลตอบแทนของโครงการโดย ถือเอาประโยชน์ของสังคมเทียบกับรายจ่าย ซึ่งทางสังคมจะต้องลงทุนไปกับโครงการนี้ โดยเทียบค่าความพึงพอใจซึ่งใช้สัดส่วนของค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวทั้งหมดในเวลาที่ใช้ในโครงการ ปรากฏผลตอบแทนในอัตราส่วนลดร้อยละ 8 = 2.72 : 1 ซึ่งถือเป็นโครงการที่คุ้มค่าการลงทุน

บทที่ 6 แนวการดำเนินการ

6.1 การจัดหาเงินทุน

6.2 การบริหารโครงการ

6.3 การจัดการโครงการ

บทที่ 6 แนวการดำเนินการ

6.1 การจัดหางินทุน การลงทุนที่ได้เสนอมานี้แยกตามจุดประสงค์ดังนี้

(1) เงินลงทุนด้านขุดแต่งบูรณะโบราณสถาน 127.78 ล้านบาท (58%)

(2) เงินลงทุนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวภาครัฐบาล 73.23 ล้านบาท (33%)

(3) เงินลงทุนเพื่อปรับปรุงชุมชน 18.59 ล้านบาท (9%)

รวมทั้งสิ้น 220.60 ล้านบาท

การลงทุนของเอกชนในการสร้างโรงแรมอีก 30.00 ล้านบาท

รวมภาครัฐบาลและเอกชน 250.60 ล้านบาท

ในการจัดหาทุนในการลงทุนภาครัฐบาลอาจมาจากแหล่งต่าง ๆ

(1) งบประมาณแผ่นดิน	70%	ประมาณ 154 ล้านบาท
(2) เงินช่วยเหลือจากต่างประเทศ	20%	" 44 "
(3) เงินบริจาคภายในประเทศ	10%	" 22.6 "
	รวม	220.60 ล้านบาท

ส่วนรายจ่ายประจำหลังจากเสร็จโครงการประมาณปีละ 49 ล้านลาท สามารถได้รับจากค่าผ่านประตู หรือวิธีจัดเก็บอย่างอื่นจากจำนวนนักท่องเที่ยวประมาณ 256,000 คน หากมีรายได้คนละ 5 บาท ก็จะช่วยถึง 1.25 ล้านบาท และอาศัยงบประมาณอีกประมาณ 3.75 ล้านบาท

6.2 การบริหารโครงการ

เนื่องจากโครงการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเป็นโครงการระดับชาติ และเป็นโครงการที่จะต้องใช้เงินลงทุนจำนวนมาก ตลอดจนมีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้ร่วมกัน ซึ่งอยู่ในอำนาจหน้าที่ของหลายหน่วยงาน จึงควรที่จะพิจารณาการประสานงานในด้านการประสานงานในการดำเนินโครงการให้ลุล่วงไปด้วยดีเนื่องจากโครงการนี้งานส่วนใหญ่เป็นงานด้านโบราณคดีศิลปและวัฒนธรรมซึ่งกรมศิลปากรเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงตามหน้าที่ และมีความถนัดในงานด้านนี้อยู่แล้วจึงควรมอบให้กรมศิลปากรมีหน้าที่บริหารโครงการโดยตรง

ส่วนการประสานงานกับหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องนั้นเป็นหน่วยงานที่สังกัดต่างกระทรวงกัน ควรจะได้มีกรรมการอำนวยการในระดับสูงขึ้นมาอำนวยโครงการ โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการซึ่งเป็นเจ้าสังกัดของกรมศิลปากรเป็นประธานโดยมีอธิบดีกรมศิลปากรเป็นกรรมการและเลขานุการ มีหน่วยราชการระดับอธิบดีที่เกี่ยวข้องกับโครงการเป็นกรรมการ โดยมีกำหนดแนวทางในการบริหารโครงการอำนวยการโครงการให้บรรลุเป้าหมายและประสานงานระหว่างหน่วยราชการให้กับโครงการ

ห้องสมุด
อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

6.3 การจัดการโครงการ

ในการจัด การโครงการนี้ประกอบด้วยงาน 2 ลักษณะคือ

6.3.1 งานจัดสร้างอุทยานประวัติศาสตร์

6.3.2 งานจัดการอุทยานประวัติศาสตร์

สำหรับการจัดสร้างอุทยานประวัติศาสตร์ เป็นงานที่จะต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายทั้งในกรมศิลปากรและหน่วยงานอื่น ๆ ตลอดจนผู้รับเหมาและลูกจ้างแรงงาน รวมทั้งทุนต่าง ๆ ที่จะขอความช่วยเหลือจากต่างประเทศ ผู้อำนวยการโครงการขั้นนี้ควรจะเป็นระดับรองอธิบดี สำหรับงานในการจัดอุทยานประวัติศาสตร์นี้ เห็นควรที่จะมีผู้บริหารโครงการฝ่ายต่าง ๆ ดังนี้

1) ผู้อำนวยการโครงการ
2) ผู้จัดการโครงการ (ผู้รับผิดชอบโครงการ)
3) หัวหน้างานวางแผนทางกายภาพ (สถาปนิก)
4) หัวหน้างานขุดแต่งบูรณะ (นักโบราณคดี)
5) หัวหน้างานวิศวกรรม (วิศวกรโยธา)

ส่วนการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์ หลังจากที่ได้สร้างเสร็จแล้วควรเป็นหน้าที่ของผู้จัดการโครงการ อาจเป็นระดับหัวหน้ากองหรือระดับหัวหน้าหน่วยศิลปากรระดับอาวุโสเป็นผู้จัดการ ซึ่งงานจัดการอุทยานประวัติศาสตร์ควรประกอบด้วยหน่วยงาน ดังนี้

1) ผู้จัดการโครงการ
2) หัวหน้างานโบราณคดี
3) หัวหน้างานดูแลสภาพแวดล้อม และงานบำรุงรักษา
4) นักเกษตร
5) หน่วยรักษาความปลอดภัย
6) หน่วยอำนวยการท่องเที่ยว